BIBLIOTECA CENTRALĂ REGIONALĂ R.P.R. Baia Mare

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● ANUL X — Nr. 7 (251) Simbătă 18 FEBRUARIE 1967 — 8 PAGINI, 1 LEU

săptămîna

titulescu și 1907

„Posesorii îndreptățiți ai pămîntului agricol trebuie să fie prin excelență țăranii."
(NICOLAE TITULESCU, Țăranul, 9 ian. 1907)

Se împlinesc șaizeci de ani, de cînd într-un sumbru început de primăvară s-au pornit marile răscoale țărănești. Plecat dinspre miază-noapte — de la Flămînzi, Frumușica și Rădeni — uriașul val de mînie trece cu pași de pîrjol Milcovul, cuprinzînd Oltul și Vlașca.

Pe întinsul celor două Principate devenite România, țăranul ce stă cu cîrnaba în mînă în fața boierului, înfruntă capul.

E același țăran pe care pînza cu cer de plumb a reporterului de război Mircea Grigorescu ni-l înfățișează în Asaltul de la Grivița. Independența noastră națională a fost pregătită de oamenii de carte veac de veac. La temeiul tuturor lucrurilor mari și trainice stă gîndul și fapta omului. Conștiința originei comune, unitatea de neam și fantastica putere de chemare a celor ce vorbesc aceeași limbă a fost întreținută ca o flacără vie de cărturarii noștri. Masele i-au ascultat. La ceasul cerut de istorie au pus mîna pe armă. Așa ne-am cîștigat independența națională.

Dramaticul 1907 este ultima și cea mai dureroasă verigă a unei salbe de nedreptăți, răbufnite și reprimate și la 1888 și la 1892 și 1906. Protestul țărănimii lovește în interesele marelui latifundiar Carol I de Hohenzollern. Pentru reprimarea răscoalei aliniază nu două partide, ci „două bande ce se numesc cu pretenții istorice" după caustica etichetare a lui I. L. Caragiale. „Monstruoasa coaliție" dintre liberali și conservatori, pornește la luptă tunul împotriva bordeiului.

Furtună, dorobanțul, a cărui goarnă a sunat atacul de la Plevna, a scăpat din urgia plumbilor otomani. Întors acasă, cade sub gloanțele jandarmilor. A cerut o bucățică din pîinea pămîntului, căreia vitejia lui și a părinților celor 11 000 l-a conferit independența națională. Alături de masele răsculate au pornit la luptă intelectualii avansați. Analizînd în perspectivă cauzală răscoala, Alexandru Marghiloman afirmă, la 16 martie 1907 : „pricina agitațiilor din țară sînt creerele bolnave ale unor profesori". Învățătorii satelor, carne din carnea apăsată sub jug a țărănimii, au plătit tributul morții. Fără judecată au fost uciși la margini de drum. Învățătorul Ion Constantinescu legat cu aceleași cătușe de fiul său în vîrstă de 16 ani este împușcat lîngă copil. Grindina gloanțelor ce au fulgerat pe tată va suna în ființa împietrită a fiului pînă la sfîrșitul zilelor lui. Învățătoare au fost arestate și siluite. Preoți bătuți și pușcați în fiare.

Se executau ordinele primite „de sus". „Reprimați în mod exemplar, distrugînd totul și împușcînd pe capii răzvrătiților" (Ordinul generalului Gigurtu). „Ați tăiat cum se împușcă un cîine turbat ?" (Ordinul generalului Vartiadi).

Scriitorii iau poziție. Alexandru Vlahuță, în poemul 1907, serie zguduit : „Mîncluna stă cu regele la masă". Răscolitorul „Vrem pămînt" al lui Coșbuc înflorară tot ce e conștiință națională. Versul de foc al tribunului transilvan adună în pumni de cremene protestul țărănimii. Causticul I. L. Caragiale tipărește 1907 din primăvară pînă-n toamnă, rechizitor împotriva politicianismului subordonat intereselor regale. Carol din Sigmaringen a pus piciorul pe pămîntul nostru numai cu surtucul de pe el. Din truda spinărilor încovoiate sub jug devine unul din monarhii cei mai avuți din Europa, convertind sudoarea în aur.

Penelul lui Nicolae Grigorescu, al lui Luchian și Octav Băncilă, grafica lui Tonitza, Jiquide și Ary Murnu înfierează represiunea.

Pe fundalul de solidarizare cu durerea țării — de la Paris — Brâncuși concepe Rugăciunea, monument aflat astăzi în Muzeul de artă a Republicii Socialiste România. Dacă bustul lui Petre Stănescu în cimitirul din Buzău marchează durerea unei familii, femeia îngenuncheată, nemurește în ființa-i de bronz durerea țării pentru cei 11 000 de martiri. Constantin Brâncuși a protestat împotriva tuturor imperilor ce au lovit țara noastră. Cel mai mare sculptor al veacului, și-al lumii moderne („the greatest sculptor living" cum îl numește Gideon Weleker în The Modern Art New York), fiu de țăran moșnean, se ridică și rostește cuvînt împotriva represiunii. În 1940 va apuca din nou dalta pentru România, de care e legat organic. Sculptează Piatră de hotar — o coloană conținînd simburele Sărutului. Opera este un act de protest împotriva Dictatului de la Viena ce cuteza să muște din trupul României transilvane.

În 1907 justiția se transformă într-o anticameră a morții. Legată la ochi privește prin cutele ștergarului. Trimite la moarte sigură împricinatul desculț sau în opinci.

În aceste împrejurări tragice, Titulescu și-a înălțat statura-i masivă, opunîndu-se fluxului de nedreptăți. Tînărul profesor al Universității din Iași, suplinitor la catedra de drept civil al lui Dimitrie Alexandrescu, transformă cultura juridică, și verbu-i de foc în armă de luptă împotriva arbitrarului. Tatăl său se trage dintr-o veche familie din țărani moșneni. Nicolae Titulescu, născut la 4 martie 1882, și-a definit fizionomia morală prin aderența cu țărănimea. A copilărit la Tituleștl. Mama sa (nepoata pictorului Theodor Aman) și viața în mediul rural îi vor impune respectul pentru munca țăranului. Toată ființa sa este o uluitoare desfășurare de forțe puse în slujba țării.

Titulescu, împotriva apartenenței sociale, împotriva mediului din care face parte, împotriva propriilor sale interese patrimoniale se alătură țăranilor răsculați. Pledează procesul răscoalelor din Olt. Dosarul din arhiva sa personală nr. 74 a închide între copertele-i tocate de curgerea celor șase decenii, drama țărănimii împilate. Subtitlul scris de mîna avocatului Niculae I. Titulescu din Calea Victoriei nr. 53 rezumă totul : „CRIMPOȘENII CONTRA PROCURORULUI GENERAL"

Exemplu în istoria profesiunii de avocat, Titulescu apără pe cei ce l-au devastat. Documentele precizează poziția necercetată a marelui bărbat de stat în legătură cu răscoalele din 1907. În Olt urgia s-a pornit din Crimpoșia și Tituleștl. „La 12 martie focul, la 14 martie am fost la moșie. ȘTIU CUM S-A PETRECUT TOTUL. DE ACEEA CÎND AM AUZIT DE PROCESUL DE FAȚĂ, AM VĂZUT CĂ E VORBA DE VICTIME, ȘI M-AM OFERIT APĂRĂTOR".

La 19 martie se mai trăgea cu tunul în județul Olt. Satele Mihăileștii de Sus, Mihăileștii de Jos și Radomireștl erau transformate în cenușă și dărîmături.

El îi va apăra pe toți acești urgisiți. Cuvîntul lui pune în mișcare uriașa pîrghie a legii. Vibrînd în unison cu interesele mulțimilor se alătură fasciculului de energii pe care intelectualii avansați îl opun stăpînirii. Avocatul Niculae Titulescu este convins de dreptatea maselor țărănești răsculate. Peste apa timpului, se va înțelege de ce, „prin dinamica păcii" diplomatul român a pornit ofensiva uriașă contra războiului. Pe coordonate mai largi, pornind de la național la universal, Titulescu se face întotdeauna exponentul celor mulți. Această atitudine îl determină pe Pier Pasquale Spinelli să afirme la 17 martie 1966 la Geneva : „viața lui Titulescu este o sursă de inspirație a viitorului". Este un stîlp al rezistenței mondiale împotriva războiului. Niculae Titulescu s-a alăturat răscoalei fără rezerve. Acest „știu tot" aduce o lumină nouă asupra desfășurării evenimentelor. Țăranii — subliniază el — „NU VREAU SĂ SE ÎMBOGĂȚEASCĂ". Titulescu, după încetarea răscoalelor, rămîne consecvent poziției. „Declar a mă pune cu desăvîrșire la dispoziția țăranilor nevoiași, ajutîndu-i pe cît voi putea la toate păsurile lor, și mai ales în procesele ce pot avea la Craiova, dîndu-le serviciile mele în chip cu totul gratuit". (Țăranul, 4 mai 1907).

Atitudinea sa este determinată „de absurdul repartiției pămîntului". El constata că în primul deceniu al veacului douăzeci, 4171 de moșieri stăpîneau mai mult pămînt decît 1 015 302 capi de familie. (Niculae Titulescu, Împărțeala moșenitorilor, p. 243).

Răscoalele țărănești din 1907 au fost înăbușite.

Comunicatul autorităților anunța laconic : „Țara a fost liniștită".

Este liniștea de mormînt și plînsul pîraielor și satelor românești împietrite de durere. Vatra rece, și nici un pumn de mălai pe scîndura goală a lăzii. 11 000 de mușuroaie de pămînt, străjuite de cruci aminteau de marea dramă a țărănimii.

NICU FILIP

MIHAIL MEIU

●

„Musceleancă"

(piatră)

distinguo

satul în imagini literare

Proza românească narativă, în desfășurarea ei istorică, este documentul atît al unei societăți predominant rurale, cît și al concepțiilor de epocă despre această societate ; e un dublu film, în care imagina obiectivă și cea individual-scriitoricească se acoperă una pe alta, nu însă pînă la a nu mai distinge evoluția și a satului și a concepției despre sat. Succesiunea acestor imagini, oricît de cinematică, perindă în orice caz, chiar pentru privirea cea mai distrată, trei tipuri de colectivități țărănești.

E mai întîi tipul de ruralitate ancestrală, cu străvechi mișcări colective, mișcări neprielnice gesturilor „originale" de viață. Un astfel de sat, închis în el însuși de teama invaziilor, urmînd făgașul de existență strămoșesc, se află în opera lui Ion Creangă. Personajele lui, fie oameni din Humulești Neamțului, fie țărani transferați în lumea basmului, au vorba, portul și conduita grupului social, adică a țărănimii, căreia îi aparțin. Suferința lor cea mai caracteristică este ieșirea întîmplătoare din legea grupului, sancționată prin umor sau prin desrădăcinare, cum va fi cazul poeziei lui Oct. Goga.

Cu Ion Slavici, în mai mică măsură cu Mihail Sadoveanu și peste orice măsură cu prozatorii „sămănătoriști", satul românesc își preface tipul prin idealizare. Îndeosebi scriitorii și intelectualitatea romantică de la „Sămănătorul" își alcătuiesc despre sat o imagină exclusiv idilică, rezultată în bună parte din dezamăgirile intelectualilor de viața orășenească. Acești intelectuali de la începutul secolului nostru au creat imagina de sat paradiziac în opunere cu aceea de oraș corupt și corupător. Se înțelege că nici satul nu era, în realitate, un paradis al personalității omului și nici orașul — un infern al pierzaniei. Idilismul rustic poleia cu o literatură de circumstanță chiar acea exploatare de epocă a muncii țărănești, care a dus la adevărate tragedii sociale. E o Arcadie românească, pe care o desmînte sîngeros revoluția din 1907.

N-au lipsit însă nici atunci spirite mai critice, care să vadă că lumea satelor, departe de a fi o masă omogenă, care să merite la un loc și deopotrivă idealizarea intelectualilor, conținea un strat de mizerie rurală, singurul vrednic de solicitudinea oamenilor luminați. Aceste spirite, rămînînd tot romantice, dar fiind mai exact orientate, au format gruparea „poporanistă" de la „Viața Românească". Iar agenții noii orientări proveneau dintre primii noștri socialiști de la sfîrșitul secolului trecut. Scriitorul, care exprima narativ și în chip cu totul exemplar, prin abundență și geniu personal, ideologia grupării, era Mihail Sadoveanu. Opera lui tintea neabătut la îndulcirea condiției de existență a oprimaților rurali prin „mila" chiar a celor care oprimau, dar reprezintă totuși o mai justă viziune a țărăniinii de atunci față de imagina global idilică propusă de „sămănătorism". Satul, în amîndouă cazurile, este văzut însă romantic și constituie ca atare al doilea tip istoric de ruralitate, pe care ni-l arată evoluția prozei.

Un alt tip de sat și o altă concepție despre așezările noastre țărănești apar din opera de romancier a lui Liviu Rebreanu. O societate autarhică, putînd trăi despărțită de viața orașelor și avînd cu organizarea de stat doar cîteva legături funcționărești, învățător, preot, perceptor și jandarm, societate care, mișcată de ideea proprietății agrare individuale, își construiește mitul economic al pămîntului și prin el condiția tragică de existență, se dezvăluie ca realitate obiectivă, fără urmă de idealizare din partea autorului. Mitul pămîntului e la origina capodoperelor lui.

Această direcție nouă dată de Rebreanu creației epice va fi urmată de mai toți prozatorii ulteriori ai vieții noastre țărănești. Zaharia Stancu, Marin Preda, Titus Popovici, Ion Lăncrănjan, și, mai de curînd Ștefan Bănulescu, indiferent de materia narativă și atitudinea personală, care îi separă, vor evoca realități rurale neinfrumusețate, urmărindu-le frămîntările particulare. Umanitatea este aceeași ; numai condițiile de viață colectivă ale satului sînt altele, după cum alții sînt și prozatorii. Ei concep un țăran pe cale de socializare ca efect al noilor condiții obștești, pe care cu toții le favorizează, povestesc conflicte iscate din dinamica progresului indiscutabil, proza lor căpătînd de aceea un caracter evident tematic. Concepția despre sat și satul însuși nu mai seamănă cu ceea ce știm de la vechii scriitori. Cu aceștia din urmă ne aflăm în fața celui de al treilea tip istoric de ruralitate. O țărănime progresistă mutată de pe temelii de individualism economic, își propune de azi înainte scriitorilor problemele morale și modificările de conștiință, pe care i le-a creat cooperativizarea agriculturii, electrificarea și în general contactul cu civilizația mecanică.

VLADIMIR STREINU

16 februarie

La vremea zăpezilor ardea bîntuit în sevă. De prigonirea gerului. În zbatere cu iarna. Împotrivind urgiei, ramura de viață. E tot o lege-a firii ca viforele cosmice să fie-adăugate cu vifor social. Tradiția noastră știe. În unitatea clasei muncitorești se-adună piatra de temelie a marilor victorii. Dovadă, glasul anului puterea și dîrzenia anului 1933. Ianuarie. Februarie. Cînd mișcarea muncitorească, expresia profundelor dureri și revendicări sociale ale poporului român, a plămădit din propriul sînge încă o cărămidă la casa lumii noi. În perioadă grea. De crize economice. La vreme de cumplite curbe de sacrificiu, muncitorimea țării, unită sub steagul luptei partidului, revendica un drept firesc, furat pe-atunci de burghezo-moșierime. Glasul acelui an de glorie și gravă-ndurerare a străbătut pămîntul întregii Europe. Cuvîntul ceferiștilor de la Griviția Roșie. Cuvîntul minerilor din valea Jiului. Al petroliștilor din valea Prahovei. Al lucrătorilor din porturile românești, al întregii clase muncitorești de la noi din țară, a fost înscris cu cinste și multă prețuire în acțiunile proletariatului mondial al vremii. Spiritul revoluționar de atunci, spiritul revoluționar de astăzi al Partidului Comunist Român, iubita forță conducătoare a poporului nostru, își are tradiția în luptele duse de-a lungul miilor de ani, aici, în preajma Carpaților românești, de unde își trag năvoadele apele și cîmpiile țării. Memoria nu uită. De două mii de ani, patria fir trandafir a trecut mereu prin grea vremuială. Cînd o zguduiau fulgerele, oamenii fier, oțel, au pășit cu mare băgare de seamă. Și ridicare la timp pentru dreptăți sociale și adevărul așezării, în rotirea de sori. Văzuți și nevăzuți de ochii muritori. Au păstrat focurile nebune. Înecînd pînă la mlaștini și dune, rînduri, rînd, toți lacomii, rîvnitori, văzuți și nevăzuți de ochii muritori. Tot trupuri de eroi, fir trandafir. Am aruncat pe brazde ca haina de pe noi. Am scuturat aerul de cumplire cețoasă. Să nu arbească floarea de casă. Ne-am mutat, luceafăr, tot către soare. Între floare și floare. Cu fringere lăuntrică de nori. Văzuți și nevăzuți de ochii muritori. Amețeli îngîmfate n-au fost. Nici vremuieli să ne culce. Revărsările apelor sîngerii știu. Dacă Sirius cîinele latră pămîntul țării. Poporul muncitor, cărturar și din vechime țăran. Unde țîțele vacilor cu piatră de trăznet, cu apă dulce. Așteptînd luminarea de cer, își luptînd pînă-n zori. Văzut și nevăzut de ochii muritori. Cu lucruri speriate din amorțeală frumos — Să aibă obrazul așezămînt cuvios — Umblăm acum mutați din viforul spus. Fir trandafir, către aerul cel mai de sus. Supuși vredniciei, veșniciei, tot de vis desmierdați. Oameni din iarbă, din ziuă și din neam următori. Văzuți și nevăzuți de ochii muritori. O mie nouă sute trei zeci și trei, e an. Neuitat pentru țară. Neuitat pentru lume, în rotirea de sori, de cînd sufletul muncitoresc a înflorit armonia României de azi, a crescut din seva pămîntului ei. Anul fir trandafir, Anul o mie nouă sute trei zeci și trei.

L.

de vorbă cu academicianul

victor eftimiu

Cunoscuta și îndelungata dumneavoastră activitate literară ne îndreptățesc a vă ruga să împărtășiți, prin paginile revistei noastre, tinerilor scriitori și cititorilor, cîteva lucruri legate de experiența dumneavoastră scriitoricească. Ce loc socotiți că trebuie să ocupe travaliul artistic, lucrul pe manuscris, în munca de creație a oricărui scriitor și îndeosebi a celui tînăr ?

Despre importanța „travaliului artistic" s-au scris multe, de-a lungul veacurilor. N-a fost poet sau estet care să nu recomande o cît mai migăloasă șlefuire a materialului literar destinat publicității. Acest cult al formei perfecte a dus, nu o dată, la o anumită rigiditate, la o anumită monotonie, dacă nu sterilitate.

În exagerarea disciplinei există o carență a inspirației, o opreliște în calea liberei expansiuni a fanteziei creatoare. De aici, însă, pînă la totala neglijare a muncii de desăvîrșire e un pas primejdios, dacă nu o prăpastie.

Încercarea romanticilor de a sfărîma cătușele clasicismului a dus la o anumită respirație mai largă, la unele libertăți de exprimare care au aerisit aranjamentul compact al strofelor, al verbului în general.

Dar nu s-a gîndit nimeni să renunțe fundamental la arhitectura unui poem. Știința compoziției, a măsurii, a echilibrului, a exploatării fiecărui efect, impecabilitatea ritmului, bogăția rimei, firescul accentului, au fost respectate. S-a evitat cacofonia, hiatusul, acumularea de consonante.

În marginea acestor legi seculare, dacă nu milenare, fiecare poet și-a luat libertățile dictate de temperamentul său, de concepțiile-i personale, fiecare și-a înscris originalitatea, viziunea proprie, sensibilitatea, concepția-i despre viață, preferințele genului. Un poet se întîlnește cu altul peste veacuri, de la Francois Villon pînă la Paul Verlaine, iar între ei, cu deosebiri fundamentale, pleiade întregi își desfășoară procesiunea de luceferi. Dar toți s-au apropiat cu sfințenie de masa de lucru, s-au aplecat cu grijă părintească asupra manuscrisului, l-au recitit, l-au refăcut, veșnic nemulțumiți de izbîndă.

Scîndura unui han, un bloc de piatră la o margine de drum, un birou somptuos, o masă de cafenea, au cunoscut strădaniile poetului, migala lui, nemulțumirile, ștersăturile, adaosurile, toată munca unei osteneli elaborări în căutarea perfecțiunii. Nemulțumiri, reluări, prefaceri ale manuscrisului, noi eliminări și adaosuri.

E curios cum travaliul artistic devine mai intens la maturitate, cum grija perfecțiunei e mai severă decît la debuturi. Scriitorul tînăr are mai puține răspunderi, își poate permite fermecătoarea neglijență a neofitului, se bucură de mai multă indulgență, își permite mai multe îndrăz-

(Continuare în pag. a 7-a)

SPORT

terell

De mai multă vreme agențiile de presă internațională agită un nume plin de cintec : Clay. Se organizează meciuri după meciuri și mașina de pumni pe care o reprezintă acest sgomotos și infatuat boxeur cîștigă partidă după partidă. Ziarele, radioul și televiziunea fac totul ca să îndoape cu laude recentul personaj. Aparent, Clay este o victimă a mașinațiunilor federațiilor sportului cu mănuși de peste ocean, titlul său de campion suprem fiind cucerit abia după ultima partidă susținută cu cîteva zile în urmă în compania lui Terell. Adversități numeroase par să stea în calea frumosului tînăr, cam dezertor după unii, cam înapoiat la minte după propriile motivări. Lucrul nu ne interesează în amănunt pentru că e greu de presupus că un Beethoven ar urca scările ringului, lăsîndu-se martelat din lună în lună de dragul unei centuri spectaculoase și, evident, al unor sume frumușele.

Cazul Clay este interesant prin implicațiile lui. Ultima ipoteză lansată de detractorii acestui campion este aceea că și-ar hipnotiza adversarii. Nu lipsesc din acest cor și cuvintele magie neagră, șantaj etc, etc.

Ceva obscur există totuși în ascensiunea meteorică a boxerului numit. Pe neașteptate, mai de multă vreme, Clay a trecut la mahomedanism, luînd chiar un nume mai complicat și mai pitoresc. De atunci canalele publicității s-au lărgit, teribila fanfară a lansării nu mai are odihnă. După o partidă decisivă terminată pe neașteptate într-o secundă sau două, s-a vorbit în mod deschis chiar despre un „aranjament". Filmele, calculele specialiștilor căutau să reconstituie comedia, fără multe șanse însă. Nimicitoarea mănușe își făcea loc spre treapta supremă.

Iată că a venit acest ultim meci. Pe ring s-a urcat un boxer dur, cu o manieră mai primitivă de a primi lupta, fără eleganța celorlalți, un boxeur sincer, neinstare să facă dialectică într-o luptă deschisă. El voia să spună ceva cu pumnii, net, fără ocolișuri. A renuntat la tehnica obișnuită, a crezut că poate rezista singur în fața lui Clay. Dar s-a înșelat. Clay nu e un simplu luptător, el are în spate o comuniune de interese, el este legat de o confrerie mai mult sau mai puțin secretă. Aici intră și puțină religie, și foarte mulți bani și foarte multe răsplăți oculte. Clay simbolizează mitul invincibilității unei anumite categorii de indivizi ce nu-și fac scrupule din a cîștiga cu orice preț, oriunde și oricum. Pentru asta se pun foarte multe lucruri în joc. Onestitățile sînt corupte, legea este aparent respectată, de unde și literatura legată de îndelungatul martiriu al nerecunoașterii acestui boxeur, poate înzestrat, dar departe după noi de a reprezenta idealul sportivității.

Terell a fost cum se bănuia, învins. Cu greutate, după 15 runduri dramatice. Clay, potrivit declarațiilor făcute imediat de către învins a folosit mijloace nepermise, uzînd de degete, nu de mănușe, aducîndu-l pe adversar în situația de a-și opera ochiul după meci. Cei dornici să ofere imediat certificate cu bravo învingătorilor au afirmat fără control că e vorba mai de grabă de o martelare în regulă, ridicînd din nou în slavă pe mahomedan. Asistăm, cred eu, la o teribilă și înrăită operație de falsificare a valorilor, cum se întîmplă totdeauna în societățile căzute în letargie, setoase de idoli noi, de idei noi, de victime noi. Rumoarea ce străbate pînă la noi ne aduce puțină lumină. E vorba de amenințări discrete sau mai puțin discrete trimise chalangerilor. Această confrerie cotizantă, cu o filozofie milenară, neîndurată, răzbunătoare, dorește cu orice preț un campion și îl are cu mijloace nepermise se pare. Autorități, oameni de bună credință, arbitri asistă neputincioși la falsificarea luptelor ! Terell e una din ultimele victime, e drept ceva mai îndirjită, mai puțin speriată de murdăria ce colcăie în jur, încăpățînată, cu o dreptate a lui pe care timpul i-o va recunoaște sînt sigur, pentru că mîndriile nepermise și excrocheria au fost plătite totdeauna cu dobînzi. Popoare întregi și-au pierdut onoarea și-au dobîndit robiile cele mai umilitoare atunci cînd nu au știut să respecte regula jocului, dărămite un grup de năimiți fanatici ai boxului ce folosesc pumnalul, scrisoarea acoperită cu cerneală simpatică, calomnia și tot arsenalul josniciei omenești. Înfrîngerea lui Terell în 15 runduri, după e grea luptă este semnificativă. Mitul celui ce curăță rapid ce întîlnește în cale se spulberă. Mîine, același sau alții vor arăta că nefericita aureolă a campionului de astăzi era numai rodul unei mașinațiuni odioase. Să avem răbdare. Istoria ne datorează atîtea adevăruri...

EUGEN BARBU

P. S. Revista de dantele și șorțulețe plictisindu-se să tot dea rețete culinare și sfaturi de întrebuințarea rujurilor ne face cinstea de a se ocupa de persoana noastră într-o așa zisă „masă rotundă". Între două cafele și un sirop, un fel de profesor vorbăreț și o tovarășă bine coafată ne ține o lecție dură despre felul cum ar trebui citită literatura cu *Codul Familiei* alături. Apropierea acestor legi respectabile de „Facerea lumii" și „Jurnalul" subsemnatului se face cu totul arbitrar. Ce-ar spune domniile lor dacă am citi Boccacio în paralel cu *Codul penal* și pe Rabelais cu *Codul manierelor elegante* în stînga ? Falsele indignări ale celor doi volubili comeseni ne amintesc de unul Georgescu-Cocoș care făcuse din opera lui Arghezi, produsul unui scatolog. Ia să fim serioși, doamnelor de la „Femeia" și să ne vedem de fustițele noastre cu ajour !

Agenda cenaclului „N. LABIȘ" (125)

Proza lui Mihai Marin nu a suscitat discuții prea îndelungate. O oarecare notă de umor, o anume sprinteneală a dialogului, cîteva poante reușite, nu au reușit a crea o impresie pozitivă despre calitatea lucrărilor prezentate. Autorul pare a fi „un umorist care se ignoră" (Eugen Barbu), aflat nu arareori pe „teritorii străine prozei" (Ilie Constantin).

Mihai Istrățescu cu „Alba super" și „Prietene Neptun", ni se relevă ca un prozator ale cărui povestiri se pot caracteriza prin acuratețe și cursivitate. Monologul interior al personajelor, dezvoltat peste măsură uneori, conferă bucăților citite un aspect „prea puțin dinamic" (Ion Lazu), deși autorul vădește pe alocuri capacitatea de „a analiza personajul", menținîndu-se însă la niște „subiecte banale" (Maria Tudor).

Cîteva modele literare se fac destul de vizibile în proza lui Mihai Istrățescu, fapt ce ni se pare însă inerent începutului. Debarasîndu-se de clișeele, „destul de strălucitoare" M. I. poate deveni un prozator promițător (Eugen Barbu).

Ședința următoare va avea loc luni 27 februarie.

cărți ● cărți

G. ALEXICI :

texte din literatura poporană română

Reputatului profesor clujean, Ion Muslea (1899—1966), care a adus numeroase contribuții în folcloristica românească, unele de nivel european, îi datorăm descoperirea și publicarea integrală a unor colecții însemnate din trecut și anume **Cîntări și strigături românești de cari cîntă fetele și feciorii jucînd, scrisă de N. Paulete în Rușia în 1838** (Editura A.R.P.R. 1962) și ultima sa lucrare consacrată celui de al II-lea volum, inedit, din cunoscuta culegere **Texte din literatura română** de G. Alexici (Editura A.R.S.R. 1966).

Originar din Arad, profesor de literatura română la Universitatea din Budapesta între 1909—1920, G. Alexici, autorul unor lucrări privind istoria limbii române și istoria literaturii române în limba maghiară și în limba germană (**Geschichte der rumänischen Litteratur Leipzig, 1906**) este, în același timp, unul din cei mai fervenți culegători de folclor de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru.

Ca membru al societății Kisfaludy, începînd de prin 1883, Alexici a întreprins o amplă cercetare a folclorului românesc din partea vestică a țării, cuprinzînd Banatul, Bihorul, Hunedoara și chiar cîteva sate din Țara Moților, regiuni necercetate pînă atunci. Primul volum al colecției a apărut în 1899, și avea ca subtitlu **Poezia tradițională**, remarcîndu-se prin ținuta științifică, prin contribuțiile aduse la definirea cîntecului epic cît și prin introducerea fonografului, o mare noutate pentru secolul al XIX-lea, pe care îl recomandă în culegerea folclorului. Anunțate ca proiecte în curs de realizare, vreme de jumătate de veac, nu se știa exact dacă volumele II și III din sus-numita colecție au văzut sau nu lumina tiparului, cu toate că lucrări maghiare de specialitate menționau apariția tomului al II-lea din 1910 sau 1913.

Fiind în posesia unor date certe că volumul al II-lea mai fusese publicat, dar se află în Biblioteca Academiei de științe din Budapesta, Ion Muslea a pornit pe urmele părții a doua din colecție, și cu concursul fiului culegătorului român, profesorul budapestan G. G. Alexits, l-a încredințat cunoașterii publicului interesat, însoțindu-l de un comentariu, o notă a editorului și un glosar.

Volumul al II-lea cuprinde, mai ales, producții lirice, transcrise literar de autorul ediției, în colaborare cu Romulus Todoran, grupate în patru mari capitole : **De-ale dragostei : Cătănești : Ocaznale** ; Texte mai lungi (unele cu titluri populare, altele semnpopulare) oferindu-ne o imagine a liricului popular din partea vestică a țării, completînd cercetarea baladei întreprinsă de Avram Corcea, Iosif Popovici și Lucian Costin.

Publicarea volumului al II-lea din **Texte din literatura poporană română** de G. Alexici prezintă o contribuție majoră în folcloristica românească postbelică.

■

balade populare românești

Un florilegiu din sposul românesc, purtînd titlul rapodoperei literaturii noastre populare, apărut nu de mult, se adaugă operei de familiarizare a unui public larg și receptiv cu frumusețile și virtuțile poeziei epice populare.

În alcătuirea ediției, autorul **Iordan Datcu**, a încercat o cuprindere a materialului baladesc de pe întreg spațiul românesc, selectînd cîntece epice pentru fiecare provincie, regiune sau zonă folclorică, apelînd la colecții reprezentative mai vechi (V. Alecsandri pentru Moldova ; G. Dem. Teodorescu pentru Muntenia ; N. Păsculescu pentru Oltenia ; T. T. Burada pentru Dobrogea ; G. Catană pentru Banat ; I. Bîrlea, Tit Bud pentru Maramureș) sau culegeri mai noi (Ioan Șerb și Domițian Cesereanu, **Folclor din Țara Zarandului**, în **Folclor din Transilvania**, vol. I ; I. Taloș, Balada **Meșterul Manole și variantele ei transilvănene**, **Miorița, Balade populare, E.P.L. 1966**, în **Revista de folclor**, 1—2, 1962 ș.a.) ca și altele, inedite, în curs de publicare la această editură, care prin sectorul ei de folcloristică, unde există cîțiva tineri entuziaști și admiratori ai poeziei noastre populare, s-au realizat și sînt în curs de a fi realizate lucrări de seamă în acest domeniu.

Antologul reunește 28 de balade (unele cu variantele lor) într-o ordine, nu lipsită de interes științific ,mergînd de la straturile cele mai vechi ale baladei pînă la cîntecul epic, care reflectă răscoalele țărănești din 1907.

Cititorul contemporan, după lectura lor, are sentimentul desăvîrșitei unități în marea diversitate a tezaurului folcloric epic românesc și realizează o imagine de ansamblu a unor momente cardinale din istoria poporului nostru.

În prefață, după un scurt istoric al interesului manifestat în folcloristica noastră față de balada populară, pe urmele unor prestigiosi exegeți ai cîntecului epic în versuri (N. Iorga, Ovid Densusianu, D. Caracostea, Lucian Blaga, G. Călinescu, Liviu Rusu, I. C. Chițimia, Al. Amzulescu, Gh. Vrabie, A. Fochi ș.a.) autorul **strălumînează laturile estetice majore ca și filonul protestatar ale acestui gen de străfulgurire și grandoare, compunînd mici profiluri consacrate unor poeme epice de viri ca Miorița, Meșterul Manole, Cîntul Nevăicuților, Dolcin, Toma Alimoș, Soarele și luna etc.**, încheind cu cîteva considerații generale asupra modului cum au fost explorate aceste zăcăminte folclorice de către scriitorii culți.

Merită subliniat efortul lăudabil al prefatatorului de a evita șabloanele, generalitățile, comentariile extraestetice.

OCTAV PĂUN

■

ANCA BALACI :

mic dicționar mitologic greco—roman

Greutățile principale întîmpinate de omul de știință în prezentarea problemelor de specialitate, răspunzînd nevoilor intelectuale de orientare ale marilor mase de cititori, este alegerea, săvîrșită cu spirit de finețe, a materialului, care singură îngăduie claritatea și precizia expunerii. Din întregul datelor complexe și adesea contradictorii ale cercetărilor în curs, din discuțiile rămase adesea fără soluție, ca și din mulțimea variantelor sub care se înfățișează un fapt — exemplul legendelor mitologice — autorul se oprește la cîteva lineamente precise, la enumerări succinte, dar sugestive. Se ajunge, astfel, la o operă, îngăduind o vedere cuprinzătoare a unui domeniu, în care, omul de cultură generală se regăsește cu ușurință, verificîndu-și sau completîndu-și cunoștințele. Cărturarul timpului nostru se va îndrepta astfel firesc către lucrările de sinteză, înfățișînd în fapt o mare varietate de structură, de la tratatul savant, conceput pe un plan de mai multe volume, la manualul rezumativ și la dicționarul alfabetic, alcătuind deopotrivă prețioase instrumente de lucru.

Dicționarul alcătuit de Anca Balaci se remarcă prin siguranța alegerii, din complexul vieții culturale a antichității, a datelor centrale ale mitologiei, fără ca această alegere să păgubească integrării termenilor în contextul vast al acestei culturi. Limitarea autorului este, în adevăr, relativă : alături de informații pur mitologice, cititorul va afla și referințe geografice, istorice, literare, artistice. Lucrarea va interesa deopotrivă pe omul de specialitate, care va vedea în aceste pagini un compendium, dar mai ales pe omul de cultură generală, de formație clasicizantă sau științifică : este explicația întinsei discuții de care se va bucura prezentul dicționar, în publicistica noastră.

Principiile care par a fi călăuzit pe autor în alcătuirea prezentului *Mic dicționar mitologic greco-roman*, a fost, de bună seamă, precizia luminoasă a expunerii, eliminarea amănuntului nesemnificativ, menținerea la esențial ; fiecare termen evocă o lume, legînd legenda de viața socială în care a apărut și introducînd pe cititor în specificul unei culturi apuse ; se ajunge astfel, dintr-odată, fără căutări obositoare, la izvoarele prime ale vieții artistice și culturale umaniste ; dicționarul devine în același timp o carte de lucru, un mijloc de informație și confruntare, de referință. Cei ce cunosc varietatea și întinderea cîmpului de cercetare cuprins în această carte, vor putea recunoaște dificultățile întîmpinate de autor, în redactarea textului. Aceste piedici au fost învinse prin disciplină de gîndire și expunere, ajungînd la o formulare densă, concentrată, ce îngăduie privirea cuprinzătoare și călăuzirea sigură prin dedalul fanteziei, generatoare de legende. În această privință, omul de cultură va afla în aceste pagini prilej de bucurii intelectuale. El va urmări astfel — pentru a folosi o expresie în notă cărții — un fir al Ariadnei, prin mulțimea datelor contradictorii și a numeroaselor variante mitice ; încredințîndu-se spiritului selectiv al autorului, cititorul va ajunge la o viziune unitară și închegată a lumii mitologice greco-romane, clădită treptat, prin opoziția succesivă a tuturor referințelor, privitoare la personajele și miturile antice. Expunerea este, prin natura lucrării, analitică, bazată pe selecție critică ; nu ajunge la închegarea unei viziuni de ansamblu prin considerații generale, ci clădește răbdător, acumulînd masa pulverulentă a faptelor și datelor.

Dificultățile întîmpinate de Anca Balaci în privința ortografiei numelor au fost tot atît de însemnate, ca și selecția materialului. Nu vom intra de bună seamă într-o discuție care privește în primul rînd pe specialiști. Vom face însă cîteva observații, din perspectiva cititorului și a omului de cultură generală, care consultă *Dicționarul*. Varietatea acestei ortografii este adesea descumpănitoare : termenii grecești sau latini, sînt complicați cu adaptări la ortografia și pronunția românească. Sovăim adesea : vom scrie *Hercule, Hercules, Heracles* sau *Herakles ? Kronos, Cronos* sau *Cronus ?*

Fără îndoială, soluția nu este numai teoretică, dar și de ordin practic, interesînd cititorul care va trebui să consulte textul de față. Avem în același timp în vorbirea curentă, o tradiție care a consacrat anumite deprinderi — principiul folosinței, stabilit de Vaugelas : *l'usage* — care crează vorbitorului sau scriitorului nedumeriri : se pronunță adesea *Iunona*, dar se rostește mai totdeauna *Jupiter*. În fapt, o latinizare rigidă a numelor nu a fost observată nici de romani, care ortografiau deopotrivă : *Dionysos* și *Dionysus* (vd. *Dicționarul* Quicherat), acceptînd și grecescul Cronos (gr. Kronos) (vd. A.A.T. Macrobius, cit. Quicherat).

Tendința românizării numelor pare de asemeni legitimă, înlăturînd pedanteria, în vorbirea curentă. Dicționarul de față, adoptînd, „în vederea obținerii unui text integrat" „transcrierea latină a numelor" (p. 8), va menționa adesea, mai ales în cazul particularităților de semnificație, atît termenul grec cît și cel roman, alături de cel românesc, tocmai pentru a orienta pe cititorul nespecialist. (*Ares, Mars, Marte ; Heracles, Hercules, Hercule*). Precizări suplimentare, dar care ar fi încărcat, de bună seamă, textul, ar fi putut introduce și o indicație a numelor, folosind caracterele grecești, și completînd prin accent, notarea spiritului *asper* sau *lenis*, sau a vocalelor scurte sau lungi, structura termenilor ; referințele exacte ale izvoarelor bogatei ilustrații a cărții, ar fi introdus, deși cu același neajuns al lungirii textului, lumea mitologiei greco-latine, pe care lucrarea o resuscită adîncit și competent, în complexul cultural și artistic din care s-a desvoltat, sau pe care l-a creat.

Aceasta este, în credința noastră, semnificația lucrării de față, reprezentînd o transpunere în limbaj clar și noțiuni bine definite a valorilor mitologiei antice : volumul îngăduie cititorului român actual, urmărirea filoanelor operelor clasice și moderne a literaturii zise culte, prin referire la miturile de origine populară, care le alcătuiesc izvorul prim de inspirație.

ION BIBERI

Aleatorice

Aflat într-un evident și îmbucurător proces de maturizare, pus pe modernizarea bagajului terminologic pentru a fi probabil mai influenta unor recente lecturi străine, Eugen Simion își exercită cu deosebită obiectivitate opiniile și formulele pe seama ultimului roman al lui Nicolae Breban, În absența stăpînilor în ultimul număr al Gazetei Literare. Reproducem paragraful esențial din cronica sa care ne poate dovedi cu prisosință zelul logic calitativ pe care Eugen Simion a reușit să-l facă. „Stat însă, cu adevărat personajele își le spunem așa și din cartea lui N. Breban niște caractere în sens clasic, balzacian, individii cu stare civilă precisă, cu trăsături dominante, care de identificat pe plan moral și social ? Fără a considera nimic din cele prezentă o calificare estetică în plus, să observăm că obiectul analizei în romanul (să acceptăm precizarea) pe care o face autorul pe coperta volumului I) în absența stăpînilor îl constituie nu o tipologie în sens tradițional, ci niște realități morale, structuri complexe, rupte unor mecanisme implacabile. Efortul nu e unic de a ajunge la portret și psihologie, la o structură, altfel spus, mergînd și spre sensul ermenesă, ci de a ajunge prin repetate examinări a-nalitice resorturile unor psihologii amorfe, mistificate, fixate la punctul unde abjecția se întîlnește cu neputința și necesitatea, lucriditatea răului cu degradarea fiziologică. Dacă expresia nu e prea îndepărtată de adevăratul sens al lucrurilor, maniera de a compune e, sici, aleatorică : analiza se desfășoară pe planuri paralele, cu o relativă independență, fără un sens explicit al întregului, al mișcării și al armoniei epice"

Este însă dificil de înțeles în ce măsură există o „manieră aleatorică" de compoziție și care este legătura ei cu o analiză desfășurată în „planuri paralele" fie și „relativ independente" Dacă ar fi deschis măcar un dicționar comun de neologisme E.S. ar fi aflat că aleatoriul exprimă ceea cu sensul de „care depinde de

ților sau a mulțimilor, Eugen Simion ar fi aflat că „aleator" (provenit din cuvîntul latin „alea" — joc de zaruri) presupune existența lui într-o formulă ca „variabilă aleatoare" (sau întîmplătoare) în care caz se constituie ca o funcție reală definită pe mulțimea elementelor elementare asociate experimentului considerat. Aleatoriul presupune condiția fundamentală a experimentelor generate de legi statistice. Având în vedere că Eugen Simion găsește totuși o unitate a cărții pe baza unei metafore care deja o perspectivă determinată, că deja există planuri paralele ne întrebăm care mai este sensul „manierei aleatorice" Paralelismul invocat exclude deja elementul aleatorie : căci evenimentele dispuse paralel posedă nu un caracter întîmplător sau relativ probabil, ci un ridicat grad de predictibilitate. Ba mai mult, între „aleatoric" și sensul explicit al „întregului", al „sintezei" și „armoniei epice" nu există deasemeni nici o legătură. Înainte de a frecventa cuvintele noi, Eugen Simion ar trebui să le aprofundeze sensul, iar, eventual, dacă are nevoie de cuvinte pentru semnificații personale are toată libertatea să le confecționeze.

Este greu de înțeles, deasemeni, cum se întîmplă că într-o carte căreia îi este caracteristică absența tipologiei în sens tradițional, apar niște „realități morale", „structuri complicate" între care Eugen Simion realizează o racordare printr-o formulă logică a unor unități posibil de reunit prin aceleași fenomene elestorii Determinările obținute sînt dacă nu false, cel puțin confuze. Prin urmare :

(1). Eugen Simion ar fi trebuit ca mai întîi să-și dea seama lui însuși care este sensul noțiunii de „tipologie", care este sfera sa de întrebuințare și posibilitățile sale de actualizare.

(2). avînd în vedere acest sens, ar fi putut descoperi că între sfera conținutului noțiunii de tipologie și „realitatea morală" există nu un raport de disjuncție ci unul de incluziune, eventual de apartenență Homer ca și La Bruyère, Dostoevski și N. Breban prin urmare, ocupîndu-se de realități morale se ocupă automat de construcții tipologice. E.S. l-ar fi putut citi pe Aristotel care este cel mai la îndemînă teoretician al acestor probleme de construcție a personajului.

(3). „realitățile morale" nu se află într-un raport de explicitare cu „structurile complicate" așa cum sugerează virgula lui Eugen Simion, ci numai în unul de intersecție accidentală.

Refuzînd tipologia conform unor noi prejudecăți moderne, E.S. uită însă să se supună propriilor sale afirmații. Revenind la vechile sale reflexe, acelea ale definiției tipologice și parafrazei sentențioase, E.S. revine de fapt în adevăratul său mediu. „Doamna Iamandi... e, să spunem așa, un caz de bovarism à (sic !) rebours" Deci definiție tipologică. „Herbert... e, ca să copiem pe cineva, un copil universal, cu nimic ieșit din comun..." etc. Deci tipologie. „Și E.B., ca și Francisca și Herbert, aparține speciei dificile a încălcătorilor de legi". Deci judecată tipologică. „Spre deosebire de mama sa, sora sa, Lia, E.B., are ceea ce se numește caracter, adică puterea de a stăpîni simțurile, voința de a domina actele morale". Mulțumindu-i pentru subtilele d-sale explicații vom observa că el face tipologie. Adică tocmai ceea ce-i refuză lui N. Breban. Atunci, cum rămîne, există sau nu la Breban tipologie ? Sau comentariul lui Eugen Simion e adecvat obiectului în discuție așa cum bunăoară hectolitrul ar fi adecvat măsurării intensității curentului electric ? Optăm categoric pentru a doua ipoteză. Așadar, vorbe, vorbe, vorbe.

I. MUREȘAN

cronica literară

horia pătrașcu :

„întunericul și profesoara de pian"

Ceea ce izbește dintr-odată la acest nou debutant este curajul de a nu scrie cu tropi, de-a nu colora cît de cît limbajul, de-a nu realiza pagini calofile E un gest contra altor colegi de promoție care, atrași de metaforă, de fraza „stilistică", pigmentată cu expresii sex-appeal, au alunecat (la debut) în literaturizare. Horia Pătrașcu a evitat acest soi de pericol. El, presupun a intuit prima și inocenta capcană ce pîndește pe un începător, a știut să nu cedeze farmecelor deosheate ale sirenelor ce se ridică din apele adjectivului. Deci autorul a sărit peste — ceea ce se numește — prescolaritatea sau copilăria epicului. Asta nu înseamnă că ajungînd la cealaltă extremă, autorul nostru nu s-a găsit în fața altor primejdii. Dimpotrivă, el se află în fața unora a căror gravitate nu este cu nimic mai mică decît aceea semnalată mai sus. Ipostaza seamănă însă cu lupta dintre înger și balaur. Dacă pentru a învinge primul obstacol, literaturizarea, e nevoie, să zicem, numai de forță fizică, pentru al doilea — acela ce rezidă în cultivarea cu insistență a stilului uzual — e nevoie de arme. Un singur paloș e aici uneori insuficient ; e nevoie pe lîngă acesta și de prezența divinității. Căci altfel, dacă pînă la urmă victoria și-o adjudecă îngerul, ea vine prea la limită și prea după o imensă risipă de energie : în cazul lui H. Pătrașcu — de cuvinte, titluri și hîrtie.

Să vedem însă de ce l-am numit înger pe H. Pătrașcu.

Ambiția tînărului autor este de a dovedi de la primul volum că are un program, o credință estetică precisă. Fapt cum nu se poate mai lăudabil pentru un viitor scriitor, opus celui care se rezumă doar la instinct. Concepția sa despre proză derivă dintr-una despre stil. Stilul pentru H. Pătrașcu trebuie să fie neutru, lipsit de imagine și imaginație, trebuie să fie sec ca un vocabular de grefier, exact ca o formulă matematică, corect ca un tom de gramatică : trebuie să fie, într-un cuvînt, un stil alb.

Ambiția nu e nouă. Ea descinde de la Stendhal, dacă nu și de mai înainte, apoi de la Flaubert și Hemingway. Dar pe cînd aceștia au ajuns să le cunoască tainele abia la maturitatea artistică tînărul debutant din colecția „Luceafărul" vrea să ajungă (să convingă) de la primele schițe. Se înțelege, nu e un repros. Cum spuneam, la început e un curaj Se cuvine însă să cercetăm dacă nu cumva înainte de a se constitui într-un program estetic deliberat, autorului îi e imposibilă fantazarea și coabitarea cu limbajul, dacă nu cumva inexpresivitatea limbii sale îi este chiar structurală. Ceea ce am constatat coincide cu ceea ce am prevăzut : înainte de a fi un program stilistic, inaccesul autorului la stilul sugestiv, inapetența sa pentru vocabula vie este mai întîi o imposibilitate : dar pe care H. Pătrașcu o transformă în posibilitate — nu e joc de cuvinte — în artă narativă. Iată, s-ar putea spune, un prozator ce-și înțelege cu exactitate limitele și în consecință prospectează pe direcția favorabilă sieși fără a se lăsa ademenit de alte imposibilități.

Pe ce ne bazăm cînd afirmăm acestea ? Pe faptul că H. Pătrașcu nu izbutește în proza obiectivă, scrisă într-un stil obiectiv ; el nu cunoaște (sau nu face dovada completă) încă acele resorturi intime ale gîndului scris, care, o dată puse în funcțiune, pot să transforme frazele edificiului într-un tablou veridic, într-un tablou cu valori. Se lasă prea mult în seama cuvîntului oarecare, cedează excesiv clișeului pe care acesta îl poartă cu sine ca pe a doua natură ; clișeul — de ex. „dimineața orașul se trezea", (p. 14) sau „natura... se trezește" (p. 46) — este, după cum se știe, stilul irelevant obiectivat. Utilizînd și ochind cu o ciudată dezinvoltură expresiile și formulările cele mai banale — conforme cu programul său stilistic — el nu reușește totodată să pompeze în canalele secrete ale epicului sînge nou, capabil să convertească banalitatea într-un țesut cu rezonanțe și sugestii cromatice inedite. Cînd, de pildă, vrea să scrie simbolic, autorul inventează o schemă simplistă, aproape geometrică (v. **Fuga**. Caisul de aici înflorit indiferent de anotimp și axă a schiței reprezintă puritatea inextricabilă a prieteniei : fabula devenind fabulație previzibilă.) : cînd încearcă un subiect poetic, schița este fardată, căci inexistența unei minime deserieri nu este altceva decît consecința inaccesibilității, ori a inacceptării termenului senzual. Atunci autorul se slujește de termeni care i se par că spun totul, și încă la modul liric : „Stătea aplecată peste balustrada de piatră. Acolo jos, sub ea, marea lovea cu ceva în pămînt. Iar undeva departe probabil dincolo de acel întuneric, marea hohotea. Nu era nici lună ; o înghițiseră norii".

Numai că e cel puțin naiv să spui că „marea lovea cu ceva în pămînt" ; e mult mai naiv decît dacă ai spune că marea lovea cu... valurile, că, luna era **înghițită** de nori, precum e și mai școlărește să spui, utilizînd o flască personificare, astfel : „Dimineața, de cum ieși din apă, soarele văzu pe plajă fata. Se înălță repede deasupra ei, și îi spuse că e tînără, frumoasă și că el, soarele, o iubește nespus. Iar fata îl înțelese, se lăsă îmbrățișată și închise ochii de plăcere". Senzația de compunere artificială a unei situații, de exasperantă corectitudine — acesta mi se pare a fi termenul care caracterizează cel mai exact proza lui Pătrașcu. În măsuri diferite, el definește și schițele **Acasă la dragoste, Cîmpia, Bradul, Cei ce ajung la poalele muntelui, Aproape de rîu, Stîlpul, Acel om albastru, Popasul, A dispărut Cristina, Oboseala**, în care autorul, cu o liniște imperturbabilă, ierarhizează și distribuie detalii acustice, vizuale, în general tocite, livrești, observații fără adîncime (psihologică, să nu mai vorbim), subiectele fiind cusute cu ață albă destul de evident. Iar transcrierea lor monotonă și egală stilistic — a se vedea în acest sens **Stîlpul**, sensibilă pastișă după țăranii lui Preda și Velea — trădează artificialitatea calapodului lingvistic, șlefuit cu îndelungă răbdare de prozator. Dată fiind caducitatea materiei formale utilizată, subiectele se decalcifiază repede. Că unul ilustrează diverse simptome ale copilăriei, că altele viața unui paznic de șantier, a unui mecanic de tren, a unui șofer pare-se înșelat de soție, a unor studente etc, faptele și observațiile adiacente nu mai au aproape nici o importanță estetică din moment ce inautenticitatea limbajului înecăcioșează ea o perdea eventuala autenticitate pe care o conțin. Face excepție de la regulă schița *Sala de așteptare*, unde autorul înregistrează glacial și cu meticulozitatea obiectivului de filmare, mici evenimente din fața sa.

Cu toate acestea, talentul lui H Pătrașcu, dacă nu există în cele 113 pagini discutate pînă aici, atunci, spre surprinderea noastră, el subzistă în cele 37 cîte au mai rămas. Adică în ultima povestire, **Întunericul și profesoara de pian**. Aici prozatorul face dovada, cunoscuta dovadă invocată de unii că literatura e autentică doar atunci cînd e subiectivă sau autobiografică, doar cînd relatarea faptelor se face la persoana I. Aici într-adevăr H. Pătrașcu izbutește să scrie o proză subiectivă, în limbajul său obiectiv, neutral, care, paradoxal, sporește senzația generală de violență autenticitate. O autenticitate aș numi-o fizică, aproape materială. Schița, mai degrabă o nuvelă concisă, este una de atmosferă, de transportare într-o stare psihologică dilematică, de balansare chinuitoare, între a accepta sau nu o veche iubire, reîncălzită. Subiectul, derulat nu prezintă un interes deosebit. Poate nici modalitatea, care este una a retrospecțiilor combinate cu realitatea imediată. Interesul vine din indicibilul psihologic creat, din nonșalanța dialogului, din siguranța cu care este desenat din linii fugace un temperament, un personaj măcinat permanent de contradicții, incapabil să se stabilească la o hotărîre decisivă, din strădania acestuia de a-și masca sub aparente răvășirea interioară. Angrenarea cititorului de astă dată, ținînd de cu totul alte mecanisme — impalpabile — decît cele vizibile, formale. Schița e remarcabilă și răzbună parcurgerea atentă a paginilor anterioare.

Și totuși, cînd citești un paragraf ca următorul (în care eroul gîndește o dată cu autorul) : „Orașul are frumusețile lui. Nu mă refer aici la cele arhitecturale, sau decorative, sau provenite din mai știu eu ce amplasare savantă, nu ! Vreau să zic că, în afară de masivitatea blocurilor, în afară de faptul că aceste blocuri își dau acel sentiment de siguranță și totodată de plăcere pe care îl ai știindu-te trăind alături de foarte mulți oameni într-un mediu civilizat, există și altceva ; există niște stări sufletești lăuntrice, de ordin estetic, pe care numai orașul ți le poate crea" etc. nu-ți vine să conchizi că bătălia dintre înger și balaur continuă ?

M. N. RUSU

carnet

transsylvaniae amori sacrum

Vocabulă latină, Transilvania înseamnă „țara de peste pădure", țară, căreia fulgurantul Nicolae Bălcescu i-a închinat un inegalabil imn de glorificare. Și cine știe, poate, că ritmurile de largă respirație și acea **brevitas imperatoria** a cadențelor majore, prin care strălucește și prin care vorbește veacurilor cîntecul de laudă pomenit, l-au înfiorat pe Bălcescu în fața focurilor de tabără moțești din creierul Munților Apuseni, cînd stătea de taină cu Avram Iancu, deopotrivă de îngîndurați de soarta revoluției, de lichidarea iobăgiei și de o eventuală alianță a naționalităților împotriva viscului habsburgic. Fără îndoială — faptul nu este greu de imaginat — privirile încălzite de jar revoluționar și frunțile sprijinite de cer ale celor doi luptători alunecau de pe crestele Apusenilor spre decindea Dunării și spre alte șesuri și plaiuri românești, cuprinzînd, într-o frățească acoladă, icoana cu formă de pîine coaptă și cu aromă de mere oarzăne a țării, numită de Roma, omagiu al opulenței și al surîsului, **Dacia felix !**

Într-adevăr, pe cuprinsurile Transilvaniei suflă spiritul. Autohton sau vizitator străin, simte pretutindeni filfîirea inefabilă a duhului strămoșesc. El vine de departe, din fundul protoistoriei traco-geto-dace și din trecutul bimilenar al neamului, impunîndu-se cu plenitudinea unei **prezențe pretutindenești.** Cu adevărat, vocile duhului strămoșesc ne vorbesc de peste tot : din pietrele de pe morminte, din pavelele și lespezile drumurilor, din podurile de peste ape, din numele Oltului și al Mureșului, din masivitatea perenă a cetăților dace de la Grădiștea Muncelului, din ciobuțile scoase la lumină de brăzdarul plugului, din banii găsiți în pămînt sau la talpa casei, din vestigiile castrelor și a cetăților dispărute, din oasele bieților și ale eroilor, din numirile locurilor și din numele oamenilor (Octavian, Laurian, Treboniu, Titus, Marius, Decebal, Letiția, Livia, Lucreția, etc), din rînduiala caselor, din chipul oamenilor și din firea lucrurilor, de pretutindeni și din totdeauna.

Drumurile de acces în Transilvania, — mînecînd de la Podul lui Traian, ale cărui picioare înfruntă și azi, la Turnul Severin, valurile Dunării, unul luînd-o spre ținuturile bănățene și legînd Timișoara, Aradul, Oradea, Satu Mare, ajunge la străvechiul **Porolyssum** (azi Moigrad) în nordul Transilvaniei, iar altul, apucînd pe Valea Oltului, trece prin defileul de la Turnul Roșu, legînd cetatea Sibiului cu **Apullum** (azi Alba Iulia), cu **Potaissa** (azi Turda), cu **Napoca** (azi Cluj), — nu sînt oare construcții ale strămoșilor „dătători de legi și datini" ? Mi-aduc aminte cu emoție și acuma de vremea cînd eram elev la liceul din Turda și ieșeam, mai cu seamă primăvara, să învățăm „sus, pe cetate". Acest platou din vecinătatea liceului nostru era vatra fostei cetăți romane Potaissa, devenită de-a lungul secolelor pămînt arabil și grădini. Mare ne era mirarea și mîndria noastră de adolescenți, cînd la tot pasul, fie pe terenul arabil, fie în grădini, găseam cărămizi cu inscripțiile : L.V.M. (Legiunea a cincea macedonica) sau L.XIII.G. (Legiunea a treisprezecea Gemina). Pămîntul sfînt pe care călcam, prin darul prețioaselor sale vestigii, ne confirma, elocvent și definitiv, descendența noastră daco-romană. Sub ochii noștri de adolescenți, ațintiți asupra gloriosaei obîrșii a neamului, trecutul căpăta pulsul viu și căldura învăluitoare a vieții, prezentul se încărca de semnificații majore, iar liniile de mișcare și propășire ale viitorului urcau spre zările albastre ale eternității. Faptul că în visurile noastre de atunci ne vedeam contemporani cu legiunile romane, n-a constituit motiv de trufie deșartă, nici prilej de sminteală neroadă. Poporul nostru n-a suferit și nu sufere de megalomanie istorică. Latini fiind prin structura limbii și prin anatomia duhului, noi avem simțul măsurii, dreapta cumpănă a rațiunii și zestrea dreptului strămoșesc, care ne învață : „honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere" (Să trăiești cinstit, să nu păgubești pe nimeni, să dai fiecăruia ce i se cuvine). Iar dacă astăzi unii compară elanul constructiv al României socialiste cu epoca de măreție a constructivismului roman, faptul nu poate decît să ne umple sufletele de bucurie, dar nu ne trufim.

Toate cele de mai sus arată că noi am fost începutul pe meleagurile Transilvaniei. Ce-au adus apoi vînturile istoriei, aici ne-a găsit. În această privință, ospitalitatea românească este o lege a istoriei. O spun, în gura mare, toți cei care ne vizitează. Modestia noastră înseamnă cumpăt, seninătate și tărie morală în fața oamenilor și în viforul timpurilor. Simplitatea noastră, după vorbă, după port, cum se rostește poetul, se transformă în demnitate, intransigență și vitejie, cînd vatra ne este amenințată și omenia nesocotită. Istoria ne stă mărturie !

De aceea, — vocile duhului strămoșesc ne vorbesc deslușit de la Bobîlna, de la Arada, Cărpiniș și Albac, unde **triumvirii** iobăgimii moțești, cum se exprima poetul Alexandru Andrițoiu, ca adevărați plenipotențiari ai vrerilor populare, porneau răscoale în numele dreptății sociale, a egalității naționale și a frățietății între toate neamurile țării de peste pădure : ne solicită aceste voci din durerea condensată în paragrafele lui „Supplex libellus Valachorum" din fulgerele **protestatare ale memorandului,** — cînd s-a spus răspicat „coram publico", să audă lumea întreagă, că **existența unei națiuni nu se discută, ci se afirmă,** — din inimile celor patruzeci de mii de țărani români, care au stîrnit admirația lui Karl Marx prin disciplina și ținuta lor demnă de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, în ajunul revoluției din 1848, din freamătul Gorunului lui Horia de la Țebea, din fagul legendar al lui Avram Iancu, din sîngele Fîntînelelor, din vuietul plebiscitar al celor o sută de mii de țărani de pe Cîmpul lui Horia de la Alba Iulia, semnatari ai Unirii din 1918, de la Ciucea, unde-și doarme somnul de veci **cîntărețul pătimirii noastre,** Octavian Goga, de la Beliș, Ip, Trăsnea, Huedin și Moisei... Și cîte n-ar mai fi ?

„Soarele tuturor românilor la București răsare", spunea Ioan Slavici, care a văzut lumina zilei în Șiria Aradului, comună la marginea de Vest a țării. Și într-adevăr, parcă din porunca unui instinct de certitudine națională și din nevoia integrării într-un stat unitar românesc — a cărui coloană vertebrală o formează Carpații — Transilvania s-a orientat din totdeauna spre București, capitala tuturor țărilor românești.

Grădină magnifică a rădăcinilor românești, Transilvania zilelor noastre, scăpată definitiv de impilare națională și de exploatare socială, își îndeplinește, cu mîndrie și siguranță deplină, funcțiunile ei firești în alcătuirea de stat suveran a României socialiste. Inima ei a bătut și bate în cadența inimii mari și generoase a României !

GRIGORE POPA

ion lazu

poem nesfîrșit

Drumul calcă din piatră în piatră
pînă ajunge în sufletul tău
numai drum —
Pădurea se mută din copac în copac
pînă se-adună în jurul tău
numai pădure.
Acolo să stai, între semnele
de trecere și sălbăticie
cu nici o putere asupra lor
și cu toată puterea asupră-ți.
Să poți trezi din obiceiul vieții
ca pe cineva dormind alături
tăcerea ca o gloată de ochi
clari, limpezi și orbi,
sau căderea ce se învîrte prin tine
ca o bucată de humă
pe roată,
să poți trezi din obiceiul vieții
pentru un singur răspuns
sufletul — sau numai pornirile
cele mai straniu țesute,
aidoma poate cu semnele
de trecere și sălbăticie...

blana mistrețului

Seara, înainte de somn
îmi las o vreme tălpile goale
pe blana mistrețului întinsă pe jos ;
e a mistrețului vînat de bunicul
în luna lui de miere, norocos.
Pe ea și-a odihnit picioarele trudite
seară de seară înainte de somn,
tatăl meu trebuie să fi umblat pe ea de-abușa —
acum eu îmi astîmpăr tălpile arse
noaptea, înainte de dragoste și somn.

E aspră, adîncă și răcoroasă
ca o brazdă de iarbă cîinească
blana cu care mistrețul ne viclenește
otrăvindu-ne seară de seară
pînă la moartea firească.
Înțeleg asta acum, cînd tinerețea-i o frunză
trasă în firele lungi, cenușii,
înțeleg destul de tîrziu astă seară
privind la picioarele mele-nfundate în blană,
înghițite de blană, pierind în ea
și mă-nspăimînt ca de o mlaștină
noaptea și singur...

acolo unde...

Morarul își ține viața
în șuvoiul de grîu — ca o funie
acolo unde ea se toacă de piatră
Morarul își ține viața
pe muchiile osiei de brad
acolo unde zbaturile
sînt copleșite de apă la nesfîrșit
Morarul își ține viața
acolo unde apa din matcă
se-ntoarce în unghi diafan către scoc
și pe matcă în sus, la izvoare
acolo unde începe sincerul gest
al vastelor pînze pe care plutesc
întinderi cu sate și grîne
Morarul își ține viața
pe vițele ploii în sus
acolo unde vîntul o-mparte
între viroage și grîne —

Morarul își ține viața
într-un abur de pîine.

zodie

Duminica, hotărîtoarea mînă
învîrte cu trei degete tipsia satului,
lumea adînc se despreună —
în miezul lui incandescent se strînge
culoare, sunet, energie, sînge ;
spre margine culorile se șterg,
înpinsă-i crucea, trista și urîtul

Duminica, hotărîtoarea mînă
ne trage în vîrtej sau ne amînă
Și satul ametit de viață arde —
o stea de trai rostogolit prin moarte.

SPIRU SĂBIESCU: „Așteptare" — (sculptură)

ileana dan

și dacă

Încă o dată
Trecînd cu ochii deschiși alături de moarte
Marele soare cu toamnă mîngîia
Culorile pieritoare.

Și dacă încă o dată ar fi să mai fie
Îndurăndu-i cîntecul, Euridice,
Și îndrăznind înapoi să pună și ultimul pas
Pe ultima treaptă-i singurul pas, acel unul. —
Fără faimă ar sta rîsipind
Cu o singură viață fără număr
Durutele clipe, sfărîmate
În veacuri, în milenii.

adam

Lasă, ia, și iară lasă,
Hăituind un gînd abrupt —
Care sunet viu-l apasă,
Ce lumină nu l-a supt ?

Și nimic nu se întîmplă
Știind cu sine să se-nfrunte —
Din același loc și timpul
Nici pieziș, nici drept 'nainte.

Repetat mereu și încă
Din ce știi, din ce-ai știut,
Smulgi tăcerii mai adîncul
Strigăt simplu, ne-nceput

Între cîte lumi te doare
Cel amestecat cu moarte,
Însul aruncat în soare
Fără umbră, fără soarte.

Între cîte lumi, și cine,
Cunoscînd în adevăr
Peste rău și peste bine
Îndrăznit, rotundul măr ?

adevărul umblă pe pămînt

Noi nebunii toți sîntem de-o seamă.
Bieții buni ne mînă surîzînd.
Ei n-aud nimic, pe noi ne cheamă :
Adevărul umblă pe pămînt.

Cei dintîi sîntem (și cei din urmă),
Păcătoșii, sfinții din povești ;
Cînd te pierde gîndul care scurmă,
Cine să mai știe cine ești ?

Chinul de-a zdrobi, ce bucurie,
Fructe dulci cu miezul amăriu
O, fiorul sfînt de nebunie,
Ce mă știe și pe care-l știu.

Doar neghiobii mai se iau la trîntă :
Ci-c-a fost așa de la început.
Adevărul cine l caută, îl cîntă.
Cei ce îl văzură, au tăcut

violeta zamfirescu

copilul floare

Zburam din cer în cer, rătăcitoare,
Cîntam veciei care nu răspunde,
Loc, disperat ceream, un snop de unde,
Să nasc copilul — armonie, floare.

Îndepărtat, iubirea mea, pămîntul
Un singur trandafir alb mi-a trimes,
Cuib pentru faceri mari, cînd suie vîntul
Mai sus de el, neodihnit, neînțeles...

Sori muribunzi jeleau în poezie, grîul
Cu descărnare vătămat e,
Riia neantului coclește rîul,
Domnesc scheletele pulverizate...

Nu vreau s-aud de nenoroc știut,
Destin generic, orb, în care scaperi
Gînd peste gînd, eu, celălalt — din noi — urît
Îl văd, vreau omul om salvat, cum să te aperi ?

Cînd cinstea violată e de tîrfe,
Se strigă individualul preț,
Valoarea-i har cerșit la crîșmă-n bîrfe,
Dreptatea mărunțită cu dispreț.

Vai, omul roade om, de se usucă
Cîntecu-n suflete, îmi e rușine
Cum prețuirea-i ban mereu pe ducă
Jucat la burse grup de nu știu cine.

Cumplitii foști hulpavi s-au strîns să plîngă,
Alți rîvnitori de oase își impun
Egocentrismul, și bolnav treci lîngă
Însingurații, tragicii nebuni.

Șopteam speriat în vînt, la vînt, în climă
De iad, n-aveam culori, nici anotimp.
Nășteam chinuitor spălînd de vină
Cel mai frumos și drept și bun copil din timp.

LEȘUL

colocviu realizat de

gica iuteș

grigore arbore

sînziana pop

PROLOG

G. I.: Dimineața foșnește în ger ca un imens arici albastru ce ne zgîrîie obrajii pînă la lacrimi... Sîntem în cetatea de scaun a Moldovei lui Ștefan. Ce facem? Așteptăm pe cineva? Ne așteaptă cineva? Atențiune... O siluetă înaltă, subțire, se profilează... o voce de heruvim ne înconjură urechile degerate brusc.

POEȚI DE LA BUCUREȘTI?

G. A.: Întrebarea lui Gheorghiasa a fost aproape nostimă. Poeți de la București? Spusă liniștit și surîzător m-a bine dispus. Am aflat că în prealabil zărind un domn cu barba respectabilă ce cobora din tren i-a adresat aceeași întrebare. În virtutea acestui fapt, cred că a sperat să aibă în fața dînsului un grup un moment dezolat de faptul că persoanele căutate eram tocmai noi. Am aflat după aceea că doar cu cîteva ore înainte venise de la Săveni, un raion din nord, greu accesibil pe timp de iarnă, și că era frînt de oboseală. Ospitalitate rar întîlnită. Vii ostenit, la o oră nepotrivită, și în gară te așteaptă un om și mai ostenit decît tine. Amabil și binevoitor te conduce la o mașină, de-acolo într-un loc cald și liniștit unde poți dormi în voie cîteva ore gîndind la viitoare întîmplări, în timp ce el își continuă munca pentru ca a doua zi tu să poți călători confortabil într-altă mașină bine întreținută spre locuri unde ești deja așteptat.

S. P.: Ne-a bîruit ospitalitatea moldovenească, ne-a supus trei zile fără să ne mai putem împotrivi. Ne-au îmbiat camerele calde și curate cu lemnele trosnind pe foc. Întîmpinările cu zîmbete în prag, grija discretă pentru tot ce ne-ar putea trebui. Și întîlnirea cu minerii, mai tîrziu, la Leșul Ursului, amabilitatea aceea demnă în spatele căreia străjuia o muncă uriașă.

Eram toți în biroul primului secretar al comitetului regional U.T.C., tovarășul Stoica C., care plecase pe teren așa încît nu i-am putut spune bună-ziua și nici mulțumi pentru tot ce ne pregătise și ne-a dăruit pînă la sfîrșit. Și stăteam pe scaune bînd cafea și dacă am fi știut ce urmează ne-am fi gîndit altfel la tînărul acela de vîrsta mea și care răspunde de viitorul regiunii, de tinerețea ei, l-am fi-nțeles altfel și-ar fi fost bine pentru că era primul, dar nu și ultimul din șirul acela de bărbați pînă în treizeci de ani pe care i-am întîlnit și le-am spus dumneavoastră. Și pentru că atunci, în biroul lui a început întrebarea aceea pe care mi-am pus-o în legătură cu mine, de care n-am mai scăpat și care m-a copleșit și nu știu încă dacă mai înainte de asta sau abia de acum înainte va trebui „s-o iau din loc". Iar reportajul are și menirea aceasta de a recunoaște cu sinceritate măsura în care întîmplările ți-au pus întrebări și oamenii pe care i-ai întîlnit, dar întrebări cinstite și drepte și avînd toate rostul muncii. Și nu știu de ce am avut dintr-o dată senzația că mă aflu în fața unor oameni foarte sănătoși. Și că ei ar fi trebuit să-mi judece munca, cu drepturi absolute, și nu eu pe-alor.

LEȘUL — URSULUI

S. P.: Eram foarte hotărîți toți să ajungem acolo. Ni s-a pus la dispoziție un GAZ, am mers să ne luăm bagajele de la casa de oaspeți a partidului și...

— Nea Costică! Surpriza era mare. Fusesem cu el în toamnă, pe alte meleaguri ale regiunii, era șoferul mașinii, un personaj fermecător. Deocamdată însă e ghid. Face semn că plesnește din bici, își mînă caii, în curînd ieșim din oraș.

„Aici, pe dreapta, vă rog, se face un bloc lamelă de zece etaje. Îmi pare foarte bine mai ales c-am să primesc și eu un apartament. La etajul doisprezece". „Ăsta e noul spital cu opt sute de paturi. Cînd vii de la Fălticeni îl vezi din față și nu știi ce-o fii, el, adică spitalul sau clădirea O.N.U." „Mi-ar place să locuiesc în el mai ales cînd m-atinge ulcerul financiar". Pe șosea, în întîmpinarea noastră, veneau țărani cu sănii, alteori ne mergeau înainte pe-aceeași parte de drum. Toți erau Gheorghe, cînd nu știau să facă loc pentru depășire, toți erau Haralambie, cînd mergeau pe mijloc de drum. „Dac-ar fi prostia ca o bute, zicea, ar trece pe mijlocul drumului, ai vede-o, te-ai feri. Dar așa nu știi de unde se scornește". În mașină era cald, nea Costică vorbea într-una, și vorbele se legau cînd hîtru, cînd șăgalnic, dar mereu adevărat, ca într-o poveste a vorbei contemporană. Și imensitatea albă de zăpadă se rotea aruncînd în soare uriașe oglinzi de argint, copacii fantome, pădurile-fantome păreau mai aproape de drum, le simțeai neclintirea, nea Costică vorbea despre veverițe care ți se suie pe mîini, despre iepuri ieșind la marginea șoselei în ciopor, despre căprioare trecînd blînd prin înserarea sezonului de vînătoare oprit. Prin zările subțiri treceau țărani cu sănii, învestmîntați de iarnă în cioareci și opinci, cu sumane din blană largi și scurte, croite evazat, deasupra genunchiului, terminate la spate în glugă cu canaf și cu motive roșii de șiret. Și caii aveau salbe de zurgălăi. Și copiii răsăreau de la școală și traversau nămeții exact ca în povești, cu traistele roșii și negre atîrnate după grumaz. Cu căciulile exact trase pe sprîncene, cu baticurile exact îmbrobodite peste obraji. Încît ceva din altă lume se strecurase în liniștea aceea ce ne purta spre inima muntelui, spre zările de dincolo de păduri, spre Pîriul și Leșul Ursului.

Și nea Costică vorbea. Vorbea, vorbea, rostirea aceea fără sfîrșit curgea lin.

G. I.: Îmi amintește de țăranul-filozof, al lui Paolo Volponi, acest nea Costică Moraru. Un torturat de curiozitate. Uimindu-ne de înțelepciunea lui folclorică, convenind cu Nastratin Hogea, cu Păcală ori cu Esop, nea Costică rămîne un posedat speculativ al tragicului existențial. Glumele lui împotriva prostiei, reveneau ca un leit motiv, exprimau, desigur, într-un mod primar, inconștient, tendința spre perfecțiune, insatisfacția de a nu putea atinge acel nivel de interes teoretic neobișnuit.

Dar dacă mă preocupă nea Costică, mă interesează numai în măsura în care el părea obsedat de acea stare fecundă de conștiință dinamică și critică, de ideea că pericolul constant al mașinii umane este să involueze în forme de mecanică inferioară, în statică, la nivelul existenței minerale și vegetale, lipsite de creativitate.

Acest om simplu, fiu de țăran, cu o clasă sau două de școală de arte și meserii, croitor apoi, (asta a fost perioada de meditație a lui?) șofer acum, e torturat sau torturează o Maximinie, (i-au scăpat cîteva lucruri esențiale în acest tezaur relevă un tip pe care Paolo Volponi l-a izbutit magistral.

Vă amintiți ce-a făcut la Ostra? A făcut tot ce-a putut ca să intre alături de noi în mină. Călătoria noastră prin tunel și la dus și la întors, din pricina lui s-a produs. Nu a vrut pur și simplu să ne ducă cu mașina. A invocat tot felul de argumente, de teamă că nu va avea prilejul să intre în mină. Oare nu făcuse acest drum, de sute de ori poate? E ușor, dar nimeni nu-l „chemase" în mină. Și-l interesa. L-am urmărit tot timpul, mă neliniștea asemănarea cu cineva atît de tare, abia mai tîrziu l-am așezat lîngă Crocioni. S-a integrat în peisajul minei, s-au furișat în el o dată cu noi, turmentat de curiozitate. A jucat o întreagă pantomimă de teamă că cineva putea să-l oprească să nu vadă alături de noi mina.

Noi urcasem în trenuț, și el se temea că-l vom lăsa acolo la Ostra. Cu toate glumele, zicalele de pe peron nu urmăreau decît să ne convingă că este cu noi, să cîștige prietenia tuturor, să-și plătească într-un mod neprefăcut locul. Ei ciuta ceva, îi trebuia ceva pentru „mașinăria universului" așa cum și-a construit-o el. Inconștient repet, dar atunci l-am identificat. Atunci descoperisem cum e C. M. Atîta îl urmărisem prin ochelari, că se uita bănuitor la mine.

Apoi nu m-a mai preocupat personajul, ultimul gest al lui, înregistrat a fost acolo, în subteran, cînd s-a apucat să deblocheze „cucul".

S. P.: Iar eu am să mai adaug atît: „Dragă, tovarășe Costică Moraru, dumneata ești un artist. Îți binecuvîntez sufletul mare și sensibil și generos asprotăcut de firea lucrurilor și-a oamenilor, vibrînd pentru statornica lor frumusețe. Îți întrevăd inteligența atît cît ne-ai dăruit cu strălucire, dar și mai departe aducînd întîmplările către cumpăna de adevăr și dreptate, judecîndu-le și potrivindu-le după rostul lor în lume. Ți-ai ivit talentul rar de potrivitor al cuvintelor, talentul de povestitor și de fantazist, și ascultîndu-te cu luare aminte tot nu știu de unde învățașești basmele acelea pe care mi le-ai spus și care erau cînd de pe acest tărîm, cînd de pe altă lume. Vorbe aspre și lenețe întoarse pe neașteptate în rostul lor, cînd a glumă cînd a supărare, colorate și îmbietoare la sfaturi de nesfîrșită poveste. În GAZ-ul dumitale curat și scos recent din reparație capitală aș fi vrut să mă dăruiesc ascultării pînă la sfîrșit, dacă fintina imaginației dumitale are capăt. Dragă nea Costică, ești un artist adevărat.

VORONEȚ

G. I.: Trebuie să mărturisesc că mi s-a întîmplat ceva deosebit, cu totul deosebit, care nu mai suportă stilul picaresc după care obișnuiesc să cred că mă ascund cu abilitate, cînd mi-e teamă nu pot să exprim ceea ce simt cu adevărat. Acel ceva ce mă lovește dureros cîteodată și de sute de ori pe zi, cînd mă simt de parcă mi-ar lipsi învelișul și aș umbla cu nervii descoperiți și m-ar durea și aerul în dislocuire. Așa că am să mărturisesc deschis: n-am văzut pînă acum Voronețul. Am așteptat o viață întreagă să mi-l arate cineva. Și credeam că nu se mai poate. Dar s-a întîmplat acum, l-am văzut: Voronețul care se ridica din zăpadă, cu acele culori pe care numai diminețile mai amurgul le lasă să fie. Nu era emoție, era umilința unei sărăcii fără seamăn, ce mă stăpînise.

S. P.: L-am văzut demult. Și-apoi mereu, în fiecare an. Dar acum așa pot scrie. Nu se poate scrie oricum.

G. A.: Eu am să încerc totuși. De data asta solicit un paragraf separat.

S. P.: Foarte bine. G. A. Poftește, te rog.

G. A.: De la cîțiva zeci de metri depărtare perspectiva Voronețului se deschide extraordinară sprijinind cu unduirea calmă a acoperișului său cerul. Pe dîmbul unde este așezată, privegheată de la distanță de straja întunecată a pădurilor, mănăstirea parcă stă suspendată de cer, îmbăindu-l la rîndul ei într-o lumină dulce, aproape nepămînteană. Locul l-am mai văzut, pictura exterioară și interioară am mai admirat-o în timpul unei toamne blînde sau în paginile unor albume cu hîrtie rece, indiferentă. Iarna, spre amurg, împrejmuit de o ceață rară, albastrul bisericii nu are scînteierea și strălucirea dată de scalda în razele duioase ale soarelui. Culorile sînt acum sobre și măreț — „Judecata dreptților" se consumă puțin întunecată, înconjurată de mister. Sosirea întunericului plumburiu, de iarnă, o înconjoară de grozăvie. Am deschis ușa sfioși. Prin nu se știe ce întîmplare un pui plăpînd de mierlă, înfrigurat, zbura orbecăind printre imaginile pridvorului. L-am ținut cîteva clipe în palme, apoi i-am dat drumul — poate că rătăcește și acum printre frescele din interior, apropiindu-se cu aripile sale de portretul domnului Ștefan 'negrit de trecerea vremii. Pe fondul înstelat al naosului figura reculeasă a domnului privește parcă liniștită și încrezătoare spre Moldova. Afară se lasă seara și pe pereți, sfinții își continuă din ce în ce mai nevăzuți și mai umani ocupațiile lor diurne: Sfîntul Ilie călătorește blajin în cărușa sa trasă de bidivii, sfătos și pașnic asemenea unui țăran bătrîn. În altă parte Adam mărunțește cu diavolul pentru a i se îngădui să încreze pămîntul stăpînit de acesta. Dantii Sihastrul privește tăcut de deasupra portalului. Se face tot mai mult întuneric și pe peretele vestic, rezemată de contraforți puternici judecata se continuă tot mai aprigă sub amenințarea mîinii drepte a lui Moise. În grupul păcătoșilor dușmanii Moldovei, fioroși și brutali, își așteaptă rîndul. Se lasă tot mai mult întunericul și poți visa în voie, închis în tine solitar. Voronețul este opera unor oameni pașnici și gospodari, mîndri și liberi, aprigi și necruțători cu dușmanii libertății lor. Din lăuntrul său, figura lui Ștefan se simte plutind tutelară pe deasupra codrilor mari. E noapte și se opresc ecourile, ne-am depărtat încet...

UNDE MAI APAR DOI TOVARĂȘI DE DRUM

S. P.: Spre Leșul Ursului se merge printr-o pădure. E asfalt pînă la Ostra. Acolo se află complexul miner. O instalație uriașă de prelucrare a baritinei, birourile, gara decovilului, care face transportul celor trei schimburi spre mină. Mi se dădeau explicații. Despre industria regiunii, despre rosturile unei agriculturi practicată sub munte vorbea tovarășul Moroșan, secretarul cu propaganda de la Gura-Humor, cunoștință veche de-a mea, de anul trecut. Despre pensii vorbea fotoreporterul de la „Zori noi", Ioan Negrea, un pustan de douăzeci și ceva de ani pe care mi-l „împrumutaseși" Flaviu Pordea, redactorul șef al ziarului, pentru documentarea la mină. Ne pomenisem seara cu ei, la Gura-Humorului, înalți și sobri, pornind a sucmăli în care încăpuse un atelier de fotografiat. Cum a venit?

G. A.: A dat buzna în camera unde stăteam. Mi-a spus că-l cheamă Negrea, are 21 de ani, îi iubește meseria.

— Ce faci la Gura Humorului?

— Fotografii.

A început imediat o discuție despre actori, filme, cărți, platou, unghiuri, perspective, aparate. Se mișcă în universul lui cu o mobilitate uluitoare. Pare a avea mult mai multă experiență decît vîrsta. Aflu că stă uneori 25 de zile pe teren în diferite colțuri de regiuni, umblînd pe jos, cu mașini, căruțe și alte mijloace de locomoție nu prea comode. Meseria: fotoreporter. Planuri?

— Operator de film.

— Ai ratat examenul de admitere?

— Da.

— Cum?

— Am ajuns prea tîrziu și nu am putut vedea filmele obligatorii. Pe bilet figura umul din ele.

Despre Negrea pot garanta că este unul din cei mai buni fotoreporteri cunoscuți de mine. Dacă nu vă vine să credeți după pozele alăturate, răsfoiți vă rog ziarul din Suceava. Publică, cred, unele din cele mai bune fotoreportaje din presa noastră.

S. P.: Sînt de aceeași părere. Dar să vă spun mai departe. Cînd vorbea Moroșan mi se făcea foame. Indiferent ce-ar fi spus, din explicațiile lui rețineam numai cuvintele definind alimente, pentru că avea un fel a le spune rotund ori prelins, un fel a ți le sugera întinse pe masă, grupate în jurul unei mămăligute aburind. Așa că totdeauna în preajma prînzului întîrziam pe lîngă el cinci minute. Dar atunci în mașină era abia dimineață înaltă, cellalți plecaseră cu o Varșavă, rămăsesem eu cu nea Costache, cu Moroșan, Negrea și Gheorghiasa. Și ei vorbeau și eu îi ascultam și cuvintele acelea îmi făceau suișul serpentinelor mai blînd și iarna de-afară mai dulce. Dar la direcția minei am dat de ardeleni. Și în mină. Sînt foarte mulți, unii au lucrat la Brad, alții la Baia-Mare, călătoresc prin țară după chemarea adîncului: unde e aur, metal sau cărbune. I-am cunoscut imediat și m-am înfoiat. Nemaipomenit se lipeau cuvintele lor, cu ale mele, de-acasă. Spuneam o mie de nimicuri ca să-i aud, să-i încerc, să văd „de pe unde-s"? Dar am avut și surprize. Întrebîndu-i de accent mi-au zis că sînt din regiunea Pietrei Neamț, plecați pe ani de zile la minerit, în Ardeal. Cu meșteșugul dobîndiseră și dialectul, și neveste uneori, și m-am mirat numai că întorși la vatră nu și-au scos din străfund amintiri de vorbe moldovenești. Dar mi-au scăpat caii din buiestru, cu gîndul sînt deja la mină, cu mașina abia la sediul direcției, așa că deocamdată nea Costică zice ho! oprește motorul și coborîm. Sîntem între păduri așezate pe pante piezișe, cerul e acoperit, bate un vînt cam subțire. În fața noastră e direcția Exploatării miniere Leșul Ursului.

O CANTITATE DUBLĂ DE MINEREU

G. I.: Macheta Exploatării miniere Leșul Ursului se află în fața noastră. O operă de artă, această miniatură din material translucid, (o adevărată vrăjitorie, să poți cuprinde muntele întreg dintr-o privire și pe dinăuntru și pe dinafară!) descifrînd cu exactitate de microni, din enigme tectonice, căile de acces, către comorile pînă mai ieri ascunse, tăinuite: cupru, pirită, baritină...

Inginerul șef al întreprinderii, Valeriu Ungureanu, care în ciuda severității obrazului tăiat parcă numai din unghiuri, își păstrează aerul de tînăr studios, ne captează atenția cu o simplă vergea de lemn... Construcția acestui complex industrial a schimbat radical peisajul și viața oamenilor din aceste locuri — drumul vechi de pămînt care lega înainte vreme satele și cătunele răzlețe, a devenit o șosea de beton, străjuită de uriași stîlpi de oțel purtînd cabluri de înaltă tensiune. „...Ați venit pe-aici", ne arată el o linie șerpuitoare... Au rămas ca un vis imaginile suprapuse din goana mașinii, umbrele mătăsoase ale pădurilor ninse, unduite de pe creste pe clinurile obcinelor bucovinene; a rămas ca un vis dimineața înaltă, limpezită pînă-n tării de smaltul scînteietor al zăpezilor vînturate și îmbuculate de vîntoasele de miază-noapte care se zbenguiseră năprasnic în noaptea din ajun. Au rămas ca un vis.

Macheta muntelui supus e o realitate, cu care de-acum înainte vom lua cunoștință. A da, în decorul feeric și irizat de alb orbitor, recunoaștem cîteva puncte pe lîngă care am trecut... Uzina de preparare a minereului de la Tarnița, silueta elegantă a Morii de minereu, Hala de flotație, Hala filtrelor. Iar acolo, atenție: drumul direct spre mină, tunelul străpunge inima muntelui; cel mai lung tunel din țară, care unește valea Moldovei cu valea Bistriței. Prin acest tunel, trenușul cu orar precis de sosire și plecare, duce și aduce cele trei schimburi de mineri care intră și ies din șut. Oameni veniți din alte locuri la această tînără mină, dar mai ales localnici, unii foști tăietori de pădure, alții orescători de animale, tineri care au prins meserii noi, care au dobîndit calificări industriale.

Vergeaua de lemn din mîna inginerului șef pare investită cu virtuți magice: totul mi se pare pe moment extrem de simplu, ochiul fascinat privește cu satisfacția unui stăpîn, muntele învins, supus, radiografiat pînă în mărunțaiele lui, din punctul „orizontul O", averile lui adunate de-a lungul erelor, le stăpînesc pentru o clipă în degetul cel mic... Sute de mii de tone, milioane de tone de minereu... cu beneficii uriașe în industria petroliferă, chimică (medicamente, în industria maselor plastice, a hîrtiei...).

A vorbi despre condițiile de lucru și viață a muncitorilor de aici, a vorbi despre posibilitățile de folosire a forțelor de muncă din regiune, înseamnă a înțelege... A înțelege rezultatele celor cîțiva ani de exploatare a tinerei mine, rezultatele înfăptuirilor șesenalului, a politicii partidului de industrializare socialistă, de valorificare superioară a bogățiilor patriei. Bucovina, țara fagului, această parte a României, care se credea a fi mai săracă în bogății sub-

In prim plan Tudoran Vasile și Ion Gostian

terane, a făcut ca în cadrul economiei naționale — anul 1965 să producă de zece ori mai multe bunuri industriale, decît în 1938 — să fim de zece ori mai bogați decît atunci, succes obținut, desigur, paralel și cu dezvoltarea agriculturii noastre socialiste.

Construcția acestui complex industrial a schimbat peisajul și viața oamenilor, a tuturor celor care trăiesc pe aceste plaiuri de munte. Construcțiile de locuințe moderne, pe lîngă care căsuțele smălțate în culori vii aninate pe coastă par niște jucării, date în folosință la Ostra, cele 2 200 de apartamente în perspectiva Broștenilor, căminele hotel pentru familiști, cantinele mereu în îmbunătățire care funcționează în localitățile îndepărtate din inima muntelui unde pot fi servite circa 2 000 de mese în fiecare zi sînt o realitate, pe care numai socialismul o putea înfăptui în aceste locuri.

Preocuparea conducerii întreprinderii de a acorda o atenție deosebită calificării și ridicării calificării, a realizat în acești ani

---

FANTOMAS

marcel grădinescu

fragmentul querconic

Așadar, deveneau și ele poetese. Asta n-ar fi fost nici un păcat. În definitiv cine ce are cu meseria omului. Dar, de regulă, făceau niște poezii de și se acreau beregățile sufletului.

Renunț la celelalte amănunte nesemnificative. Ajunge să spun că artarii erau niște ființe cu totul deosebite. Aș putea să-i asemăn cu jucătorii de noroc care-și pun întregul avut pe o carte. Duceau o viață minunat zăpăcită după „ceva". „Ceva" pe care nu-l puteau prinde și nu aveau nici măcar iluzia că l-ar prinde. Cînd m-am nimerit la mine și la cunoscuții mei și cînd ne-am văzut încîlciți în calcule și-nfundați prin cămări, m-a cuprins un sentiment neobișnuit, compus dintr-un fel de jale, dintr-un fel de duioșie și nu mai știu ce. În orice caz din Artaria mi-a rămas gîndul că-s buni și nebunii la ceva.

cap. X

Cîntecul calimonilor și peninsula Limpador

Într-o zi, plimbîndu-mă agale, mă acostează cu multă politețe un tînerel simpatic. Dv. sînteți domnul Ionescu? Cum vă simțiți la noi? Din una-n alta ajunge la subiect:

— Domnule Ionescu, n-ați vrea să ne faceți și nouă cunoscute unele din lucrările dumneavoastră?

— Cu plăcere aș vrea, da nu m-am ocupat cu scrisul.

— Nu se poate. Doar e și cîntecul:

„că nu e om să nu fi scris o poezie
măcar odată, măcar odată-n viața lui".

— Eu cîntecul îl știu, însă păcate cu muzele n-am făcut.

— Deloc? Deloc?

— Deloc. Nici chiar cînd am fost îndrăgostit.

— Domnule Ionescu, ați putea să-mi dați cuvîntul dumneavoastră de onoare că n-ați scris niciodată cu intenții literare?

---

9) Și eu am fost în Arcadia.

— Stai, stai, mă socotesc eu. Asta mă ia din scurt. Românu-i născut poet, oficiul meu poștal era pe lîng-o librărie, deh. Obrazul nu-l poți angaja ușor. Mă gîndesc bine și văd că interlocutorul meu are dreptate.

— Da, domnule, extraordinar! Et in Arcadia ego!*) M-am jucat și eu de-a scrisul.

— Vedeți? Vedeți?

— Nu știu ce mi-a venit într-o zi și m-am apucat de tradus niște poezii. Eu bănui ceva franțuzește...

— Eee, modest, modest. Domnule Ionescu, nu-mi luați în nume de rău insistența, dați-ne și nouă vreo cîteva.

— Imposibil, drăguțule. De unde să le scot? Îs tocma-n fundul lumii.

— Domnule Vasile, schimbă tînărul meu vocea spre patetic, nu vă faceți atîtea scrupule. Poate vi le amintiți.

Atîta m-a rugat, atîta a insistat, mai ales după ce am priceput că ar avea oarecare folos la gazeta lui, că gazetar era, cu isprăvile mele, încît am acceptat. M-am canonit cît m-am canonit și i-am dat peste vreo trei zile două din amintirile traducerilor făcute odinioară.

Cîntecul Calimonilor 1).

Iubita mea Jambu
E mai frumoasă ca marcabalana. 2)
Pielea îi e albă,
Moale și albă
Ca laptele de biritinana. 3)
Șoldurile-s ca vioara lui Marbi. 4).

---

1). Locuitori din Calimonia.
2). Plantă cu flori frumoase roșii atîrnătoare.
3) Mamifer local cu blană lungă și cu un lapte foarte alb.
4). Zeitate necunoscută.

URSULUI

specializarea a 250 de muncitori la locul de muncă (alți 300 urmează aceste cursuri) toate acestea au pus bazele unor condiții de muncă și viață pe care nimeni nu le-ar fi visat în trecut și de care se bucură în mare măsură tinerii mineri din această tînără așezare mineră.

Inginerul șef de mină Eremia Catargiu, un tînăr înalt și spătos, fost miner la Ghelar, apoi absolvent, (șef de promoție) al Institutului de mine din Petroșani, îmi vorbește despre măsurile care vin în întîmpinarea creșterii randamentului pe abataj, despre mecanizarea în cea mai mare parte a lucrărilor, care cer un mare volum de muncă : astfel au fost introduse perforajul mecanic în abataje, s-a mecanizat transportul în subteran cu ajutorul locomotivelor electrice, s-au introdus mașini de încărcat în abatajele unde condițiile de muncă permit acest lucru. Și ca o măsură de protecție împotriva inamicului nr. 1 al sănătății muncitorilor — praful de siliciu — s-a introdus procedeul de „ceață artificială" în abataje.

Randamentul productivității, care se ridică astăzi la exploatarea de 500 de mii de tone de minereu, care se va ridica la 1 milion de tone în 1969, vor face din minerii de la Leșul Ursului cei mai mari producători de cupru din țară. „Vom ajunge să dăm o treime din producție" îmi spune inginerul Eremia Catargiu cu mîndrie reținută. Asta explică acel entuziasm al faptelor împlinite, bucuria cu care în anul trecut, minerii au întîmpinat vizita conducătorilor de partid și de stat pe plaiurile Sucevei. Toată suflarea omenească din așezările de pe valea Suhăi și-a satelor învecinate au împodobit șoseaua ce duce spre Ostra cu cetini de brad, flori și steaguri, cu cusături și scoarțe alese — au pus în ograda fiecărei case, masă întinsă cu pîine și sare în semn de ospeție, dragoste și recunoștință. Minerii suceveni au ascultat cu emoție și mîndrie cuvintele primului secretar al partidului, care li se adresa direct :

„Congresul al IX-lea a trasat un program vast de înflorire a patriei în centrul căreia se află continuarea neabătută a politicii de industrializare, baza dezvoltării întregii economii, a asigurării independenței și suveranității naționale a României socialiste.

În realizarea acestui program muncitorilor din Suceava, celor de la Leșul Ursului și Tarnița le revin sarcini mari. În viitorii 5 ani, dumneavoastră veți da patriei față de realizările actuale o cantitate dublă de minereu"

JURNAL RETROSPECTIV

G. A. : Răsfoind acum cîteva clipe colecția Revistei „Luceafărul" de acum... de ani, paradoxal, tot din luna februarie, am zărit niște fotografii de-ale noastre, din tinerețe. Desigur glumesc, încă nu mă simt bătrîn, dar cu acest prilej am încercat niște senzații necunoscute mie, o anumită trăire afectivă, de o anumită intensitate, pe care — orice s-ar spune — vîrsta nu ți-o mai restituie. Mărturisesc sincer că nu prea

Foto reporterul Ioan Negrea

ține m-am abătut cu gîndul spre acele locuri și întîmplări — au venit alte emoții, am cunoscut oameni la fel de buni și ospitalieri despre care uneori am și scris cîte ceva — așa încît imaginile de atunci au avut pentru mine doar puterea de atracție a unui fenomen inedit. Timpul le-a colorat, le-a dat o aură mai tinerească astfel încît n-am putut realiza pe deplin gravitatea și semnificația lor. Iată deci că de la privirea acelor fotografii asupra cărora nu m-am aplecat de mult, am cîteva revelații pe care nu mă pot opri să le mărturisesc. Fiecare gest, întîmplare, de atunci, din ziua aceea, mi se pare semnificativă și cred că ele s-au sădit atît de bine în mine, atît de firesc, încît după aceea nici nu am mai socotit necesar să le caut contururile inițiale. Nu doresc desigur să fac unele considerații mai abstracte, mi-ar fi peste îndemînă și pe deasupra ar fi și plictisitor. Unele fapte, dacă mă gîndesc mai bine, au chiar haz, ca de pildă episodul cu poetul care provocîndu-ne să coborîm pe zăpadă coasta abruptă a muntelui a căzut cel dintîi, dînd un exemplu personal, urmat de noi cu sfințenie pînă la terminarea coborîrii. Impresiile fundamentale au fost desigur altele și chiar dacă au un contur mai puțin spumos, aceasta nu le oprește a fi la fel de puternice.

Interesul nostru pentru mine se născuse doar cu cîteva zile înainte și era puțin cam evaziv. Bucovina, nord, frig ; în glumă lupi, șosele nu se știe cum, iarnă puternică și alte povestiri romantice. Cert este că nu a fost nimic din toate acestea și că acolo am fost întîmpinați cu o căldură și o omenie fără rival. Știam că mina e greu accesibilă, că la ea se ajunge prin cel mai lung tunel din țară, cu punctul inițial la o stație de flotare, că se lucrează în condiții destul de grele și atît. Însoțitorii noștri nu s-au grăbit a ne da detalii suplimentare. Altminteri cred că nici nu au avut intenția, considerînd trecerea noastră pe acolo ca pe un eveniment foarte obișnuit. Cu alte cuvinte, ne-au tratat de la egal la egal scontînd probabil pe faptul că știm despre viața în acele locuri tot atît cît și ei, adică foarte mult.

În dimineața aceea, după cum îmi amintesc, am fost total contrariat de explicațiile inginerului-șef (nu mai știu cum îi spune), desfășurate în fața machetei minei. Pentru numărul relativ scurt de ani, cît se lucrase aici, lungimea spărturilor în blocul muntos mi se părea gigantică. N-am avut timp să ne dezmeticim și îmbrăcați în uniforme ne-am și trezit în trenulețul minerilor ce intrau în șut. Am străbătut o noapte de o jumătate de oră printr-un curent infernal, legat la cap în modul cel mai grotesc cu putință cu un fular destul de elegant, pentru a preveni astfel eventualele nevralgii. După ce am ieșit de acolo am avut senzația certă că am fost destul de stupid.

Nu știu cum să mai vorbesc despre asta ; țin însă minte chipul acarului, iluminat de noi o clipă la trecerea prin micuța haltă subterană. Avea o figură de om gînditor. Timp de opt ore sub pămînt ce oare ar fi putut face, în afară de schimbarea acelor, decît să se gîndească la rosturile lumii ? Într-un loc ploua torențial din tavan : se infiltra apa. Cineva la intrare ne prevenise foarte simplu că „în tunel plouă". Ieșirea la lumină după o asemenea întunecime e, desigur, un adevărat eveniment și nu m-a mirat că oamenii în timpul acelei jumătăți de oră au tăcut aproape tot timpul privind fascicolul de raze proiectat de lămpi pe armătura sau pereții tunelului.

În rest totul a fost destul de simplu, aproape neobișnuit de simplu. Treaba executată de oamenii aceștia acolo în vîrful muntelui, la mulți kilometri de orice așezare omenească mai civilizată nu avea nimic comun cu literatura de calitate îndoielnică citită de mine pînă atunci despre viața muncitorilor sau a minerilor. Acolo guvernează de fapt alte legi decît cele propuse de romancierii sau reporterii plecați la treabă cu o schemă prestabilită în memorie, încîudați mai apoi că anticiparea lor literaturizantă fusese infirmată. Mai întrasem pînă atunci și în alte mine, dar spectacolul de aici era inedit. Desigur și cadrul natural mi-a incitat imaginația : nu se poate vedea așa des un munte singuratic, asemeni unei imense cușme albe, înconjurat de coame împădurite și sfredelit de la bază pînă la vîrf de o rețea de galerii impresionantă în lungime.

Sînt unele figuri ce mi-au intrat foarte adînc în memorie. Le văd perfect parcă și acum. Oameni potoliți și așezați, aflați în mină ca în universul cel mai familiar lor. Unii dintre noi au scris atunci despre cîțiva dintre ei — mie mi-a fost practic imposibil ; i-am simțit suficient cu sufletul prima dată cînd i-am cunoscut pentru a mai reîncerca să îi portretizez pe hîrtie. Cel mai ades revăd însă chipul acelui miner, Vasile Tudoran, înfipt temeinic și potolit în stîncă, cu o lumină odihnitoare în ochi cînd vorbeai cu dînsul. Pasiunea mea de reporter naiv, alergător după spectaculos, a primit atunci o lecție foarte simplă și omenească.

Reține apoi scena aceea cînd proaspătul nostru amic Negrea a început să fotografieze în mină. A fixat întîi un grup, a tras o poziție și apoi spre stupoarea noastră a început să fotografieze mîini. Mîini în toate felurile și pozițiile, mîini pe rocă, mîini cu ciocanul geologic în mînă, mîini pe perforatori, mîini, mîini, mîini, tot felul de mîini, de inginer, de maistru, de simplu miner. El însuși avea niște mîini extraordinare — lungi ca ale unui pianist și extrem de agile. Fotografiile făcute de dînsul acolo îmi par și acum cu totul neobișnuite.

Am fost dezolat, repet, toate viziunile mele livrești se dovediseră destul de subțirele. În subteran bătălia este cruntă : omul trebuie să domine materia și acel dușman nevăzut, dar prezent și îngrozitor — praful de siliciu. Grija față de tine e acolo jos un semn al grijei față de ceilalți, față de familie, tovarăși. Greșelile și neatenția se plătesc scump. Țin minte că ne rostogoleam fără sens prin zăpadă și nu am priceput zile întregi cauza acestei veselii. Eram de fapt obosiți și în mod normal ar fi trebuit să fim mai taciturni. Cineva mi-a făcut o foarte lungă și savantă teorie asupra profunzimii a două stări de spirit deosebite : bucuria și tristețea. Opta, cu argumente, pentru primatul în profunzime al tristeții. Nu sînt sigur că este așa, dar oricum, știu că pe noi abia în cabana din vale a inginerului șef ne-a răzbit tăcerea și că ea a fost absolută la întoarcere, după ieșirea din tunel.

FILE DE CARNET

S. P. : Ostra. Punct de acces terminus pentru orice fel de vehicul. Peste munte sînt pînă la mină 34 de kilometri. Pe sub pămînt 25 de minute de mers cu trenul. Un tren de jucărie parcă, cu locuri pentru patru inși, descoperit pe o latură, pe cealaltă învelit cu perete și umbrelă

Nea Costică Moraru

de fier. Avem timp puțin, ne hotărîm să străbatem tunelul. Sîntem echipați în mineri, cu cizme uriașe de cauciuc, pufoaice și șepci de metal. Și ne stă bine, deși costumația asta mă stînjenește, m-aș fi descurcat mai ușor în vechea mea piele de orășan sosit să privească. Mă ajută nea Costică, face pantomimă pe peron, nu are trac, e „de-al lor" rîde tot trenul. Și-apoi plecarea, un semnal scurt.

„Tunelul Ostra-Leșul Ursului, cel mai lung tunel de acest fel a fost construit între anii..."

Cum străbate un acar de linie ferată subpămînteană cele opt ore de muncă în întuneric, frig, șiroaie de apă curgînd pe perete și nimeni cu care să schimbe un cuvînt ?

La ce se gîndește ?

Eu aș rezista ?

Are o viață interioară fantastică, bănuiesc, un fel de-a ocroti „acolo" lumina. Niște imagini de vară, tot timpul de vară, cu soare mult. Altfel cum ? Am zărit niște telefoane uriașe de fontă prinse de peretele tunelului. Sună numai pentru a indica comenzi. Aș vrea să văd cum le primește. Comenzile sînt totuși cuvinte, la celălalt capăt al firului e un om. Aș vrea să văd un acar vorbind la telefon în beznă, lîngă un perete pe care curg izvoarele prost captate ale pămîntului.

În comparație cu o uzină, mina oferă un spectacol modest. Mă gîndesc la o hală de strunguri. Există o disciplină a industriei cu efect de impresie fulgerător. Sute de oameni, mișcări precise, sute de mașini, zgomotul lor, produsul finit alături, pe masă.

Spun mină, și-apoi metafizică. Nu știu precis de ce. Puține alte meserii implică atîta fantezie, atîta necunoscut legat de fibra capricioasă a pietrei aci vibrînd de metale, aci ascunzînd pămînt sterp. Și-atîtea pericole reale, unele previzibile, altele nu, accidente de muncă, din neatenție uneori, alteori prăbușiri, și silicoza aceea strecurîndu-se pe filonul de cupru, pulverizată de pikhamer, cramponată de plămîni. Un plămîn de metal în care aerul nu mai poate să intre și să iasă.

Ajunsesem la mină și credeam că abia de atunci înainte va trebui să ajung. Muncitorii pe care îi vedeam erau de la întreținere, electricieni și mecanici. Și noi nu veniserăm pentru asta. Nici pentru ingineri. Le admir optimismul, e o meserie de curaj aceea în care s-au îmbrăcat, știu multe, știu să vorbească, știu pe dinafară cifre și ani, dar pe mine teoria m-adoarme. Am preferat de aceea să vorbesc cu Leon Spătaru, secretarul U.T.C. al Complexului miner, mai ales că mă privea cu o liniște care mă exaspera. Și totuși n-am aflat locul pe unde înțelegerea pătrunde în sufletul omului iscodindu-l și nu rămîne la suprafață ca acele cărți nenorocite pe care abia după ce am fost în mină le-am urît cu adevărat. Și nici nu contează dacă acum n-am să fiu în stare să scriu niște pagini de mărturisiri, important e c-am plecat de acolo tăcută, îmbătrînită într-un fel, ori poate mai matură. Așa că informațiile inginerului-șef al minei poate să fi acoperit vreo curiozitate abstractă, de cifre, care adeseori spun mult, dar care mie în momentul acela nu mi-a spus nimic. Pentru asta citesc la nevoie ziarul. Iar pe Leon Spătaru, miner de la optsprezece ani l-am întrebat cîte ceva despre recrutarea de cadre tinere pentru mină și mi-a spus un adevăr pe care îl bănuiam, dar pe care l-am înțeles abia după aceea. Din două sute de noi veniți rămîn circa optsprezece, mi-a spus, deși sînt încadrați de la început ca vagonetari cu 1 800 lei pe lună, iar după calificare nu coboară niciodată sub patru mii. Și-atunci ?"

„Înaintam în mină pe culoare de întuneric. Lampa vecinului meu se legăna și mă țineam greu de pasul lui sigur. Și era liniște. Și noi nu vorbeam."

„Colivia e un lift de fier cu cîteva cîrlige de care te-agăți și care te trage în sus peste un puț fără capăt. Cineva stă tot timpul la comenzi, acarul din tunel nu e singur".

„Într-un abataj ești într-o grotă. Ajungi în ea pe suitori. Pe-un puț săpat în piatră, de dimensiunile unui om, și de care sînt fixate trepte. Gîfîiam toți în afară de Gostian și de Negrea. Mi-a fost rușine. A cîta oară ?"

„Erau vreo zece inși. Asta e tot ? îmi venea să întreb. Îmi imaginasem altfel o mină. Zeci de oameni mușcînd din pămînt în felii, praf, gălăgie, vagonete încărcate cu minereu, comenzi scurte. Lipsea spectacolul. Dramatismul. Cei zece mîncau.

— Taie slănina aia cu cuțitul, mustră inginerul șef de producție pe cel mai tînăr dintre muncitori, să fi avut optsprezece ani.

— Da di ce ? rîse interpelatul și continuă să muște aprig din bucata de grăsime albă contrastînd puternic cu palmele de-un negru absolut. Mai e vreme ? (———)

„Și-apoi : găurile care se fac în perete pentru explozibil scot un urlet în care cuvintele mor înainte de-a le rosti. Și cînd le rostești nu mai au nici o vlagă. Și nici un rost.

Cîte găuri se fac pe zi ?

O armătură înseamnă o schelă ridicată lîngă perete, dar o schelă solidă din bîrne de brad. Minerii bat cu ciocanele, cară bucăți.

Cîți pe zi ?

În locul minereului scos se bagă steril. Se încarcă în vagonete, se varsă în gropi. Pe jgheaburi construite tot de mineri. Și uneori se înfundă jgheabul. Și se muncește atunci de jos în sus, lovești cu o rangă de fier deasupra capului în bulgărele de piatră care s-a înfundat.

De cîte ori lovești ?

Și minereul e greu. Cupru. Îl încarci cu lopata. Cîte kilograme pe zi ?

Asta e mina. Nici un spectacol. Nu moare nimeni. Lipsă de dramatism. Oameni cenușii care rostesc cuvinte puține.

Noroc bun ! Noroc bun !

EPILOG

La cantina pentru mineri am mîncat o zeamă de macaroane în ziua aceea și o bucată de carne cît un dop. Și în cantină era ca afară, frig și murdar.

MEDALION CONTEMPORAN

G. I. : M-au izbit de la început trăsăturile lui, ținuta, gesturile. Ședea pe un trunchi în lumina înălțimii, inginerul șef explica ceva foarte important, dar eu nu mă puteam concentra, nu-mi puteam lua ochii de la vîrful ciocanului lui de abataj, de o formă deosebită de cum văzusem în Valea Jiului. Zgîriia atent gheața, cu migală, nu știam ce desena acolo, dar doream să mă apropii și să-l întreb ceva, indiferent ce, numai să mă conving că se preface că nu ne-a văzut, că nu ne dă nici o atenție. Am aflat că era nedormit, că nu părăsise mina de 24 de ore. Și nu îndrăzneam să-l întreb, era dintre bărbații aceia pe care nu trebuie să-i întrebi nimic, să aștepți cu răbdare, să-ți vorbească ei,mai dintîi. Dar, nu aveam timp, el era „eroul" și mi se părea că dacă nu-l „identific" am urcat în zadar în mină. Se întîmplă oricui asemenea lucruri. A venit în abataj, mă temusem degeaba, era normal să ne însoțească, era șeful sectorului doi. Nu știu cînd s-a urcat, l-am găsit în abataj și aici l-am înconjurat cu întrebări, pe care i le puneam cu neîndemînare. A simțit și asta l-a înduplecat, neajutorarea stîngace cu care încercam să-l cunosc. Vorbea cu usurință, cu mare stăpînire a cuvîntului, nu mai rămînea nimic de neînțeles. Acolo în stîncă, era filonul cuprifer, stînca era dură, exploatarea minereului total deosebită de a cărbunelui. Era miner din tată în fiu, se trăgea dintr-o viță veche de mineri, de la Ghelar, terminase școala de specialitate la Brad în 1955 și după armată se întorsese la Ghelar. Vorbea atît de bine că mi-a scăpat o întrebare nefericită : „De ce nu v-ați dus mai departe la Institut ?" A tăcut brusc, și-a aprins o țigară, s-a întors și nu mi-a mai vorbit. Stricasem tot. Ședea cu spatele la mine, se făcea că ascultă cu mare atenție povestea cu calul petrecută la Lupeni. Părul tău S. P. fosforescent tremura în lumina lămpilor ca o aripă mare de fluture, tu îți ascultai eroul, „eram șapte, zicea, închiși acolo de atîtea zile, și calul ne consuma oxigenul. A trebuit să-l sacrificăm". Atunci s-a întors spre mine zîmbind. Jesus Maria ! m-am rugat, Sfîntă Varvara ! A continuat pe un ton neprevăzut :

„Îți spun dacă nu scrii". I-am făgăduit, nu pot spune nimic, decît că s-a căsătorit imediat și acum familia lui e la Gura Humorului, că pe fiecare umăr îi stă cîte-un înger : Irina, soția și Gabriela, fetița. „Te mai gîndești ?" a aruncat țigara și a călcat-o atent. Adio" ! Profilul efigie, în flacăra lămpii. Clădesc ipoteze din umbrele și penumbrele contrastelor ; puternic prin agerimea mișcărilor, frumos prin simetria frunții și bărbiei, aspru pînă la neîndurare, blînd, dar fără bunătate, mîndru pînă la orgoliu nemăsurat. Simple alăturări de cuvinte. Plec, încercînd să-l cunosc mai departe, prin ceilalți. Sînt sigură că trebuie să fie pe vreun panou de onoare, răsfoiesc ziarul local, foaia volantă de mină cu înfrigurare, de la 1 iulie de cînd a venit la Leșul Ursului, ca șef de sector. Trebuie, trebuie, să-l găsesc. Sînt convinsă că dintre bărbații aceia care nu se lasă supuși de împrejurări, este un tip de conducător. Iată-l într-o poză de grup, intervenind cu contribuții la o discuție de producție : și cu un articol semnat despre disciplina muncii, intitulat „Lanțul slăbiciunilor". Îmi înfloresc sufletul. Nu se putea să nu-l găsesc : „Brigada abataj O" (sectorul II de producție) și-a realizat sarcinile de plan pe luna septembrie în procent de 63,4 la sută, rămînînd în restanță cu 464 tone de minereu. Principalul vinovat este șeful brigăzii care, în funcția pe care o îndeplinește dă dovadă de... unele slăbiciuni. Încercînd să fie „bun" cu oamenii, el îi lasă să se descurce singuri. Șeful de schimb încearcă să-l imite". Aduce o serie de exemple, care reliefează daunele aduse planului de către nerespectarea tehnologiei de lucru : perforarea greșită, neurmărirea culcușului de minereu, consemnează nominal cîteva absențe nemotivate a unor vagonetari de front și conchide : situația creată nu convine celor harnici și disciplinați. Ei ar dori ca „bunătatea" șefului lor să se manifeste prin luarea unor măsuri organizatorice în ceea ce privește tehnologia și disciplina. În cadrul anchetei realizată cu postul de corespondenți voluntari de la

Dumitru Gheorghiasa, activist la Comitetul regional U.T.C. Suceava

mina Leșul Ursului, un subtitlu „Randament maxim". Citez cu satisfacție : „Noutatea ne-a furnizat-o tehnicianul miner Ion Gostian (sectorul II de producție) Brigada abataj I sud ne spunea dînsul lucrează într-o zonă de minereu a cărei tectonică este foarte complicată. Minerul Vasile Ilies, șeful brigăzii și-a instruit însă în așa fel oamenii încît în condițiile specifice acestui abataj ei reușesc totuși să dea maximum de randament. Pînă la sfîrșitul lunii iulie ei dăduseră peste plan circa 20 tone de minereu. Un lucru demn de reținut în brigada abataj I sud : toți sînt fruntași. Recordul îl deține minerul șef de schimb Haralambie Crețu și ajutorul de miner Nichita Z. Ioan". Demn de reținut : șeful sectorului II laudă realizările sectorului I.

NECESITATEA DE A SPUNE ADEVĂRUL

S. P. : Există o disciplină a întunericului așa cum există disciplina luminei. Dar acolo jos, în noapte, în măruntaiele pămîntului o iei mult mai greu razna. Există necesitatea de a spune adevărul. Acolo se învață cel mai ușor. E nevoie de curaj. De rezistență — Cine scapă e marele învingător.

Cu Tudoran Vasile sînt de-un leat, 27. În abataj e de la optsprezece ani. Mi-a spus o poveste ca pe-o glumă.

— Sînt multe accidente ? am întrebat.

— Nu. Odată de mult am stat sub pămînt opt zile. Se prăbușise stînca peste noi. Păcat c-am omorît calul. Aveam nevoie de oxigen.

— Cum l-ați omorît ?

— I-am pus haina mea pe cap și-am dat cu ciocanul.

— Și ?

— Am scăpat toți. Ne-au scos afară.

— Și ?

A rîs.

— Ce mai.

Stăteam sus, pe armătură, în fața lui, era stropit pe obraz de noroi, numai ochii îi vedeam bine, erau verzi, și dinții, și-mi spunea cît cîștigă, ce face cu banii (trimite jumate părinților foarte bătrîni) cum a învățat meserie, cum și-a convertit și frații mai mici între care unul mai ambițios a ajuns inginer, cum nu sînt femei în partea minei, cum și-a adus nevastă de jos, de la Piatra-Neamț, și-mi spunea că blocurile care s-au făcut pentru ei sînt confortabile. Și că presa nu ajunge acolo, păcat, și că mănîncă de două mii de lei pe lună că să scape de silicoză și că nu poți trăi cu pîine și marmeladă cum fac ardelenii stringători, care nu sînt mineri (în unele cazuri), ci vin să cîștige ce și-au pus în gînd și-apoi o șterg. Și că e mai greu aici ca la cărbune și că mineritul este o transhumanță de-a lungul nord-vestului românesc, în căutarea bogăției pămîntului. Și că-i place foarte mult meseria.

Stăteam, și-l priveam, și-ascultam tot ce spune, și-ntre noi era o distanță uluitoare, o distanță de fapte și adevăr, un tărîm de rezistență și verificare a existenței pe care orice-aș face eu nu pot să-l parcurg așa. Cu condamnări la moarte. Cu cai uciși pentru oxigen. Cu oameni riscînd pentru că mănîncă pîine cu marmeladă. Cu familii care așteaptă în Ardeal. Cu bărbați care se întorc cu-o tașcă de bani și cu p'amîni de metal. Nu pot. Și nu știu. Și n-am curaj. Și cînd l-am rugat pe Negrea să-i facă o fotografie lui Tudoran, nu la reclamă m-am gîndit, ci la necesitatea de a înfățișa adevărul. Da. Există demiurgi.

G. A. : Și Negrea ?

S. P. : Și el. E un stăpîn al luminii. L-am văzut cum fotografia. L-am simțit lîngă mine urcînd pe suitori. Era o joacă. Băiatul ăsta a scormonit întunericul cu aparatele lui, cu blițul lui orbitor explodînd o clipă în beznă. Îl cunosc toți, e în mină un client permanent. Știe tot. Lîngă oamenii aceia e nevoie să stai și să taci. Să-l lași pe Gostian să lovească cu ciocanul în piatră ca să deosebească cîntecul metalului de scîncetul sterp al pietrei sterile. Să-ți fărîmițeze în degete cuprul, argintul și aurul. Și Negrea să aibă înțelepciunea ascultării mute. Băietandrul acela munceste douăzeci și patru de zile din treizeci pe teren, bătînd coclaurile regiunii, cu ochi neobișnuit de ageri, cu mîini nefiresc de frumoase. „Și cînd te odihnești ?" îl întrebam și rîdea „Și cînd iubești" l-am întrebat și mi-a spus că începe dimineața la Gura-Humor și sfîrșește seara la Ostra „Și nu obosești ? și rîdea iar și spunea mereu că vrea să ajungă operator de cinema „Și dacă nu reușești ?" „Dau pînă reușesc" Toată lumina Moldovei de sus trece în fotografiile lui și ceva din sufletul acela desfășurat pe drumurile de munte ca un blazon de aspră semințe.

În fața acestor oameni am stat, m-am îndoit, mi-am pus întrebări. Și-am și plîns, și te rog să mă ierți, tovarășe Dumitru Gheorghiasa, atunci nu ți-am răspuns, dar nu erai de vină, ospitalitatea dumitale, bunăvoința, discreția cu care ne-ai petrecut pînă la sfîrșit n-au avut nici un cusur. Ba, mi-au întărit o impresie nouă și fericită despre calitatea de activist pe care o simteam adeseori cam străină. Despre calitatea de tînăr absolvent al Facultății de filologie din Iași și care-și amînă cursurile postuniversitare pentru că n-a sfîrșit încă să cutreiere regiunea. Să cunoască toți oamenii, să pună întrebări cu rost.

Iar păcatul meu este mare. Am vrut să mă apăr și n-am avut cum. Nu mă pot apăra de Tudoran, de dumneata și de Negrea. N-am cu ce. Și nici s-o iau de vale nu pot. N-am totdeauna o pereche de schiuri și două bețe la îndemînă în amintirile de demult. Așa că nu știu cînd trebuia „s-o iau din loc". Atunci sau acum.

Cînd merge, mă trec fiori.
Dacă-mi vorbește,
Mă apucă amețeala.
Ah, ce-aș mai strînge-o-n brațe !
Ah, ce-aș mai săruta-o !
Ah, ce-aș mai mîngîia-o pe păr !
Cînd o văd pe Jambu
Nu mi-e sete, nu mi-e foame,
Dac-ar sta mereu cu mine
N-aș mai bea, n-aș mai mînca
Și totuși aș trăi fericit.
He, he, Jambu,
Ce te-aș mai săruta !
Ce te-aș mai mîngîia pe păr !

Cîntec al vînătorilor de cormorani din peninsula Limpador.

Ben merge la vînătoare cu pușca pe spinare.
Ce mai pușcă are Ben pe spinare !
Ghintuită, cu țeava lungă
Și cînd trage, face ca tunetul vara.
Vai de bieții cormorani !
Cred că tremură ca inima
Mea cînd îl văd pe Ben
Cu pușca lui lungă.

Tînărul și politicosul meu artar mi le-a luat, mi-a cerut permisiunea să se uite la ele și după cîteva clipe, vrînd să-i vorbesc, n-am apucat decît să-l zăresc alergînd ca luat de-o vîntoasă. Hm ! Asta nu-i a bine, mi-am zis. Și am avut dreptate.

Peste alte cîteva zile voiam să-mi aprind pe stradă o țigară. Și pentru că sufla vîntul tare, m-am întors spre un zid să-mi țin adăpost. Ridic capul din pumni și rămîn pironit locului. O poză de-a mea, mare cît toate zilele, se lăfăia pe un afiș cam tot pe-atîta. Litere care de care mai groase, mai subțiri, mai spațioase anunțau „Festivalul Ionescu I. Vasile. Își vor da concursul nu știu ce poeți, se va prezenta piesa de teatru „Magistralul" de nu știu care teatru, se va executa în primă audiție „Cantata Ionivas" de nu știu ce orchestră și va avea loc, nu mai țin minte unde, vernisajul expoziției „Ionescu I. Vasile în arta plastică".

Ce să vă mai descriu surpriza mea ?

—N-oi fi eu, spunea mintea din stînga.

— Da poza a cui-i ! întreba mintea din dreapta.

— O fi vreun prim ministru tot Ionescu I. Vasile.

— Șezi binișor. N-are neamul tău fason de-așa ceva.

Zadarnic m-am frecat la ochi, degeaba mi-am fluturat capul cu tărie.

M-am întors la hotel să mă informez precis. Anghel, într-o strălucitoare bună dispoziție, mi-a prezentat un teanc de invitații din partea a fel de fel de societăți, uniuni, organizații și alte aglomerări artistice, precum și din partea a numeroși creatori individuali, care mă anunțau că mîine, atîta a lunii cutare, va avea loc ce v-am spus pînă acum.

Scăpare nu era. La vremea hotărîtă am tras o baie bună, ne-am bărbierit cu grijă, mi-am făcut un discurs și ne-am dus la primul și ultimul festival închinat persoanei mele.

Am ascultat poezii lungi și scurte, am asistat la spectacol, am auzit concert, am tălat panglici la săli umplute cu forme și alegorii ale ființei mele făcute de creion, daltă și multe alte instrumente.

Poeziile sunau cam așa :

Clătinați-vă, plopi,
Zgîltîiți-vă, mesteceni,
Prăpădiți-vă, corcoduși !

Bolborosiți, rîuri,
Trăsnește-te, cerule.
Crapă, pămîntule !

Murmură, fetiță dulce,
Șoșotește, prichindelule,
Lăsați-o-ncolo de treabă, ceilalți !

Iată, a venit Ionescu
I și Vasile
Care ca soarele
Luna și stelele...

Piesa „Magistralul" mă înfățișa ca o confluență de Hamlet, Don Quijote, Faust, Don Juan, Napoleon.

La cantată mi-am pierdut cumpătul. Se făcuse liniștea adîncă de la începutul concertului. Gîturile tușiseră cu rezerve pentru mai tîrziu și poziția așezat își căutase cea mai comodă stare. Dirijorul, mulțumit de tăcere, a schițat un semn în stînga ca și cum cobora jaluzele scîrțîitoare la camera unde doarme o ființă iubită. Urmînd acest gest viorile și-au strecurat încet sunetele prin aer.

Și deodată, parcă cinci mii de diavoli au tras brusc postamentul de sub picioarele lui. Mîinile i-au bătut a deznădejde aerul, părul i s-a clătinat în dreapta ca o flacără, una din cozile fracului i-a rămas pe umăr din smuncire. Atunci am trosnit timpanele atît de cumplit încît am avut o clipă senzația că mi-au intrat în urechi două coloane de fontă înroșită. Sase tromboane, împreună cu toți contrabașii, au bombănit la mari profunzimi. Mult n-am așteptat și sopranele au turnat de sus note incandescente, ș.a.m.d.

În sălile de plastică a fost ce-a fost, nimic de zis. Sculpturile însă m-au dat gata. În special două. Una mă reprezenta într-un fel de togă, coborînd trei trepte. Un geniu înaripat îmi aducea dinspre nord-vest coroana de lauri. Soclul era cuprins de hora a șapte personaje feminine durdulii, cu voaluri dezbrăcătoare oprite ori pe avansările știute, ori pe bunăvoința șoldurilor. De ce să mint ? Îmi umblau niște andrele de foc prin șira spinării. Mai ales că una din ele, cu siguranță istoria, scria, cu un ultim efort în a-și ține faldurile la o prea dorită unire de linii, numele meu.

Cealaltă statuă mă înfățișa călare. Cum sînt mic de stat, a trebuit să recunosc că alt mijloc de a mă monumentaliza nu putea concura cu acesta. Benigna mea mutră aducea cu a lui Colleoni. Plăcerea mi-a fost cu atît mai mare cu cît artistul nu uitase să treacă principalul atribut al celebrului condotier și la cal.

Copleșit de emotii neoferite muritorilor de rînd, cu amorul propriu descheiat de satisfacție la toți nasturii, am ajuns într-un tîrziu la banchetul oferit în cinstea mea. Fără îndoială, îmi mărturiseam artarii sînt delicați. Dacă lucrările lor nu au toate calități excepționale, nu le poate fi făgăduită bunăvoința. A sărbători printr-un festival atît de complex pe un străin despre care nu știi multe și de care nu te leagă nimic, e o acțiune cel puțin înduioșătoare.

Am mîncat, am băut și cînd am socotit momentul potrivit, m-am dus la tînărul meu cu traducerile.

— Bine, bre, omule, îl luai încetișor, de ce vă bateți joc de mine ? Pentru două amărîte de poezele, care nici măcar nu-s ale mele, mă faceți geniu ? Mă sărbătoriți ca pe-un poet național la centenarul nașterii ?

— Vai de sufletele noastre, domnule Ionescu. Ferit-a sfîntul de-o asemenea blăstămătie ! Da ce ne credeți dumneavoastră ?

— Eu vă cred bine, da..

— Stați să vă explic. Operele dumneavoastră au adus un nou suflu în viața noastră artistică. Pînă să veniți, noi ajunsesem într-o înfundătură. Să vă dau un exemplu. Anul trecut premiul I pentru poezie a fost oferit următoarei lucrări :

O, frumusețe, frumusețe
frumusețe !

O frumusețe, frumusețe
frumusețe !

(va urma)

meridiane

rené char

René Char debutează la 20 de ani (1926) ca reprezentant a ceea ce Aragon numea „al doilea val al suprarealismului". Semnează împreună cu André Breton și Paul Eluard poemele din „Ralentir Travaux". „Poezia lui pledează împotriva oricărei opresiuni, oricărei nedreptăți (...), apără condiția omului, desăvîrșirea, drepturile sale cele mai nobile, libertatea sa". (P. Guerre) „Exotismul provensal — Aubanel și Mistral — dispare în fața acestui mare glas viu cel mai mare ce s-a făcut auzit aici, de la Petrarca." (R. Lacôte). „Un mare poet care n-are nevoie să fie comentat sau explicat" (Aragon).

sentinela mută

— Pietrele se strînseseră-n gorgan, și oamenii trăiră din mușchiul pietrelor. Bezna purta pușcă, și femeile nu mai căzdeau lehuze. Mîrșăvia avea fața unui pahar de apă.
M-am unit cu vitejia cîtorva ființe, am trăit violent, fără-a îmbătrîni, cu taina mea în mijlocul lor, am frematat de viața tuturor celorlalți, ca o barcă nepotolită deasupra membranelor adîncurilor.
— Izvor în revers : țară de amont, țară fără bine, oaspe pleșuv, îmi caut norocul la voi. Neluîndu-l în seamă ,el iriga, efort plan, grădina dușmanilor voștri. Greșeala-i iertată.
— La sfîrșit era otrava. Nimic nu se căpăta fără ea. Nici o fărîmă de cuminecătură omenească. Nici cea mai invederată recoltă. Astfel fulgeră pămîntul verde-albăstrui.
— Să aruncăm mai departe sondele noastre, să vorbim cu glas pe potrivă și cuvinte rînduite, și vom face pînă la urmă să tacă toți ciinii aceștia, să-i facem să se confunde cu ierburile, privindu-ne cu ochi fumegos, în timp ce vîntul le va risipi spinarea.
— Mă gîndesc la această armată de fugari cu pofte de dictatură pe care-o vor revedea poate la putere, în această țară uitucă, cei ce vor supraviețui acestui timp de algebră damnată.
— În lăuntrul nucleului atomului, delfin chemat la monarhie absolută, zăresc, în făgăduință, tiranii nu mai puțin perverse decît cele ce devastară în mai multe rînduri lumea, biserici a căror miluire nu-i decît o scoică, o algă pe prundurile frămîntate ale mării. Deslușesc ființe a căror durere nu e ușurată nici de noaptea conciliantă, și genii care înfruntă urgia și nedreptatea.
— Ce plan de exterminare și-a ascuns mai puțin scopurile decît acesta ? Nu înțeleg, și dacă înțeleg, ceea ce ating e înfricoșetor. La scara aceasta, globul nostru n-ar mai fi decît bulgărul unui strigăt imens în grumajii tăriilor pleznite-n patru. E cu putință și-i cu neputință.
— Entuziasmul ridică povara anilor. Înșelătoria dezvăluie oboseala veacului.
— Vom fi noi, oare, mai tîrziu, asemeni acelor cratere în care vulcanii nu mai destupă, și-n care iarba pe lujeru-i îngălbenește ?
— Omul nu-i decît o floare a văzduhului ținută de pămînt, blestemată de aștri, respirată de moarte ; suflul și umbra acestei coaliții o ridică uneori mai sus.
— Există un fel de oameni ce sînt întotdeauna de scîrna lor mai înainte.

la sorgue

— Rîu smuls prea iute, fără soț, dintr-o pornire,
La prunci să dărui fata ta de pătimire.

Rîu unde fulgere-sfîrșesc și-ncepe-a mea zidire,
Care pe trepte de uitare-mi rotești a mea gîndire

Rîu, glia-n tine-i freamăt, iar soarele e grijă.
Din pîinea ta să-și facă săracul împlinire

Rîu pedepsit adesea, rîu dat în părăsire.

De ucenici cu negii pe trup, rîu de robire,
Pe brazdele-ți în creastă, nu-i vint să nu expire.

Rîu de deșarte inimi, de zdrențe, de pîndire,
De ulmi, de vechi năpaste și de compătimire.

Rîu de hingheri, de șmecheri, de friguri, de bolire,
Cu-n soare care plugu-și trădează spre mîntire,

Rîu de mai buni ca sine, de neguri înflorite,
Rîu-lampă ce sub gluga-i neliniștea o-nghite.

Rîu ce la vis îmbie, rîu de rugini, de spuză,
În care-o stea dă umbra ce mării o refuză.

Rîu de puteri, de ape ce-n țipăt se alin,
De ierni ce mușcă vița, vestindu-i noul vin.

Rîu inimii nefrînte-ntr-o lume-n schingiuire
De-albinele din zare, ferește-le-n unire.

— Acolo unde spiritul nu dezrădăcinează, ci sădește iar și iar,
mă nasc. Unde purcede copilăria paparudei, iubesc.

— Impune-ți soarta, stringe-ți fericirea și pornește spre primejdia ta. Privindu-te marea, ai se vor obișnui.

— Sîntem meteori cu bot de planetă. Cerul nostru e o pîndă, goana, o vînătoare, vînatul nostru, o picătură de lumină. Împreună vom pune iar Noaptea pe străvechile-i șine, și vom merge, unindu-ne și iubindu-ne rînd pe rînd, pînă la stelele aurorei.

— La toate prînzurile luate în obște, vom pofti Libertatea să se așeze. Locul e încă gol, dar tacîmul rămîne pus.

— Vară, spații, rîu, îndrăgoștiți ascunși, o lună toată de apă
pitulicea repetă : LIBER_ LIBER_ LIBER_

la porțile aerrei

— Fericită vreme. Fiecare cetate era o mare familie pe care teama o unea ; cîntecul mîinilor muncind și vin noapte a cerului le iluminau. Polenul spiritului își păstra partea lui de exil.

Dar prezentul perpetuu, trecutul de-o clipă, sub strașnica pîine trudă, traseră proptelele.

Marș forțat, cu soroc despletit. Copii bătuți, miriști remenite, oameni buboși, toți pe roată !

Prins în cătare de-albina de fier, trandafirul în lacrimi s-a deschis.

septentrion

— M-am plimbat pe țărmul Nebuniei.

La întrebările sufletului meu
Dacă el nu le punea,
Soața mea ceda încet,
Atît de inventivă e absența.
Și ochii ei în descreștere ca Nilul violet
Păreau a socoti la nesfîrșit mărturiile-i alungindu-se
Sub pietrele reci,
Nebunia își punea pe cap lungi trestii tăioase.

Rîul acesta-și trăia undeva îndoita lui viață.
Aurul crud al numelui său năpraznic năvălitor
Venea să dea bătălia cu soarta potrivnică

Totul moare pînă la urmă, afară de conștiința ce aduce mărturia vieții.

— Să nu îngăduim să ni se zmulgă partea naturii pe care-o închidem în noi. Să nu pierdem nici-o stamină, să nu cedăm nici-un prund de apă.

În românește de **TAȘCU GHEORGHIU**

ALEXANDRU CRISTESCU — Balet

mozaic

Editura Nauka din Moscova a tipărit o foarte interesantă carte despre Literatura revoluționară franceză dintre 1914—1924, scrisă de istoricul literar Fiodor Narkiriev, în care sînt analizate operele tuturor scriitorilor francezi de frunte din anii respectivi, de la H. Barbusse, R. Rohland, P. Vaillant-Couturier pînă la M. Proust, Roger Martin du Gard, Louis Delluc.

După versiunile franceză, poloneză și germană (R.D.G.), romanul Groapa, al lui Eugen Barbu, va fi publicat anul acesta în America (la Ed. Seymoore Lawrence Incorporation din New York), R.P. Ungară (la Europa könivkiadó din Budapesta), Republica Federală a Germaniei (la Ed. Fischer din Frankfurt-am-Main) și Japonia (la Ed. Kobunska din Tokio).

Cunoscutul scriitor german Günter Grass, din opera căruia revista noastră a publicat nu demult un fragment, a declarat că va începe, în Republica Federală a Germaniei, editarea unei culegeri din lucrările scriitorilor români.

milenariul lui al-hamadhani

S-au împlinit 1000 de ani de la nașterea lui Al-Hamadhani, supranumit Badi ez-Zaman (Miracolul vremii), un nume care se înscrie în istoria literaturii arabe de o epocă și de un gen literar. Al-Hamadhani, persan de origine, dar arab prin cultură și limbă, face parte din strălucita pleiadă a scriitorilor de origine iraniană care au ilustrat momente de seamă din istoria literaturii arabe. Nașterea inițială a prozei arabe este legată într-o măsură de loc neglijabilă de Persia și de persani, prin traducerile din pehleviă ale unor opere literare care pregătesc terenul și limba pentru apariția unor lucrări originale, pe de o parte, și prin intermediul primilor autori care erau în mare măsură de origină iraniană.

Dezvoltată cu multe secole în urma poeziei, în epoca expansiunii arabilor, proza — nou venit care încearcă să ciștige poziții de respectabile și respectate care este pentru arabi poezia — provoacă o ciudată dispută între partizanii prozei și partizanii poeziei. Trebuie să observăm că, multă vreme, argumentele partizanilor prozei (extrem de puerile uneori, ca mai toate disputele scolastice ale vremii) se reduceau, în esență la faptul că proza nu obligă pe scriitori la constrîngerile la care ritmul și rima îl supun pe poet. Iată însă că, după ce o proză arabă suplă, abundentă, cu un conținut variat, atinge epoca sa de maturitate prin secolul al IX-lea, un secol mai tîrziu proza rimată începe să invadeze literalmente literatura (și nu numai literatura), ciștigînd un cult al formei. În esență partizanii pentru întreaga evoluție a literaturii arabe. De întemeierea acestei proze rimate în literatură se leagă numele lui Al-Hamadhani.

De fapt proza rimată, se pare, este un mijloc de expresie mai vechi chiar decît poezia, într-un anume sens. Există date care atestă utilizarea ei frecventă de către oratorii înainte de Islam. Coranul, scris în proză rimată și ritmată, ridică genul la rang de mare ținută, oprindu-i în același timp dezvoltarea : trei secole după predica lui Mohamed proza rimată este foarte puțin utilizată tocmai pentru a nu imita Coranul (care este inimitabil pentru musulmani). Începînd din secolul al X-lea, proza rimată apare sub cele mai variate și mai neașteptate utilizări : în scrisori oficiale, în tratate științifice (există nenumărate gramatici scrise în proză rimată !), în scrieri cu caracter pedagogic și, bineînțeles, în literatura propriu-zisă.

Al-Hamadhani este, în literatura arabă, creatorul genului numit *maqama* („ședătoarea" s-ar putea traduce), o specie de nuvelă sau, cum s-a mai spus, de „anecdotă dramatică", ce are în centru un personaj unic, un vagabond fără scrupule, inteligent, spiritual, cinic, care apare în ipostaze variate și exprimă idei despre cele mai diverse lucruri. *Maqama* presupune și un povestitor care se substituie autorului și care-l intilnește întotdeauna pe celebrul Picaro în situații de cele mai multe ori comice. La Al-Hamadhani povestitorul este Isa ibn Hișam, iar eroul Abu-l Fath al Iskandari (din Alexandria). Micile nuvele, de dimensiuni diferite, au o structură aproape identică : încep invariabil cu „iată ce ne-a povestit Isa ibn Hișam", continuă cu relatarea întîlnirii povestitorului cu eroul, care apare aproape întotdeauna deghizat în cele mai variate chipuri, și se încheie cu „morala" cinică uneori a eroului care găsește că nu strică de loc să rizi de proști și să ciștigi de pe urma lor, sancționînd, ca și Păcală al nostru, prostia și avariția, dar, spre deosebire de el, nezitînd să profite de pe urma lor. Eroul anecdotelor, Abu-l Fath al Iskandari, este o persoană foarte cultivată și posesorul unor arte a exprimării elegante care farmecă întotdeauna pe ascultători. Inteligența și elocvența sînt utilizate în toate împrejurările pentru a scoate bani de la bogății credului. Iată o scenetă care mi se pare caracteristică : povestitorul, Isa ibn Hișam, este pe punctul să plece într-o călătorie cu o caravană care face ultimele pregătiri. Înainte de plecare, se gîndește să participe la rugăciunea unui imam care strînsese în jurul lui un grup mare de oameni ,sperînd că în felul acesta Allah îi va ajuta să traverseze în pace deșertul. Imamul începe o rugăciune prelungită, cu un ritual care respectă exagerat toate detaliile, prosternîndu-se într-atît încît bietul călător credea că a adormit cu capul pe pămînt ; și, în sfîrșit, cînd povestitorul își dă seama că a plecat caravana și că nu mai are nimic de pierdut, imamul încheie rugăciunea și începe un discurs bombastic în care le spune ascultătorilor că profetul i-ar fi revelat lui o rugăciune deosebită pe care o are scrisă în mai multe exemplare : cine-o vrea dă bani și o are. După ce Isa ibn Hișam își dă obolul descoperă că elocventul imam nu e altul decît cunoscutul său Abu-l Fath al Iskandari care conchide și de data aceasta că oamenii sînt niște măgari usor de dus de nas.

În toate *maqamele* sale, Al-Hamadhani se dovedește un bun pictor de moravuri și un fin creator de tipuri viabile. Pretutindeni stilul este foarte căutat, frazele sînt extrem de impodobite, cuvîntul rar și care sună „bine" este urmărit cu grijă. Toate acestea însă sînt puse în slujba unui conținut extrem de viu și care își păstrează pînă azi întregul farmec. Virtuozitatea stilistică a lui Al-Hamadhani capătă astfel un alt sens decît la urmașul său Al-Hariri, mult mai puțin interesant prin ce spune decît prin cum spune. Că nu numai rafinamentul stilistic dă valoare „nuvelelor" lui Al-Hamadhani o dovedește și faptul că ele rezistă la proba traducerii : fără rimă, fără podoabe căutate, *maqamele* lui Al-Hamadhani rămîn, în traducerile care s-au făcut în franceză, italiană, rusă etc., niște foarte agreabile anecdote construite cu artă și un document de epocă de certă valoare. E un motiv suficient pentru ca autorul lor să merite un loc de cinste în literatura arabă și unul nu modest în literatura universală. În acest sens sărbătorirea unui mileniu de la nașterea lui Al-Hamadhani trebuie să echivaleze cu o consacrare pe plan universal.

NADIA ANGHELESCU

teatrul american*)

Seria de volume incluzînd cele mai bune și mai reprezentative piese ale dramaturgiei americane, începînd din 1918 pînă în 1963, editate de John Gassner, profesor de dramă și literatură dramatică la Universitatea din Yale, constituie unul din acele susținute și bogate aporturi la cultura universală, prin care se prilejuiește nu numai spectatorului, ci și cititorului, cunoașterea pe o scară mai largă a teatrului american. Ultimul volum din această serie — al cincilea — de care ne ocupăm, cuprinde o selecție de piese jucate atît pe Broadway cît și în afară de Broadway între 1957—1963. Prefața, introducerea și prezentarea fiecărei opere în parte, făcută de profesorul Gassner, înseamnă un adaus, pe cît de interesant pe atît de valoros, la acest volum.

„Trece teatrul american printr-o criză ?" — aceasta este întrebarea la care prof. Gassner încearcă să răspundă prin volumul de față, bazîndu-și opiniile și concluziile pe analiza pieselor prezentate. Deși — cum mărturisește el — selecționarea operelor n-a fost făcută pe baza unui riguros standard critic, ele pot fi acceptate ca un răspuns, pentru a contrabalansa chiar și cele mai aspre „rapoarte" despre „Declinul și Decăderea Teatrului American".

Ca în orice istorie a artelor, și în teatru există epoci mai bogate și altele mai secetoase ; faptul în sine nu e nou și nici concludent, nici chiar „pentru mediul teatrului american, unde „cusururile au devenit deosebit de evidente". Chiar dacă pe Broadway s-au înregistrat în acești cinci ani mai multe căderi decît în trecut, cursa între pierderi și ciștiguri, între succes și insucces, pare să fi rămas la „paritate". Dar nu aspectul financiar constituie miezul problemei (deși nici acesta nu e neglijat, mai ales în America — Broadwayul a știut să recupereze pierderile prin prezentare de reviste și spectacole muzicale, aproape totdeauna de succes). Aspectul îngrijorător l-a constituit un anumit proces de degenerare, la care dramaturgul american a fost deosebit de receptiv, denumit de John Mason „o lume melodramatică alterată". În situația aceasta, formulează profesorul Gassner întrebarea : care sînt idealurile care pot da impuls creator dramaturgului american, cînd el nu mai este entuziasmat de idealurile liberale, socialiste, comuniste, sau chiar simple idealuri democratice. În timp ce confuziile și incertitudinile contemporane nu-i oferă decît niște oscilante suporturi, el încearcă să găsească un sprijin tot în tradiția realismului american, cu unele tendințe de adaptare la scepticismul și negativismul european, adică la „Teatrul Absurdului", a cărui influență asupra dramaturgiei americane nu numai prof. Gassner o consideră nefastă.

În timp ce noua generație n-a ajuns încă la deplina maturitate, din generația mare de dramaturgi de la 1930 puține piese mari mai sînt jucate. Dintre acestea, reluarea „Străinului Interludiu", de O'Neill, a constituit totuși una din marile ambiții ale dramaturgului, din anii de care ne ocupăm. Marele dramaturg înfruntă prin monumentala sa operă toate vremurile. Din generația sa, puțini mai sînt activi (N.S. Behrman, Thornton Wilder, Philip Barry, R. E. Sherwood, Elmer Rice ș.a.). Doar o piesă în versuri a lui Archibald Macleish și o lucrare a lui William Saroyan a mai făcut oarecare impresie asupra tinerei generații, în afară de Lillian Hellman, singura care a reușit să stabilească o punte de unire între vechea și noua generație. Aceasta — pare-se — n-a beneficiat prea mult nici de dramaturgii de seamă apăruți în jurul lui 1940 (Williams, Miller, Inge, Robert Anderson ș.a.), considerați ca purtători ai unui ferment nociv. Dar tînăra generație le-a dat tot sprijinul, așa încît talentele s-au putut afirma divers, — efort care, după toate opiniile, a condus la îmbogățirea experienței teatrale la New York.

Cîteva din mănunchiul de opere selecționat de John Gassner în acest volum, sînt cunoscute și de publicul nostru. Tennessee Williams este prezent prin două piese : **„Orfeu în Infern"** — străduință de a exprima din îmbinare de naturalism și simbolism un sens tragic al vieții — și **„Noapten Iguanei"**, unde dramaturgul se află pe un teren mai propriu, realizînd una din cele mai izbutite opere dramatice de imaginație ale sale. De o bună primire s-a bucurat și piesa **„O mie de clovni"**, de Herb Gardner — publicul fiind întotdeauna dispus — mai ales cel american — să aplaude fecioarele pe cale de a se mărita. La fel și piesa **„Mary, Mary"** de scriitoarea Jean Kerr, reflectînd mentalitatea americană obișnuită, cu o tensiune mai scăzută în problemele personale. Amîndouă aceste piese constituie un „omagiu adus moravurilor americane". În schimb, drame de familie mai puternice apar în operele lui Tad Mosel **(All The Way Home)**, William Inge **(The Dark at the top of the stairs)** și dramatizarea doamnei Ketti Fring după romanul lui Thomas Wolf **(Look homeward, Angel)**, mergînd în mare parte pe linia tradițională a realismului american.

Doar în două din piesele publicate aici a putut fi regăsită atmosfera poetică firească a dramei, în **„Noapte liniștită, noapte tristă"**, de Robert Anderson și în piesa lui William Gibson **„Doi pe un balansoar"** — conducînd în același timp și la concluzia directă că viața își are posibilitățile și limitările ei.

William Saroyan a revenit și el după mulți ani la Broadway, cu piesa sa **„The Cave Dwellers"** situîndu-l, în ciuda criticilor, pe linia reprezentativă a teatrului actual american, din care înclinarea pentru optimism n-a dispărut. Mai sînt prezenți Archibald Macleish (cu **J.B.**), Paddy Chayfsky **(Gideon)** punînd în operele lor, pe lîngă multă fantezie și poezie, și anumite semnificații morale. Cel mai tînăr din această pleiadă este Arthur Kopit, cu totul sub influența „Teatrului Absurdului", dar cu talent, umor și multă claritate. Singura piesă care are o temă politică e o comedie satirică a lui Gore Vidal, înregistrînd pe lîngă succes și critici severe.

Dar cea mai discutată piesă din acest volum a fost **„Cui îi este teamă de Virgina Woolf"**, de Edward Albee, salutat ca un rar și neobișnuit talent. Profesorul J. Gassner publică și cîteva extrase din cronicele ce au urmat după spectacol — dramă de introspecție, concentrată și bine construită, subliniind un talent în care se pun multe speranțe.

Încheiem această frustă trecere în revistă cu prezentarea operei care, de fapt, inaugurează volumul : **„O inspirație de poet" (A touch of the Poet)** operă postumă a lui Eugen O'Neill. Concepută ca o trilogie, ea a văzut lumina rampei datorită doamnei O'Neill și dezbate aceleași probleme familiare dramaturgului — iluzie și decepție — reflectînd și societatea americană din epoca de luptă a materialismului cu idealismul în istoria unei familii americane.

Ținînd seama de gustul publicului american, care nu e dispus să se întoarcă de la un spectacol ca de la un coșmar, de interesele întreprinderilor teatrale americane, de faptul că însuși dramaturgul, prin excelență seismograf al spiritului vremii **(Zeitgeist** — cum îi spune prof. Gassner), aparținînd timpului său, eticei grupului său, barat de experiențele, de limitările sale personale și de faptul că tînăra generație încă n-a ajuns la deplina maturitate, se poate vorbi deci de „criză" în teatrul american ? Profesorul J. Gassner n-a impus concluzii, și observațiile sale au fost în primul rînd făcute de la Broadway pentru Broadway. Volumul reprezintă însă o selecție pe cît de bogată, pe atît de diversă, cu opere ce au reținut și atenția teatrelor noastre.

PETRONELA NEGOȘANU

*) *„Best American Plays" Fifth Series 1957—1963, edited by John Gassner, Crown Publishers, Inc., New York.*

idealul şi valoarea estetică *)

Vremea din urmă a sporit simţitor zestrea patrimoniului nostru estetic cu lucrări dintre cele mai diferite. Este cazul să subliniem încă o dată importanţa deosebită a traducerii celebrelor *Prelegeri de estetică* hegeliene, punct de culme a cugetări estetice mondiale. Profesorul D. D. Roşca ne-a dăruit în versiunea românească o excelentă tălmăcire a acestei opere fundamentale. O lucrare colectivă originală consacrată multiplelor aspecte ale esteticului cotidian (*Estetica vieţii cotidiene*, sub redacţia : Marcel Breazu şi Anton Moisescu) vine să acopere, prin competenţa mai multor specialişti, un domeniu al preocupărilor estetice, devenit tot mai actuale. Apariţia cea mai recentă o constituie cartea cercetătorului Ion Pascadi : *Idealul şi valoarea estetică* asupra căruia vom stărui în însemnările de faţă.

Conştient de complexitatea raporturilor dintre sens şi valoare, obiectiv şi subiectiv, valori materiale şi valori spirituale, criteriile procesului de valorificare, interacţiunea şi conflictul valorilor, evoluţia şi destinul lor istoric, a căror examinare exhaustivă cere o muncă de echipă concretizată într-o suită de lucrări, autorul îşi propune o sarcină mai restrînsă : aceea „de a cerceta una dintre componentele sistemului valorilor — cea estetică — în multiplele ei relaţii cu idealul social în general şi cu forma sa particulară : idealul estetic". Fără a fi inedită, tema aleasă oferă un cîmp vast de investigaţie, pe plan logic şi istoric, dă posibilitatea analizării unui bogat material artistic, cît şi a studierii atente a teoriilor şi concepţiilor estetice în care s-au răsfrînt izbînzile elucidării acestei probleme.

Adînc infiltrată în conştiinţa modernă, valorificarea estetică, izvorîtă din nevoia imperioasă a aprecierii şi ierarhizării lucrărilor de artă, este una din cercetările timpurii ale inteligenţei umane, la început prezentă în cîmpul filozofiei. Mari gînditori precum Protagoras („omul este măsura tuturor lucrurilor"), Aristotel, Platon, înaintînd prin Renaştere spre Descartes, Spinoza, Leibniz pentru a ajunge cu Kant şi Hegel în pragul celor mai noi doctrine şi şcoli estetice, au acordat valorii o atenţie mereu crescîndă. Traversînd secolele, disputele în jurul genezei, naturii şi criteriilor de determinare a valorii, au ocupat un loc important în înfruntările ideologice şi estetice.

În estetica românească se distinge, ca un fapt relevant, orientarea fecundă spre axiologie, ilustrată de personalităţi prestigioase. Pagini de mare fineţe şi pătrundere analitică datorate lui T. Maiorescu, M. Dragomirescu, Eugen Lovinescu (*Istoria literaturii române contemporane*), Lucian Blaga (*Artă şi valoare*, 1939), Eugeniu Sperantia (*Mic tratat despre valori*, 1942), Petre Andrei (*Filozofia valorii*, 1945), Mihai Ralea (care adaugă la studiile anterioare *Sociologia succesului*) şi Tudor Vianu (*Estetica, Introducere în teoria valorilor*, 1942), reprezintă o bogată tradiţie, în spiritul căreia s-au format generaţii întregi de creatori, un larg public consumator de cultură, ca să folosim o expresie ce-i aparţine tot lui Vianu. Iată de ce mă simt îndemnat a recunoaşte drept cel dintîi merit al lucrării amintite, străduinţa autorului de a pune în lumină, sub orizontul ideologiei marxiste, o mostenire importantă, cu dorinţa de-a o duce mai departe.

Idealul şi valoarea estetică este o încercare, deseori izbutită, de a trata, printr-o derulare de la efect spre cauză, multimea implicaţiilor ce le incumbă abordarea unei asemenea probleme. După o scurtă prezentare a conceptului de ideal ca „aspiraţie, năzuinţă, scop", şi a precizării raporturilor dintre idealul social şi cel estetic, autorul se deplasează pe terenul creaţiei pentru a evidenţia deosebirile şi asemănările dintre ideal şi valoare, subliniind faptul că idealul acţionează ca un criteriu al valorii. Capitolele următoare reprezintă o pătrundere, susţinută pe o bază solidă de informaţii şi material artistic, în lumea valorilor, în descifrarea structurii sale intime. Definită ca produs al creaţiei prin care sînt obiectivizate, transformate în „realităţi", scopuri, dorinţe, intenţii, valoarea este apoi analizată sub raportul diversităţii şi universalităţii, al caracterului ei social şi funcţional, precum şi al finalităţii sale negative sau pozitive. Natura obiectivităţii valorii estetice, în artă şi în afara ei, reţine insistent atenţia autorului, bucurîndu-se de o rezolvare nuanţată, după cum criteriile, fără a fi enumerate în întregime, ce trebuie să funcţioneze în determinarea valorii estetice, sînt corect expuse. Specificitatea valorii este văzută în unitatea indisolubilă a elementelor concret — senzoriale, afective şi raţionale, fiind susţinută cu exemple concludente din diversele ramuri ale artei. Partea finală a lucrării, consacrată genezei şi evoluţiei valorilor estetice, sensului şi semnificaţiei lor, a tendinţei valorilor către generaluman şi universalitate, închide armonic o cercetare laborioasă cu rezultate corespunzătoare.

Sîntem convinşi că dacă autorul ar fi rezistat mai mult tentaţiei spre nenumăratele distincţii, uneori pur terminologice pe care le întreprinde, şi dacă în abordarea unor probleme fundamentale — obiectul şi originea artei, progresul în artă etc., s-ar fi mulţumit numai cu punctarea rezultatelor obţinute, în acelaşi spaţiu s-ar fi putut aprofunda mai mult laturile ce priveau direct esenţa valorii. Învingîndu-şi o anume teamă de examinarea detaliată a creaţiilor artistice, aşa cum ne-a obişnuit în numeroase studii şi articole, autorul era în măsură să confere lucrării sale un suport practic mult mai solid, sporindu-i, astfel, finalitatea şi utilitatea ; referirile la arta realistă sînt o bună mărturie în acest sens. Pe un asemenea făgaş se putea scoate şi mai pregnant în relief, importanţa studierii valorii în epoca actuală, rolul şi semnificaţia ei, pentru că, aşa cum spunea Marx : „Dificultatea nu constă, însă, în a înţelege că arta şi epopeea greacă sînt legate de anumite forme de dezvoltare socială. Dificultatea constă în faptul că ele ne mai produc şi astăzi o plăcere artistică şi că mai contează în anumite privinţe ca norme şi modele inegalabile". Explicarea perenităţii valorilor estetice, a specificităţii lor în funcţie de ramurile şi genurile diferitelor arte, modul lor particular de constituire, sub raport social, istoric, naţional şi de clasă reprezintă cîteva din aspectele interesante ale acestor dezbateri, care, fără îndoială, îi vor solicita în continuare pe esteticienii noştri. O mai puternică orientare spre concretetea fenomenului de artă, a cercetărilor de estetică ar putea infuza şi criticii literar-artistice un mai mare grad de obiectivitate în emiterea judecăţilor de valoare, contribuind astfel la relieferea valorilor autentice, vestejind pseudovalorile, la o mai temeinică cunoaştere a individualităţii valorice a operei de artă, a elementelor care-i asigură durabilitatea şi o înscriu în circuitul de valori universale.

GH. STROIA

*) *Ion Pascadi* : Idealul şi valoarea estetică, *E.P. Buc. 1966.*

Sculptură de GH. ILIESCU-CĂLINEŞTI

personalitatea umanistului *)

Concentrîndu-se asupra vieţii şi operei unui scriitor cercetătorului i se întîmplă nu o dată să fie surprins de lipsa de legătură dintre conţinutul celor doi termeni, de absenţa aproape a oricăror puncte de incidenţă între existenţa cotidiană, obişnuită a omului şi produsul trainic al gîndirii şi fanteziei sale creatoare. Nu e absent însă nici celălalt aspect : cînd omul (în speţă artistul) înţelege să se răsfrîngă în operă în chip elocvent, deşi poate nu întrutotul plenar, formînd cu aceasta un tot, un fel de unitate organică. În acest ultim caz încercarea de a defini temeinic individualitatea scriitorului reclamă din partea cercetătorului deopotrivă studierea aprofundată a operei cît şi cunoaşterea adîncă a omului, în datele esenţiale ale vieţii sale lăuntrice, relevante în chip sugestiv pentru evoluţia sa spirituală, pentru înţelegerea oarecum din interior a creaţiei sale. Dintr-o astfel de perspectivă îşi propune şi Ion Biberi să definească personalitatea lui Tudor Vianu în monografia pe care i-o consacră. În scopul de a reliefa „articulaţiile de adîncime ale operei", autorul îşi concentrează atenţia mai întîi asupra „subiectului creator", urmărind cu minuţie, pe baza unei vaste informaţii, principalele etape care întregesc „biografia morală" a scriitorului : anii fecunzi ai formaţiei sale intelectuale (din care datează şi cele dintîi colaborări la reviste, participarea la principalele cenacluri literare) culminînd cu perioada studiilor în străinătate, stăruindu-se asupra locurilor de care era se leagă, cu viaţa universitară atît de intensă, evocată cu vibraţie de autor. Sînt schiţate apoi momentele şi etapele ce au urmat întoarcerii în ţară, cînd Tudor Vianu se afirmă tot mai mult ca un participant activ la mişcarea de idei a timpului, contribuind prin scrierile sale tot mai eficient la „orientarea vieţii culturale româneşti în viaţa gîndirii europene".

Conştient că încercarea caracterologică poate fi susceptibilă de un oarecare „relativism", autorul se străduieşte să sintetizeze într-un „profil psihologic" trăsăturile sufleteşti fundamentale ale scriitorului, fizionomia sa morală şi intelectuală. Sînt cuprinse aici pagini dintre cele mai dense ale cărţii, conţinînd profunde observaţii psihologice. Ceea ce îşi propune autorul (dublat de omul de ştiinţă) e de a scruta universul interior al scriitorului, „escaladînd" totodată, prin intuiţii pătrunzătoare „versantul nocturn" al vieţii sale lăuntrice, de a-l înţelege în realitatea lui adîncă, în „autenticul său uman", de a discerne şi releva „structura fiinţei sale" de „om interiorizat şi totuşi un spirit deschis", „optimist, stenic, încurajator, rezultat ultim al atitudinii exprimînd principiul grec al măsurii".

În analiza unei opere ce se înfăţişează deosebit de închegată, Ion Biberi caută să evite disocierile şi clasificările excesive, preferînd să o urmărească „în devenirea şi unitatea ei organică". Ocupîndu-se astfel de laturile fundamentale ale activităţii lui Tudor Vianu aşa cum s-au concretizat ele, în timp, în opera sa, autorul evidenţiază legătura organică şi continuitatea preocupărilor, acestea marcînd în mod firesc etape necesare ce se integrează pe deplin în evoluţia scriitorului. Astfel, situîndu-se în prelungirea unor preocupări anterioare pentru problemele de filozofia culturii, cercetările estetice ale lui Tudor Vianu — fondator în literatura noastră filozofică a primului sistem de estetică — au pregătit şi stimulat activitatea sa ulterioară de critic şi istoric literar, de eseist şi moralist. Ceea ce frapează într-o operă atît de unitară e modul armonios, organic în care se îmbină şi se condiţionează toate aceste laturi şi ipostaze proprii activităţii prodigioase către care avea să se îndrepte vocaţia scriitorului.

Precizînd cadrul în care Tudor Vianu îşi va dezvolta la început (după întoarcerea de la studii din străinătate) consideraţiile sale filozofice generale, autorul distinge în analiza acestor concepţii unele premise (ideile despre funcţia de cunoaştere a poeziei şi artei şi, în general, despre caracterul procesual al cunoaşterii etc.) care vor favoriza în timp apropierea scriitorului de materialismul dialectic. Orientarea sa ulterioară către domeniul esteticii — exprimîndu-l „în datele lui sufleteşti esenţiale" — ca şi modul în care se constituie şi se cristalizează concepţiile sale despre artă şi problemele legate de aceasta în diferite cursuri şi studii, şi îndeosebi în ampla sa lucrare **Estetica**, sînt examinate atent şi nuanţat. Autorul încearcă să pună în valoare contribuţia scriitorului — cu rezultate dintre cele mai fecunde pentru cultura noastră naţională — şi în alte discipline, ca de pildă în critica şi istoria literară, în eseistică. Animat în permanenţă de un înalt simţ al responsabilităţii artistice şi morale, Tudor Vianu a înzestrat istoria noastră literară cu pagini memorabile, de o mare densitate surprinzînd adeseori pe cititor prin multitudinea de perspective şi criterii (estetic, filozofic, psihologic, social-istoric, stilistic) pe care le îmbină în judecarea unei opere, a unui scriitor sau chiar a unei întregi literaturi (în cazul **Artei prozatorilor români**) privită în dezvoltarea ei istorică şi, în special, sub raportul valorilor stabile, reprezentative pe care le afirmă. Ion Biberi subliniază astfel cu justeţe rolul însemnat ce revine lui Tudor Vianu în sesizarea şi delimitarea trăsăturilor specifice ale culturii româneşti şi, implicit, în determinarea contribuţiei ţării noastre la sporirea tezaurului universal al culturii.

Trebuie arătat însă că unele laturi semnificative ale activităţii scriitorului ridicînd aspecte multiple pentru cercetător nu sînt totdeauna îndeajuns de aprofundate. Astfel, o parte destul de importantă a operei sale privind contribuţiile de stilistică literară şi în special cercetările mai noi întreprinse asupra literaturii româneşti şi universale, ca şi cele de literatură comparată este tratată insuficient, consemnîndu-se numai fugitiv unele merite ce revin scriitorului în aceste direcţii. Acest lucru explică într-un fel şi anumite disproporţii pe care autorul nu a reuşit să le evite în structurarea lucrării. Accentul atît de particular la început (în **Portret** mai ales) pus pe aspectele de ordin biografic privind în special universul moral şi spiritual al scriitorului, tinde să se transforme la un moment dat într-o preocupare în sine, fapt ce îngustează uneori zonele de investigaţie critică, centrul de greutate al lucrării vizînd numai tangenţial anumite aspecte importante ale operei. Un examen final scrupulos tinzînd spre o mai mare concentrare ar fi dus la comprimarea unor capitole (în special a acelora nelegate direct de opera propriu-zisă) şi ar fi scutit uneori cercetarea întreprinsă de un oarecare caracter descriptiv, vizibil atunci cînd în locul unui comentariu dens a unei argumentaţii riguroase se recurge la o juxtapunere de citate.

În prelungirea portretului moral şi psihologic fixat la început, capătă contur în paginile cărţii şi o altă imagine, aceea a „profesorului" — desemnînd o activitate către care fiinţa şi gîndirea lui Tudor Vianu şi-au aflat o desăvîrşită chemare. Pentru toţi acei ce au avut fericirea să-l asculte cu admiraţie, iar uneori cu sfioasă reculegere în liniştea sălilor de curs, imaginea aceasta e într-adevăr aceea a omului care, decenii la rînd, cu o nobilă devotiune, a îndrumat cu cugetarea sa limpede şi adîncă generaţii succesive.

Resimţind uneori dificultăţile inerente pe care le ridică un atare subiect, pe cît de atrăgător pe atît de complex, răzbindu-le cel mai adesea, lucrarea lui Ion Biberi se înscrie ca o primă şi utilă contribuţie la studierea personalităţii şi operei lui Tudor Vianu, constituind un instrument indispensabil cercetărilor viitoare asupra scriitorului.

ADRIAN ANGHELESCU

*) *Ion Biberi* : Tudor Vianu. *E.P.L., 1966.*

DICŢIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ

(addenda)

n. n. condeescu

N. N. Condeescu s-a născut la 19 octombrie 1904. Licenţiat „magna cum laudae" al Facultăţii de litere şi filozofie a Universităţii din Bucureşti, devine, graţie unei burse a statului român obţinută prin concurs, elev al Şcolii normale superioare din Paris (1925—1928). În 1937 îşi trece doctoratul în filozofie şi litere cu o teză de literatură comparată publicată cu un an mai tîrziu, teză care va rămîne lucrarea cea mai însemnată a sa (*La legende de Geneviève...*). Inspector general al învăţămîntului secundar în 1934, apoi profesor secundar de limba franceză la liceul „*Ion Maiorescu*" din Giurgiu şi „*Matei Basarab*" din Bucureşti, se va întoarce în 1942 în Franţa ca lector de limba şi literatura română la Universitatea din Lyon. După o scurtă şedere la Braşov, ca profesor de limba franceză revine în Bucureşti la catedra de limba şi literatura franceză a Universităţii, unde va deveni profesor universitar şi şef al ei. Prorector al Universităţii Bucureşti şi decan al Facultăţii de limbi şi literaturi romanice şi clasice (1963—1965), N. N. Condeescu încetează din viaţă la 4 decembrie 1966.

Activitatea literară a scriitorului N. N. Condeescu justifică şi completează pe acea a ilustrului profesor care a fost. Preocupările sale, în marea lor majoritate, privesc aria literaturii comparate, arie nu prea bătătorită la noi. N. N. Condeescu face parte din acea pleiadă de temeinici specialişti care, depăşind circumferinţa de interese care îi defineşte (ca romanist în cazul lui N. N. Condeescu), au efectuat incursiuni rodnice în literaturile lumii, urmărind evoluţia unei teme, idei, figuri etc., şi demonstrînd prin aceasta că profunzimea cercetării ştiinţifice implică, chiar prin definiţia ei, un element *sine qua non* de profunzime şi de extindere. N. N. Condeescu se adaugă în felul acesta suitei de oameni de litere care au onorat tînăra disciplină a literaturii comparate la noi, suită din care amintim numele lui Ramiro Ortiz, Tudor Vianu, D. Popovici, G. Călinescu, A. Frenkian, Liviu Rusu, Nina Façon, Gh. Vrabie etc.

Dintre lucrările fundamentale ale lui N. N. Condeescu, se distinge în primul rînd *La legende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines* (Bucureşti, 1938, 405 p.) şi *Al. Odobescu şi „Scenele" sale „Istorice"* (Craiova, 1943, 154 p.). Insistînd asupra puţinului credit pe care îl merită teza istoricităţii legendei, teză susţinută cu patos şi insistenţă de hagiografia acestei teme, N. N. Condeescu demonstrează că legenda Genovevei de Brabant, apărută undeva pe malurile miticului Rin, este o aglutinare de motive literare de mare circulaţie în Evul Mediu, cum ar fi tema nevinovăţiei calomniate, a victimei cruţate de călău, a pustnicei hrănite în pădure de o ciută providenţială. Este urmărit, pe toate suişurile şi coborîşurile lui, destinul gloriei acestei cărţi, zonele confuze de interferenţă a influienţelor şi mai ales transformarea cărţuliei de pietate creştină într-o carte a marei literaturi, prin infuzarea licorilor vitale ale folclorului. Demonstrînd cu strălucire influenţa acestei opere asupra desvoltării literaturilor populare şi culte, N. N. Condeescu consacră un copios capitol înfloririi subiectului sub pana lui Mihail Sadoveanu care s-a oprit asupra ei în două rînduri, în 1910 — cînd îngrijeşte imprimarea unei ediţii populare — şi în 1930 cînd, reluînd legenda Genovevei prelucrată în 1838 după o versiune franceză a povestirii canonicului bavarez Chr. Schmid de către institutorul oltean Gr. Pleşoianu (1808—1857) sub impulsul dat traducerilor de către Ion Heliade Rădulescu, dă la lumină *Măria Sa Puiul Pădurii*. Demnul istoriograf ce se va consacra studiului vieţii şi operei lui Mihail Sadoveanu, va trebui neapărat să consulte acest capitol care conţine mărturisiri de preţ ale lui Sadoveanu privind geneza cărţii sale, făcute oral sau în scris lui N. N. Condeescu.

Al. Odobescu şi „Scenele" sale „Istorice", cel de al doilea studiu monografic al său, cuprinde o cercetare amplă a izvoarelor şi o istorie postumă a nuvelelor sale istorice, completînd, în acelaşi timp, imaginea intelectualului artist care a fost Odobescu...

Dincolo de aceste cercetări vaste, lucrările lui N. N. Condeescu, răspîndite prin reviste de specialitate, ar putea, adunate, alcătui un volum de studii. Menţionăm dintre aceste lucrări. *Concepţii apusene despre omul ideal al Renaşterii la sfîrşitul secolului al XVIII-lea*, în care leagă firul ideii de om ideal, fir întrerupt în decursul timpurilor, om ideal pe care îl vede mai întîi în Varro şi Cicero, apoi în umaniştii renascentişti de tipul lui Francesco Petrarca, Poggio Bracciolini, Coluccio Salutati, în poeţii neolatini care le-au urmat, în florentinii platonizanţi cum sînt Marsilio Ficino, Lorenzo Valla, în curteanul desăvîrşit care în Italia este un Baldasare Castiglione, iar în Franţa un Nicolas Pasquier, acest om ideal fiind în secolul al XVII-lea sentimentalul, în secolul al XVIII raţionalul, pentru ca în secolul al XIX-lea interesul pentru tipul omului perfect să fie neglijat aproape în întregime. N. N. Condeescu urmăreşte în toată această peregrinare, calitatea intrinsecă a spiritului ce răspunde aspiraţiilor schimbătoare ale epocilor, dar care slujeşte permanent un ideal etic major... Am mai adăuga acestui gen de lucrări studiul *La paradoxe bernesque dans la littérature française de la Renaissance*, (în care este urmărită migrarea şi metamorfozele „speciei" lui Francesco Berni, din Italia în Franţa lui Rebelais, Du Bellay şi Amadis Jamyn.

N. N. Condeescu a însoţit cu studii introductive bogate şi docte comentarii, editarea unor opere din Anatole France, Rabelais, Voltaire, Hugo, La Bruyère, Lesage, La Fontaine, Moliere şi, mai recent, excelenta tălmăcire a lui Romulus Vulpescu din poeţii Pleiadei. Sînt demne de reţinut traducerile din Balzac (*Vărul Pons*) şi cursurile universitare tipărite, oricînd consultabile pentru informaţia cuprinzătoare şi rigoarea ştiinţifică.

C. D. ZELETIN

vladimir colin

S-a născut în Bucureşti, în 1921 ; absolvent al Facultăţii de filologie ; a fost redactor la revistele *Revista literară* şi *Flacăra*, în prezent la *Viaţa Românească*. Deşi debutul editorial şi-l face cu un volum de însemnări de război (*În spatele frontului*, Editura tineretului, 1951), basmul cu adînci sondări în poezia fabulosului dar şi în realismul anticipant din ultimele cărţi (*Întoarcerea pescăruşului*, 1959, *A zecea lume*, 1963, *Viitorul al doilea*, 1966), devine o axă a preocupărilor sale. Fie în *Nemaipomenita bătălie dintre Papură-Împărat şi Pintilie* (1953), fie în *Basmele omului* (1958), fie în traduceri din *Basmele popoarelor Asiei*, Colin schiţează cu multă simplitate o micromitologie a copilului în care la limita dintre poezie (de care nu e străin, mai ales în perioada debutului) şi aventura fantastică reuşeşte *să nu pozeze*, ci să fie un povestitor. Tot sub forma acestei ipostaze epice autorul a dăruit copiilor şi o mică enciclopedie grafică a scrisului (*Povestea scrisului*, 1966), în care imaginaţia se întîlneşte cu anecdota şi documentul istoric.

EMIL MANU

de vorbă cu academicianul victor eftimiu

(Urmare din pag. 1)

În decursul anilor aţi publicat un mare număr de poezii cu caracter patriotic. Există o valoroasă tradiţie la noi în această privinţă. Formulele însă par a sta în urma evoluţiei vieţii noastre sociale, mulţi poeţi apelînd în acest sens la experienţa deja străbătută de istoria literaturii noastre. Care socotiţi că este esenţa poeziei patriotice a tuturor timpurilor, care credeţi că va fi drumul ei în viitor, astfel încît să reflecte realităţi sociale cît mai variate ?

Poezia patriotică urmează o veche tradiţie românească practicată mai ales de scriitorii din jurul anului 1848.

În colcăitul acelor vremi de ardente preocupări naţionale, cînd patriotismul se confunda cu socialismul, cînd revendicările de unitate a ţării se împleteau cu cele de dreptate socială, de ridicare a maselor, nu se putea ca lira rapsodului să nu vibreze, înainte de orice, în gloria patriei. Cîrlova, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri şi, mai tîrziu, poeţii transilvani : Andrei Mureşanu (cel cu „Deşteaptă-te române !"), Andrei Bîrseanul (autorul textului „Pe-al nostru steag e scris unire") George Coşbuc, Octavian Goga, au cultivat nota patriotică, alături de alţii, mai puţin cunoscuţi.

Dar genul poeziei patriotice e foarte delicat : poţi cădea uşor în declamaţie, în platitudine. În acelaşi timp, nu poţi, de dragul originalităţii, să te avînţi în domeniul abstracţiunii.

Dacă poemul pe care l-ai scris întru mărirea ţării nu poate fi înţeles şi recitat de un elev, de un soldat, de un muncitor, nu şi-a atins scopul. Rămîi la Mallarmé şi la Ion Barbu ! Nu-ţi va face nimeni zile amare, din această pricină.

Ca cititor al revistei „Luceafărul", v-aş ruga să ne împărtăşiţi unele impresii despre revistă. Ce aţi dori să citiţi, să vedeţi în paginile sale ?

Citesc cu mare plăcere „Luceafărul", care e viol scris şi întocmit. Daţi-mi voie să fiu mai puţin de acord cu dumneavoastră în privinţa încurajării exagerate a debutanţilor, în privinţa publicării a mai multor poeme ale aceluiaşi scriitor (tînăr sau bătrîn) într-un singur număr de revistă. Mi-e frică să n-ajungem la inflaţie.

Pierdută într-un ciclu, o poezie anihilează pe cealaltă. Şi cum poeţii tineri seamănă prea mult unul cu altul, în această revărsare de stihuri, se neutralizează reciproc.

De asemeni, nu sînt de acord cu publicarea unor prea lungi esseuri şi mai ales, cu fragmente de roman.

Un roman trebuie citit în întregime. În revistă, prozatorul să publice nuvele şi, mai ales, nuvele scurte. Pe cele lungi şi cronicile estetice de mari proporţii, să le păstreze pentru revistele lunare, cari apar în formă de carte.

Revista săptămînală trebuie să cuprindă un material foarte bogat, foarte variat şi instructiv. Articole scurte, recenzii, informaţii, polemici. Mai ales polemici, care sînt argintul viu al unei publicaţii.

Aş ruga pe confraţii secretari de redacţie să consulte vechile reviste : „Viaţa literară şi artistică" a lui Coşbuc, Gorun şi Ilarie Chendi şi, mai tîrziu, „Flacăra" lui Constantin Banu şi Petre Locusteanu, cari, modele ale hebdomadarului, cunoşteau mari tiragii în acea vreme şi găzduiau scriitori din toate generaţiile, nume astăzi ilustre în scrisul românesc. Popularitatea acestor reviste e datorită, pe lîngă prestigiul autorilor tipăriţi cît şi materialului de proporţii reduse şi foarte variat.

Critica este unanimă în a aprecia că poezia tînără se află în plin proces de maturizare. Ce opinie aveţi în această privinţă ?

Poezia tînără e susţinută de numeroase, bogate şi diverse talente, cari îşi caută fiecare destinul, dibuind încă, fără să se fi cristalizat în personalităţi definitive, incontestabile.

Se cam imită unul pe celălalt, fiecare căutînd să fie cît mai original, încălcînd, nu o dată, măsura, desminţind astăzi cu o poezie,entuziasmul stîrnit cu alta, ieri.

Fără îndoială, însă, ritmul actualei poezii româneşti se desfăşoară amplu, cuceritor. O mai puţină grabă de a cîştiga notorietatea, n-ar strica. N-ar strica, poate, nici ceva mai multă modestie.

Mă întreb cîţi dintre poeţii de azi vor persista, vor rezista, îşi vor croi un nume şi un renume peste zece ani şi cîţi vor renunţa, cîţi îşi vor abandona preocupările de azi, trecînd la critică, esseu, nuvelă, roman sau teatru ?

Poezia este cea mai înşelată dintre iubite. Un muzicant, un pictor, un sculptor rămîn toată viaţa credincioşi uneltelor lor, în vreme ce bardul e schimbător. Poate că aleasa inimei lui nu-i dă destule satisfacţii şi, atunci, omul mai calcă alături.

Ce eficienţă credeţi că are polemica în viaţa literară ?

Polemica însufleteşte nu numai o revistă, dar întreaga mişcare literară. În marginea bunei cuviinţe, se pot face schimburi de idei, pornind de la cele mai grave probleme, la ironii, la parodii, la paradoxe, se pot combate atitudini greşite, se pot suscita intervenţii străine.

Cititorul e foarte dornic să aziste la încrucişări de spade, să judece cine are dreptate, să aprecieze, cine aduce spirit, vioiciune şi cine e greoi, pedant, lipsit de haz.

Care dintre noi nu preferă în locul unui interminabil fragment de roman, al unui studiu care nu se mai sfîrşeşte, o polemică vioaie, amuzantă, din care se desprinde un adevăr, o credinţă, un talent ?

Polemica e sarea şi piperul unei publicaţii şi mai mult decît orice înşirare de poezii, de proze pretenţioase, contribuie la sporirea numărului de cititori, la risipirea eresurilor, a prejudecăţilor, a prostului gust.

telecronică

monte carlo '67

Trei filme românești au intrat în competiția ediției de anul acesta a festivalului filmelor de televiziune la Monte Carlo; pare-se, cea mai competentă și nesofisticată (încă) evaluare a producțiilor de gen. Rezultatul: o reconfirmare salutară; o neconfirmată promisiune; și o neașteptată? Televiziunea și presa au informat puțin despre festival, după inexplicabilul obicei de a aștepta „ce-se-întîmplă" și a publicita „bunele întîmplări" — procedeu neserviabil și anost. Dincolo de judecata unui juriu internațional — oportună sau inoperantă — ființează valoric retribuția deliberată în memoria telespectatorilor. Sistemul lor de apreciere poate constitui un prețios moment în selectarea peliculelor reprezentative, un juriu consultativ.

Producțiile care ne-au apărat steagul sînt cunoscute publicului nostru: Omul și camera, Voronețul și Pași spre Brâncuși. *O anumită sărăcie de peliculă cu certe calități artistice ușor de constatat de către oricare telespectator activ va găsi îndreptățit creditul investit.* Omul și camera *avea — în termeni omologați — „o carte de vizită grăitoare". Meditînd asupra celebrelor fresce ale Voronețului, cel de al doilea film putea aspira la atențiile juriului.* Pași spre Brâncuși *era închinat celui mai mare sculptor al secolului. A cîștigat* Omul și camera: *premiul criticii internaționale și o mențiune a juriului. Totalizînd patru trofee, filmul lui Valeriu Lazarov și Radu Anagnoste se instaurează primul dintr-o viitoare posibilă antologie a filmelor, românești de televiziune.* Pași spre Brâncuși *a căzut la preselecție, iar Voronețul a continuat fără finis lupta; o istorie simplificată și pedagogică pentru prezentele ulterioare. Să reconstituim ipotetic criteriile juriului. Pe un „teren" francez — ar fi o explicație — este preferat, și salutat în unanimitate* montajul, *grație justificată probabil, recunoscutului lor J. C. Averty. Calitatea ficțională a montajului a devenit corect un instrument modern de apreciere.* Omul și camera, *prin excelență un film de montaj, a verificat și satisfăcut un climat favorabil. Valeriu Lazarov are o admirabilă intuiție*

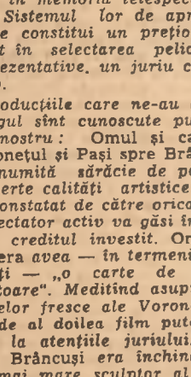

funcțională a cadrelor, se substituie cu ușurință ritmului, colorînd și unificînd valențele textului servit. Partenerul său Radu Anagnoste este un stimulent permanent.

Marile promisiuni din jurul temutei echipe: Constantin Toiu, Cornel Todea, Boris Ciobanu — spuneam — nu au confirmat. O doză de frustrare aparține conjuncturei de ultim moment prin care s-a hotărît intrarea lor în concurs. Filmul lor are însă virtuți incontestabile. O îndrăzneață putere de sugestie și evocare întrunesc o poezie febrilă care-i individualizează. Participînd cu Ovidiu (celălalt „argument" comun al lor, pe care telespectatorii noștri l-au putut urmări în cadrul „Documentelor de piatră") *ar fi putut convinge; avînd avantajul unui subiect prețabil la cenușiu. Expresia fundamentală a Voronețului e culoarea, inegalabilul albastru. Împotrivindu-se tehnicii au riscat pueril. Restul neconfirmării este, cred, temperamental. Toiu, Todea și Ciobanu sînt trei lirici ai peliculei deosebiți. Afinitățile lor, deocamdată, n-au fuzionat.*

Adrian Petringenaru (scenarist și regizor) a străcurat cu voluptate aparatul de filmat în universul de idei al tripticului brâncușian de la Tg. Jiu, într-o inegală căutare a sensului, a mitosofiei. Ideea de a filma și „figura" filozofia figurată a infinitului a rodit o peliculă aspirată, dar compozită. Excelentă, sugestia timpului brâncușian. Regrete: unele filmări din mașină — decor suav, dar inutil — nu au decît o tangență spațială cu tripticul; apoi titlul: Pași spre Brâncuși *este un nefericit împrumut de la Gopo. Filmul lui Petringenaru ne-a fost prezentat recent. I-am fi sugerat, într-un timp util, foarfeca.*

Bilanțul acestui Monte Carlo este suficient; putem considerabil.

ION NICOLESCU

ARIE

expoziții

ligia macovei

Într-un număr anterior, paginile „Luceafărului" inserau cîteva reproduceri după uleiurile pe pînză ale expoziției Ligia Macovei. Cititorii vor fi remarcat de bună seamă, în acel neguros-olimpian Trecut-au anii..., setea unor interferențe cu poezia eminesciană. Și, poate, cu judecățile lui Cronos. Născute într-o tonalitate gravă, de aderență și gir emoțional, tinzînd a ajunge la clipa densă, a cumpenei ori judecății de sine, cele o sută de uleiuri, monotipuri și ilustrații de poezie, expuse la Dalles, par a poliriza o nedisimulată căutare, aspirația definirii propriului portret interior. Autoportret care, atunci cînd se lasă captat într-o fulguire de tuș, poartă încă în privire, în întreaga expresie, mina unei osteneli rodnice, semnele acelei dăruiri aspre, continue, spre și mai spornica izbîndă a izvoririi. După ore îndelungi, de dialoguri cu fiecare subiect ori lucrare, prinzînd licărire de orizont, de rotund, de plinătate, se prefigurează două fețe, două chipuri de poznici buni, ori vraci nemulțumiți de sine, ai aceluiași univers pus în mișcare cu o forță, cu o elevație în afara îndoielii. Încercînd a găsi în cele două portrete, unul devastat și încununat de vreme, altul aflat în plină cumpănă a captărilor de secunde, fețele celelalte, nenumărate, ale translației, metamorfoze de figurare și interpretare ale unor cezuri constante, vom înțelege mai apropiat atît diversitatea actului reflexiv cît și plurivalența mijloacelor puse în mișcare în vederea accentuării unei amplitudini. Tainele poematice, pe care această mînă, crispată asupra unei eșarfe, a știut să le decojească de balastul indiferentei, miezurile de vitalitate pe care — dintr-o sferă a cotidianului — privirea aceasta ușor umbrită le-a restituit liniei și culorii ca pe o sărbătoare a luminii și-a adevărului, trăiesc în expoziție în vecinătatea, sub aria magnetică a cîtorva spirite alese, prin a căror re-confesare în limbajul altei arte pictorița devine ea însăși, nu o dată îndreptățită a ne vorbi nouă, privitorilor, din ființa, din structura versului, a izvorului inițial. În ciuda spațiului modest pe care îl ocupă în saloanele expoziției, în raport, să zicem, cu uleiurile, cele zece ilustrații la „Poezii" de M. Eminescu se recomandă, a fi devenit, prin calitatea desenului și subtilitatea interpretării, din tot atîtea pietre de încercare, adevărate pietre de recunoaștere ale unui itinerar eminescian încercat anterior nu de puțini plasticieni, dar poate pentru prima dată reconstituit într-o viziune unitară, refractară atît aplombului descriptiv cît și parafrazărilor abstracte, impersonale. Între sepiile calde, duioase — ale liniei — și zbuciumul incisiv al desenelor, gama sentimentelor și atitudinilor definitorii propriu eminesciene, își află nu numai o bază de similitudine de obiect. Prin infuzii de generalitate, ce și le împrumută uneori, desenele tind a se constitui ca parafraze autonome. Renunțarea de a indica poezia căreia îi corespunde cutare sau cutare ilustrație subliniază astfel funcția de inițiere și apartenență a acestui gen de grafică, acompaniamentul de hîrtie și tuș avînd în acest scop rolul unui fundal muzical independent. Născute într-un singur suflu, într-o aceeași solicitare de motive și gînduri, desenele și-au împrumutat uneori substanța reflexivă — amănunte de construcție chiar — unor pînze neînțelese de o anume vraiă, proprie motivului poetic primar, dar după părerea noastră inferioare tușurilor inițiale. În ciuda unor virtuți picturale evidente, nici Crăiasa Codrului și nici Melancolie nu se reîntorc sub acea pecete a inexprimabilului, a tainei pe care desenul alb-negru o păstrează și o exultă, rămînînd ușor decorativ fie într-o ambianță luxuriantă, fie într-o etalare de valori cromatice reci, mihnite. Cu Trecut-au anii..., în schimb, prin pregnanța interpretării psihologice, ne apropiem de acea latură a picturii și graficei sale, în care Ligia Macovei dovedește nu numai dezinvoltură, ca în atîtea cazuri, ci mai ales acuitate a receptării, vervă interpretativă, patos polemic. Simbioza cu poezia argheziană, după experiența Eminescu, îndeamnă asemenea resurse — dincolo de șiroirea densă a timpului, peste imagini de o nobilă simplicitate — către momente și imagini tensionate ceva mai abrupt, aplicate unui narativ de factură sintetică, relatarea rapsodică fiind fortificată prin incizii într-un cotidian convertit, nu o dată, în teluric. Nota dramatică își atenuează oarecum factura olimpian-nostalgică din Eminesciene. Ceea ce se proiectează acum, în prim plan, e destinul omului înlănțuit în propriile aspirații și nerealizări, al omului ținîndu-se de zare prin coarnele plăvanilor, al omului căruia îi bate în geam tarba albastră a cerului, a incertitudinii. Forței evocatoare a funigeilor de tuș — Singurătate. Revedere. Odă în metru antic — atît de aplicată izvorului liric respectiv, i se aliază în cazul de față și nu întîmplător, tehnica mult diferită a monotipului capabil să capteze în transparențe, degradeuri și pete o substanță poetică frustă, nu o dată bolovănoasă, întotdeauna îmbibată de seve, ca de un duh al pesităților. Datorită tehnicii aparte, care îngăduie lucrării a polariza și fantezia privitorului, piese precum Cîntec mut, La Stele, Niciodată toamna ș.a., valorificînd virtuți picturale ale textului arghezian, se constituie în egală măsură de sine stătător. Pregătit, astfel, pentru a capta în uleiuri de pe obiecte și peisaje, de pe corole și măști mușcătura luminii sau a anotimpurilor nebănuite, penelul angajează dialogul cu îndătinările picturii fără aminări și filtrări excesive. De o ciudată consonanță a senzualității cu elevația ori reveria, încrîngăturile culorii-lumină reconsideră, sub semnul firescului și al autenticității, tehnici și motive a căror putere eruptivă — cumulare într-un figurativ nostalgic ori polemic — își atestă perenitatea. Lîngă finețea unor incizii psihologice, fervoarea, misterul și poezia — de astă dată în original — a unor Copaci toamna, Anemone ori Case roz completează nuanțat un univers efervescent, singular.

MIHAI NEGULESCU

P. S. O mențiune aparte pentru exhaustivul catalog-album, în excelente condiții grafice, cum i-am dori fiecărei expoziții.

LIGIA MACOVEI: „Autoportret"

DINU SĂRARU
CRONICA TEATRALĂ

domnii glembay

Personalitate de prim rang a literelor iugoslave, scriitorul croat Miroslav Crileja împarte cu laureatul premiului Nobel, Ivo Andric, titlul de „pair" al culturii țării vecine. Septuagenar, el este autorul unei opere vaste, căreia nu-i e străină nici o modalitate, de la sonet și poem epic la nuvelă, roman, teatru, critică și istorie literară. Dar acesta este numai un aspect al activității sale creatoare imense, curiozitatea, ca și disponibilitatea sa intelectuală fiind cu tot atîta succes devorate de arhitectură, plastică, sociologie, estetică. Studiile sale din aceste domenii, cum ar fi, spre pildă, eseul consacrat lui Goya, i-au adus, de asemenea notorietatea europeană.

Cititorului român i-a fost înlesnită, nu prea mult, lectura unei culegeri de proză și teatru capabilă să reflecte, măcar în parte, profilul de esență rinascentistă al literatului croat, a cărui existență s-a confundat — acesta e cuvîntul — de-a lungul celor peste șaizeci de ani ai secolului nostru, cu toate marile evenimente ce l-au marcat. În amintita culegere se află și drama Domnii Glembay, primul capitol al unei trilogii teatrale masive, respirînd universul familiar nouă din Casa Buddenbrok a lui Thomas Man, ca și infuziile de influență proustiană și nu mai puțin dostoievskiană. Nu e vorba de mimetisme propriu-zise, ci de sesizarea compoziției unei atmosfere specifice, originalitatea scriitorului fiind de necontestat. Miroslav Crileja întreprinde aici istoria morală — mai exact procesul de dezagregare pe plan social și spiritual al unui imperiu financiar croat, întemeiat pe înșelăciune, jaf și crimă, făcînd din operă un rechizitoriu profund nuanțat. Folosesc termenul rechizitoriu pentru că drama însăși, mă refer la Domnii Glembay, e construită asemenea unui proces al cărui judecător se află în sală — publicul. Cei inculpați sînt, în același timp, și pe rînd, acuzatori, apărători, condamnați. Pe scriitor îl interesează revelarea caleidoscopică a mobilelor acuzării, reconstituirea faptelor prilejuindu-i radiografii spirituale de o rară pătrundere și finețe, conducînd la portrete psihologice, unele remarcabile. Dramaturgul aglomerează motivările și explicațiile unuia și aceluiași fapt, văzut din diferite unghiuri și comentat de pe poziții nuanțat diverse, cu o răbdare proprie romancierului de tip proustian, reușind să epuizeze, pentru spectator, toate posibilitățile ce i se oferă. De aici, poate, și greutatea cu care primul act — motivare cu vădite implicații sociologist-didactice — se rupe de sub imperiul unei proze cu o aparență aridă. Dar răbdarea spectatorului este cu adevărat răsplătită de desfășurarea ulterioară a dramei. Rechizitoriul se mută în plan exclusiv etic, înfruntarea capătă tonalități din ce în ce mai grave, replica, avînd virtuți literare dintre cele mai înalte, condensează de fiecare dată, cu fiecare dialog, semnele unei existențe de un interes crescînd pentru sondarea universului uman tenebros asupra căruia stăruie, cum spuneam, simbolul balanței cîntărind strîmb și al crimei.

Inscrierea dramei Domnii Glembay în repertoriul Naționalului se justifică astfel nu numai prin caracterul clasic al lucrării, dar și prin soliditatea ei literară confirmată de timp, încît spectacolul depășește simplul act al schimbului reciproc de valori.

Încredințată unui regizor cunoscut pentru disponibilitatea sa în domeniul teatrului de atmosferă și investigație psihologică, Moni Ghelerter, drama lui Miroslav Crileja și-a aflat o versiune scenică pe măsura structurii ei specifice, reprezentația în sine constituind un succes al stagiunii. Regizorul a făcut apel cu fidelitate la realismul strict, uneori arid — repet — al operei, creînd pentru aceasta un cadru de inspirație naturalistă, cum se și cerea, fantezia sa fiind de a se supune respectuos textului, căruia i-a redat pe scenă strălucirea patinată a documentului de epocă.

Structura tradițională a teatrului e astfel slujită din nou pe scena Naționalului, și publicul se regăsește cu satisfacție în fața reconstituirii exacte, minuțioase, veriste chiar, a atmosferei proprie piesei. Aceeași minuțiozitate și exactitate care guvernează decorul și costumele e urmărită de regie și în dirijarea distribuției cuprinzînd cîteva capete de afiș, dar dominată de creația prestigioasă a unui actor tînăr, Gheorghe Cozorici. Acesta, detașîndu-se rolul acuzatorului, în sensul pe care îl acordam noi caracterului general de proces al piesei, face din personajul Leone o creație demnă să-l situeze în primele rînduri ale talentelor de mare anvergură pe care tînăra generație le afirmă în ultima vreme. Personajul creat de Gheorghe Cozorici e tipul intelectualului aristocrat, nu numai prin extracție, dar și prin gîndire, dezrădăcinat și dezechilibrat, purtînd amprenta unei ereditări bolnăvicioase, ars de flacăra unei luciditări cinice, care îl face să răscolească totul în existența familiei sale, cu o bucurie rea sau cu o răutate plină de bucuria disprețului și a distrugerii, o natură permanent iritată și iritantă, complăcîndu-se să despice firul în patru, făcîndu-și din desfrămarea vălurilor de austeritate și noblețe ale clanului din care face parte o plăcere cinică supremă, pentru a se dezvălui el însuși, pînă la urmă, ca fiind din aceeași plămadă cu cei pe care îi disprețuia, strigîndu-și disperarea de a le aparține spiritual, făcînd totul pentru a-i umili, a-i îngenunchea, a-i împinge mai departe la crimă și sfîrșind prin a produce el însuși crima. Natură construită din contradicții violente, personajul cerea interpretului o variată gamă de reacții psihologice alternînd rapid, o capacitate deosebită de a strînge ca într-un adevărat cerc concentric atenția sălii și de a o capta fără hiatusuri și trebuie spus că examenul foarte greu al rolului a fost trecut de actor cu strălucire. De altfel întreaga piesă stă pe umerii lui și Cozorici izbutește să se detașeze marcant dintr-o distribuție valoroasă. Aș vrea să relev, apoi, prezența lui Nicolae Brancomir, pe care nu l-am mai văzut de mult și care ne reamintește fiorul marilor noștri actori din generația aflată azi la apogeu. În alte roluri, fără să-și depășească totuși parîtura, adică înscriindu-se ei cu corectitudine, ceea ce înseamnă totuși mult mai puțin decît li s-ar fi cerut și decît ne-am fi așteptat noi înșine, dar contribuind evident la ținuta reprezentației, au apărut Cela Dima, inițial cu toate datele unui rol foarte colorat, nepuse însă decît parțial în valoare; Toma Dimitriu, masiv și impresionant prin masivitate, respectiv greutatea prezenței sale actoricești, dar foarte puțin nuanțat; Constantin Bărbulescu, de un jezuitism cuminte, pe cînd rolul i-ar fi oferit mult mai multe posibilități; Matei Alexandru destul de șters; Mihai Berechet, simplu purtător de replică. Firește, aceste rezerve le fac în funcție de virtualele posibilități ale actorilor, de faptul că aceste virtuale posibilități nu strălucesc. Experiența scenică pe care o au, talentul recunoscut, susțin prezența lor în distribuție la un nivel de stimă, dar spectatorul nu poate să nu sesizeze că ceea ce îl detașează pe Cozorici este acea ardere interioară de înaltă tensiune, care face ca personajul său să trăiască aevea pe scenă.

film

dacii (II)

Fără a fi un film istoric propriu zis — de reconstituire riguroasă a evenimentelor — Dacii au și dau sentimentul istoriei, abundînd în sugestii semnificative. De aceea, licențele de ordinul cronologiei sau al episodului biografic nu supără, se integrează acțiunii și conflictului, cărora le sporește relieful. Așa, de pildă, apare lipsită de sens discutarea existenței istorice a unui fiu al lui Decebal, ca și confruntarea îndărătnică a morții reale a lui Fuscus cu cea imaginată de cineaștii noștri. De asemenea, devine neesențial faptul că — la epoca intervenției sale în campania dacică — Domițian avea doar 35 de ani (trăind cu totul 45, pînă în 96 e.n. cînd va cădea ucis de libertul Ștefan, în urma unei conjurații de palat): anacronismul e neesențial pentru că esențial rămîne portretul moral al împăratului, ilustrînd și colorind parcă paginile lui Svetoniu despre ultimul din cei doisprezece Cezari. Aristotel are din nou cîștig de cauză: istoricul „înfățișează fapte aievea întîmplate", iar poetul „fapte ce s-ar putea întîmpla" și — ceea ce e mai important — „poezia înfățișează mai mult universalul, cită vreme istoria mai degrabă particularul".

Dacă meritul lui Titus Popovici stă în obținerea unei structuri solide, echilibrate a povestirii și a personajelor, meritul lui Sergiu Nicolaescu e de a fi imprimat întregului un neastîmpăr continuu, de a fi creat o continuă fervoare a imaginii, adică ritm și tensiune, mai mult decît evidente încă din pregeneric. Nu pot să-mi dau seama, deocamdată, dacă expresia artistică a lui Nicolaescu e elaborată, adică îndelung chibzuită sau dacă dimpotrivă e instinctivă și spontană: oricum ar fi, însă, ea ajunge uneori la rezultate de finețe, de nuanță, la imagini de multe ori revelatoare. Vă mai amintiți scena, aproape întîmplătoare, în care Decebal apare pentru o clipă în „cerdacul" interior al cetății? Mie mi-a oferit revelația unei serii de domnitori români de la Mircea la Ștefan și la Mihai, văzuți într-un **raccourci** domestic plin de savoare. Dar secvența atragerii cavaleriei romane în strîmtoare, cu „vînătorii de munte" daci, mimetizați, asimilați stîncilor? Și priveliștea consecutivă, după bătălie, cu trunchiurile de copaci prăvălite în fundul văii? Asocierea cu Posada se produce pe loc, cu valoare de **memento**, așa cum, în genere, arta militară dacă apare ca precursoare a celei aplicate cu succes la Rovine, la Baia, la Călugăreni. Direcțional, scena evocă desenul lăncilor unui Paolo Uccello dintre Tisia și Bastarnici montes, multiplicat și colorat din nou.

Pasiunii pentru evocare, regizorului **Dacilor** îi adaugă o certă sensibilitate față de peisaj. Pelicula — al cărei colorit, trebuie spus, nu e perfect-omogen — are fotograme de o expresivitate deosebită, începînd de la scena nocturnă a trecerii lui Attius pe malul stîng al Dunării, pînă la imaginea îndurerată a Medei după moartea lui Cotiso, pînă la adeseaori amintita bătălie, pînă la episodul decimării legiunii lui Severus. Desigur, priveliștile naturale ne sînt dezvăluite mai ales în legătură cu dragostea ce se înfiripă între Meda și Severus. Păcat, însă, că de data aceasta autorii n-au avut o viziune proprie, originală, a dragostei, apropierea dintre cei doi tineri fiindu-ne comunicată cu mijloace mai mult sau mai puțin convenționale.

Un cuvînt despre scenele de război care ocupă o bună jumătate din film: ele sînt aduse la îndeplinire cu o măiestrie demnă de un regizor experimentat, dacă ținem seama de profunzimea cîmpului cuprins în obiectiv, de geometria riguroasă a perspectivei. Și, în sfîrșit, un cuvînt despre interpretare. În ansamblu, cred că „romanii" s-au bucurat de o întruchipare filmică mai eficace: deși mai virstnic decît cel din istorie, Domițian din **Dacii**, grație lui Kovács Gy., seamănă moralmente cu cel care s-a intitulat, poate pe drept, Germanicus și desigur pe nedreptul Dacicus, decadent și decăzut **Dominus et Deus**; ambiguitatea și „senilitatea" lui Fuscus au avut în Georges Marchal un interpret exact, așa cum Pierre Brice mi s-a părut întru totul mulat pe tiparul fizic și moral al lui Severus. Admirabil, din toate punctele de vedere, Geo Barton în Attius. Mă număr printre cei care au rămas doar în parte satisfăcuți de prestarea artistică a lui Amza Pellea în Decebal: actorul n-a acoperit pînă în ultimele consecințe și în toate implicațiile chipul marelui rege dac, fiind lipsit de forță, de personalitatea cerută. Ceea ce a făcut e demn de stimă, dar rămîne insuficient. Dimpotrivă, Alexandru Herescu s-a mișcat în voie sub veșmintele lui Cotiso, după cum Marie-José Nat n-a făcut greșeli în Meda, fiica lui Decebal, avînd un evident simț al justeții filmice, fără să strălucească în nuanțe. Credincioasă ritmurilor filmului și impetuoasă, muzica lui Th. Grigoriu mi s-a părut în unele momente excesivă, prea zgomotoasă. Dar nu e decît o părere, adică o impresie.

Expresie a unei fierbinți pasiuni deopotrivă artistice și patriotice, **Dacii** marchează o dată sigură în evoluția cinematografului românesc, demonstrînd capacitatea și resursele acestuia în momentul de față. Mai mult chiar, și nu șovăi în a repeta ideea de la începutul cronicii: **Dacii** rostesc un cuvînt nou, care va fi luat în considerare și de istoria generală a superproducției. În fond, se confirmă adevărul înțelept după care opera de artă dobîndește un caracter cu atît mai universal, cu cît e mai națională în profunzime.

FLORIAN POTRA

P.S. Încă o sugestie a filmului, de domeniul „frumosului cotidian": dacă aș avea un cuvînt la „Arta modei" sau printre creatorii de modele vestimentare, aș căuta imediat să lansez pe piața internă (dar și în străinătate) *căciula frigiană a dacilor*, așa cum a desenat-o costumiera Hortensia Georgescu. Este cu mult mai rațională, mai frumoasă și mai elegantă decît orice acoperămînt al capului, purtat de bărbații noștri, iarna.

COMITETUL DE REDACȚIE

GHEORGHE ACHIȚEI
redactor-șef adjunct
ION DODU BĂLAN
redactor-șef adjunct
GICĂ IUTEȘ
AUREL MARTIN
MIHAI NEGULESCU
DINU SĂRARU
(secretar general de redacție)
VIOLETA ZAMFIRESCU

Prezentare grafică
D. MOLDOVEANU

REDACȚIA: B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51, 12.16.10.
ADMINISTRAȚIA: Șoseaua Kiseleff nr 10, telefon 18.33.99.
Abonamente: 13 lei — 3 luni; 26 lei — 6 luni; 52 lei — un an.
Tiparul: Combinatul poligrafic Casa Scînteii.

40.220